

Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen

Parlamentaarisen komitean mietintö

VALTIONEUVOSTON JULKAISUJA 2021:91

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen

Parlamentaarisen komitean mietintö

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvosto

ISBN pdf: 978-952-383-975-5

ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen

Parlamentaarisen komitean mietintö

Valtioneuvoston julkaisu 2021:91

Julkaisija Valtioneuvosto

Yhteisötekijä Puolustusministeriö

Kieli suomi

Sivumäärä

113

Tiivistelmä

Parlamentaarisen komitean tehtävänä oli arvioida yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä. Selvitystyön reunaehdoiksi on annettu, että kehittämisen tulee tuottaa sotilaalliselle maanpuolustukselle operatiivista lisäarvoa, tukea maanpuolustustahdon ylläpitämistä ja vahvistamista sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamista.

Komitea on arvioinut nykyjärjestelmää ja sen kehittämistarpeita kokonaisuutena komitealle annettujen reunaehtojen näkökulmista. Komitean mietinnössä kuvataan tavoitetoimia, jotka antavat perusteita kehittämiselle ja päätöksenteolle.

Asevelvollisuusjärjestelmä on Suomen puolustusratkaisun perusta. Kehittämisellä tulisi vaikuttaa siihen, että asepalveluksen aloittavien määrä nousee nykytasosta ja entistä harvempi keskeyttää palveluksen. Naisten osallistumista maanpuolustukseen tulee vahvistaa ja vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuvien määrää tulee pyrkiä lisäämään. Reserviajan merkitystä osana asevelvollisuutta on vahvistettava.

Perustuslain mukaan maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia sukupuolesta riippumatta. Kaikki kansalaiset tulee nykyistä vahvemmin liittää tähän velvollisuuteen. Nuorten maanpuolustussuhteen kehittämiseksi tulee luoda tiedolliset perusteet jo koulujärjestelmässä ja kutsuntajärjestelmä ulottaa koko ikäluokkaan. Siviilipalvelusjärjestelmä kytketään nykyistä vahvemmin kokonaisturvallisuuden toimintamalliin ja yhteiskunnan varautumiseen, ottaen kuitenkin huomioon siviilipalveluksen vakaumukseen perustuvan luonteen. Myös naisille avataan mahdollisuus siviilipalvelukseen.

Yhdenvertainen ja myönteinen palveluskokemus on keskeistä koko järjestelmän hyväksyttävyyden kannalta. Palautejärjestelmiä kehittämällä ja johtamisella tulee tukea toimintakulttuuria, joka kannustaa ilmoittamaan häirinnästä, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta jo palveluksen aikana, jotta tilanteeseen voidaan asianmukaisesti heti puuttua. Yhdenvertaisuuden arviointia ja yhdenvertaisuussuunnittelua tulee aktiivisesti edistää.

Vapaaehtoistoiminta on kansalaisyhteiskunnan merkittävä voimavara ja sitä tulee aktiivisesti edistää myös kokonaisturvallisuuden kentällä. Yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseksi luodaan vapaaehtoisen varautumistoiminnan valtakunnallinen ohjausmekanismi.

Asiasanat

asevelvollisuus, siviilipalvelus, maanpuolustus, yhdenvertaisuus, maanpuolustusvelvollisuus, maanpuolustustahto

ISBN PDF 978-952-383-975-5

Asianumero VN/1387/2020

ISSN PDF 2490-0966

Hankenumero PLM004:00/2020

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-975-5>

Utvecklande av den allmänna värnplikten och fullgörande av skyldigheten att försvara landet

Parlamentariska kommitténs betänkande

Statsrådets publikationer 2021:91

Utgivare Statsrådet

Utarbetad av Försvarsministeriet

Språk finska

Sidantal

113

Referat

Den parlamentariska kommittén hade till uppgift att bedöma utvecklandet av den allmänna värnplikten och fullgörandet av skyldigheten att försvara landet. Som specialvillkor för utredningsarbetet ställdes att utvecklandet ska tillföra det militära försvaret operativt mervärde, bidra till att upprätthålla och stärka försvarsviljan och stärka jämlikheten mellan medborgarna.

Kommittén har utifrån specialvillkoren gjort en helhetsbedömning av det nuvarande systemet och behoven att utveckla det. I kommitténs betänkande beskrivs de målsättningar som utvecklandet och beslutsfattandet ska utgå från.

Värnplikssystemet utgör grunden för Finlands försvarslösning. Utvecklandet ska bidra till att fler personer inleder militärtjänst och att färre personer avbryter sin tjänstgöring. Målet ska vara att stärka kvinnors deltagande i försvaret och att öka antalet sökande till frivillig militärtjänst. Betydelsen av tiden i reserven som en del av värnplikten bör stärkas.

Enligt grundlagen gäller skyldigheten att försvara landet alla oberoende av kön. Alla medborgare bör omfattas av denna skyldighet i högre grad än för närvarande. Det gäller att skapa kunskapsmässiga förutsättningar för utvecklingen av ungdomars förhållande till försvaret redan i skolsystemet och att utvidga uppbyggssystemet till att omfatta hela årskullen. Civiltjänstsystemet ska kopplas tydligare till verksamhetsmodellen för den övergripande säkerheten och till samhällets beredskap, dock med beaktande av att ansökan om civiltjänst grundar sig på övertygelse. Också kvinnor ska få möjlighet att ansöka om civiltjänst.

Med tanke på hela systemets godtagbarhet är det viktigt att upplevelsen av tjänstgöringen är jämlik och positiv. Det gäller att utveckla responssystemen och leda verksamheten på ett sätt som bidrar till en verksamhetskultur som uppmuntrar till att anmäla trakasserier, diskriminering och osakligt bemötande redan under tjänstgöringen, för att det ska vara möjligt att genast ingripa på ett lämpligt sätt. Bedömningen av likabehandling och likabehandlingsplaneringen bör främjas aktivt.

Frivilligverksamhet är en betydande resurs för det civila samhället och bör främjas aktivt också som en del av den övergripande säkerheten. I syfte att främja de samhälleliga målen skapas det en riksomfattande styrmekanism för den frivilliga beredskapsverksamheten.

Nyckelord värnplikt, civiltjänst, landets försvar, jämlikhet, skyldighet att försvara landet, försvarsvilja

---

ISBN PDF 978-952-383-975-5

Ärendenummer VN/1387/2020

ISSN PDF 2490-0966

Projektnummer PLM004:00/2020

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-975-5>

Development of conscription and fulfilling national defence obligation Report of the Parliamentary Committee

---

Publications of the Finnish Government 2021:91

Publisher Finnish Government

Group author Ministry of Defence

Language Finnish

Pages

113

Abstract

A Parliamentary Committee was tasked to evaluate the development of conscription and the fulfilment of national defence obligation. As the framework conditions for the study, development work is expected to produce operational added value to military national defence, support the maintenance and strengthening of the will to defend the country and increase equality among citizens.

After evaluating the present system and its development needs as a whole from the perspective of the given framework conditions, the Parliamentary Committee described in its report the desired end states that provide grounds for development and decision-making.

Since Finland's defence solution is based on the conscription system, the number of those starting their military service should increase from the current level, with fewer people discontinuing their service. Women's participation in national defence must be strengthened and efforts must be made to increase the number of persons applying for voluntary military service. The importance of the time in the reserve as part of conscription must be strengthened.

Under the Constitution, the obligation to defend the country applies to everyone regardless of their gender and all citizens should therefore be more closely involved. Information-based foundations for developing young people's relationship with national defence should be created already in the school system and the call-up system should be extended to the entire age class. The system of non-military service will be more closely linked to the concept of comprehensive security and preparedness in society, taking however into account the nature of non-military service based on conviction. Women will also be given the opportunity to participate in non-military service.

An equal and positive service experience is essential for the acceptability of the entire system. The development and management of feedback systems must support a culture that encourages reporting of harassment, discrimination and inappropriate treatment already during the service so that the situation can be appropriately and immediately addressed. The assessment of equality and equality planning must be actively promoted.

Voluntary activities are an important resource for civil society, and they should also be actively promoted in the field of comprehensive security. In order to promote societal objectives, a national steering mechanism will be created for voluntary preparedness activities.

Keywords conscription, non-military service, national defence, non-discrimination, national defence obligation, national defence will

---

ISBN PDF 978-952-383-975-5

Reference number VN/1387/2020

ISSN PDF 2490-0966

Project number PLM004:00/2020

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-975-5>

Sisältö

Valtioneuvostolle.....	8
1 Turvallisuusympäristön muutos	10
2 Maanpuolustusvelvollisuuden ja asevelvollisuuden nykytila	11
2.1 Lainsäädännöllinen perusta.....	11
2.1.1 Perustuslaki	11
2.1.2 Asevelvollisuuslaki	11
2.1.3 Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta	12
2.1.4 Siviilipalveluslaki.....	12
2.1.5 Yhdenvertaisuuslaki	12
2.1.6 Laki miesten ja naisten tasa-arvosta	13
2.1.7 Ahvenanmaan itsehallintolaki.....	14
2.1.8 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta	14
2.1.9 Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.....	15
2.2 Asevelvollisuus osana puolustusjärjestelmää	16
2.3 Asevelvollisuuden toimeenpano	20
2.3.1 Kutsunnat	20
2.3.2 Palvelustehtävät ja varusmieskoulutus.....	22
2.3.3 Naisten vapaaehtoinen asepalvelus	25
2.3.4 Kuuluminen reserviin ja reservin koulutus	26
2.3.5 Vapaaehtoinen maanpuolustus	27
2.3.6 Toimet asevelvollisuuden kehittämiseksi	28
2.4 Siviilipalveluksen toimeenpano	33
2.4.1 Siviilipalvelukseen hakeminen	33
2.4.2 Koulutusjakso.....	35
2.4.3 Työpalvelujakso.....	37
2.4.4 Täydennyspalvelus	38
2.4.5 Ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus	39
2.4.6 Siviilipalvelusvelvollisten käyttäminen virka-aputehtävissä	41
2.4.7 Siviilipalveluksesta kieltäytyminen ja palvelukseen uudelleen määrääminen	41
2.4.8 Toimet siviilipalveluksen kehittämiseksi	42
2.5 Asevelvollisten etuudet	44
2.5.1 Päivärahat ja muut korvaukset	44
2.5.2 Sotilasavustus	45
2.5.3 Yhteistyö monialaisen nuorisotyön kanssa	46
2.5.4 Palvelusaikana hankitun osaamisen tunnustaminen	48

3	Nykytilan arviointi	50
3.1	Maanpuolustustahto.....	50
3.2	Yhdenvertaisuus	52
3.3	Nykytilan vahvuudet ja heikkoudet.....	66
4	Asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeet	70
4.1	Kokonaispoistuman pienentäminen	70
4.2	Syrjintään ja epäasialliseen kohteluun puuttuminen	72
4.3	Reservin kehittäminen	73
4.4	Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittäminen	74
5	Siviilipalveluksen kehittäminen kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin	76
5.1	Siviilipalvelusaika	76
5.2	Siviilivarantoaika.....	80
5.3	Siviilipalveluksen kesto.....	82
5.4	Naisten vapaaehtoinen siviilipalvelus.....	82
6	Kutsuntajärjestelmän kehittäminen	84
7	Yleinen koulutusjärjestelmä ja maanpuolustustietämys	87
8	Kansalaispalveluksen toteuttamismahdollisuudet	89
8.1	Kansalaispalvelus itsenäisenä mallina	89
8.2	Kansalaispalvelus siviilipalveluksen kanssa muodostettavana kokonaisuutena ...	91
8.3	Arvio kansalaispalveluksen toteuttamismahdollisuuksista	93
9	Vapaaehtoisen varautumisen kehittäminen	94
9.1	Vapaaehtoistoiminta kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä.....	94
9.2	Arvio vapaaehtoisen varautumistoiminnan nykytilasta ja kehittämistarpeista.....	97
10	Tavoitetilat	100
Liitteet	.....	106
	ERIÄVÄ MIELIPIIDE: Kansanedustaja Jari Myllykoski (Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä).....	106
	Palveluskelpoisuusluokitukset	108
	Fyysisen kunnon kehittyminen ennen varusmiespalvelusta	110
	Syntyneiden poikien määrä ja kutsuntaikäluokat.....	112
	Kansainvälinen vertailu	113

VALTIONEUVOSTOLLE

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti asetettiin toimikaudelle 6.3.2020 – 31.10.2021 parlamentaarinen komitea, jonka tehtävänä oli selvittää yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä.

Asettamispäätöksen mukaan selvitystyön reunaehtoina ovat: Yleistä asevelvollisuutta ylläpidetään sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin. Kehittäminen tehdään sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeista ja sen tulee tuottaa operatiivista lisäarvoa. Kehittämisvaihtoehtojen tulee tukea maanpuolustustahdon ylläpitämistä ja vahvistamista sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamista.

Komitean tehtävänä oli:

1. Laatia kuvaus maanpuolustusvelvollisuudesta sekä asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilasta. Nykytilaa tarkastellaan maanpuolustustahdon ylläpitämisen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamisen näkökulmista tunnistuen nykytilan vahvuudet ja heikkoudet.
2. Selvittää asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeita maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen sekä maanpuolustustahdon ylläpitämisen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamisen kannalta.
3. Selvittää kehittämistarpeita siviilipalveluksen ja siviilipalvelusaikana hankitun osaamisen hyödyntämisestä kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin. Kehittämisessä tulee huomioida maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen sekä maanpuolustustahdon ylläpitäminen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistaminen.
4. Selvittää mahdollisuuksia kutsunnoissa edistää nuorten tietoisuutta maanpuolustusvelvollisuuteen ja yleiseen asevelvollisuuteen liittyvissä asioissa sekä naisia koskeviin kutsuntoihin.
5. Selvittää yleisen koulutusjärjestelmän mahdollisuuksia edistää nuorten tietoisuutta kokonaisturvallisuuteen, maanpuolustusvelvollisuuteen ja yleiseen asevelvollisuuteen liittyvissä asioissa.
6. Selvittää kansalaispalvelusmallin toteuttamismahdollisuudet sekä itsenäisenä vaihtoehtona että yhdessä siviilipalveluksen kanssa muodostettavana kokonaisuutena. Kansalaispalvelusta tarkastellaan asepalvelusta täydentävänä mallina.

Komitean puheenjohtajaksi nimettiin kansanedustaja Ilkka Kanerva, Kokoomuksen eduskuntaryhmä (varajäsen kansanedustaja Heikki Vestman) ja varapuheenjohtajaksi kansanedustaja Joonas Könttä, Keskustan eduskuntaryhmä, (kansanedustaja Mikko Kärnä).

Komitean jäseniksi nimettiin kansanedustaja Tuula Väättäinen, Sosiaalidemokraattinen eduskuntaryhmä (kansanedustaja Mika Kari), kansanedustaja Jari Ronkainen, Perussuomalaisten eduskuntaryhmä (kansanedustaja Tom Packalén), kansanedustaja Hanna Holopainen, Vihreä eduskuntaryhmä (kansanedustaja Atte Harjanne), kansanedustaja Jari Myllykoski, Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä (kansanedustaja Veronika Honkasalo), kansanedustaja Eva Biaudet, Ruotsalainen eduskuntaryhmä (kansanedustaja Anders Adlercreutz), kansanedustaja Päivi Räsänen, Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä (Peter Östman) ja kansanedustaja Harry Harkimo, Liike Nyt -eduskuntaryhmä.

Pysyviksi virkamiesasiantuntijoiksi nimettiin ylitarkastaja Merja Hilpinen, opetus- ja kulttuuriministeriö, yksikön johtaja Antti Lehtisalo (31.7.2021 asti), puolustusministeriö, yksikön johtaja Sami Nurmi (1.8.2021 alkaen), osastopäällikkö Antti Neimala, työ- ja elinkeinoministeriö, budjettineuvos Petri Syrjänen, valtiovarainministeriö, eversti Hannu Kärhä, Rajavartiolaitoksen esikunta, eversti Jukka Nurmi, Pääesikunta.

Komitean työtä valmisteli sihteeristö ja komitean asettamat kaksi asiantuntijajaostoa. Komitean pääsihteerinä toimi neuvotteleva virkamies Marikaisa Tiilikainen, puolustusministeriö. Sihteeristöön kuuluivat myös vanhempi osastoesiupseeri Jyri Kopare (31.5.2020 asti), puolustusministeriö, vanhempi osastoesiupseeri Tero Koljonen (1.6.2020 alkaen), puolustusministeriö, siviilipalvelusjohtaja Mikko Reijonen, Siviilipalveluskeskus, erityisasiantuntija Satu Ylikorpi, työ- ja elinkeinoministeriö ja johtava asiantuntija Peter Westerstråhle, valtioneuvoston kanslia. Komitean asiantuntijajaostojen puheenjohtajina toimivat yksikön johtaja Antti Lehtisalo (31.7.2021 asti), yksikön johtaja Sami Nurmi (1.8.2021 alkaen) ja osastopäällikkö Antti Neimala. Jaostojen sihteerinä toimivat erityisasiantuntija Satu Ylikorpi, työ- ja elinkeinoministeriö ja vanhempi osastoesiupseeri Antti Alahonko, puolustusministeriö.

Saatuun työnsä päätökseen komitea luovuttaa mietintönsä kunnioittavasti valtioneuvoston käyttöön. Mietintöön sisältyy kansanedustaja Jari Myllykosken, Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, eriävä mielipide.

1 Turvallisuusympäristön muutos

Suomen ja Euroopan lähialueiden turvallisuustilanne on epävakaa ja vaikeasti ennakoitavissa. Kansainvälistä sääntöpohjaista järjestelmää, kansainvälistä oikeutta ja yhteisesti sovittuja toimintatapoja on osin kyseenalaistettu. Turvallisuustilanteeseen vaikuttavat Venäjän, Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen kilpailuasetelma sekä jännitteiden lisääntyminen.

Venäjä tavoittelee nykyistä vahvempaa asemaa ja pyrkii heikentämään läntisten toimijoiden yhtenäisyyttä. Venäjän tavoitteena on edelleen etupiirijakoon perustuva turvallisuusrakenne Euroopassa. Sotilaallisen voiman käyttö säilyy keskeisenä Venäjän keinovalikoimassa, eikä sen käyttöä tai sillä uhkaamista voida sulkea pois.

Suomi sijaitsee suurvaltojen näkökulmasta strategisesti merkittävällä alueella. Mahdollisessa Euroopan laajuisessa konfliktissa Pohjois-Eurooppa muodostaisi sotilasstrategisesti tarkasteltuna kokonaisuuden. Kansainvälisen turvallisuuden jännitteet heijastuvat Itämeren alueelle sotilaallisen toiminnan lisääntymisenä. Pohjois-Atlantin meriyhteyksien sekä Suomen arktisten lähialueiden merkitys on kasvamassa ja sotilaallinen toiminta alueella on lisääntynyt.

Sotilaallisen voiman käyttö kuuluu suurvaltojen 2020-luvunkin keinovalikoimaan. Perinteisen asevoiman rooli säilyy keskeisenä Suomen lähialueella. Maa-, meri- ja ilmailutuotteiden lisäksi korostuvat kyber- ja informaatiotoimintaympäristöt sekä avaruuden merkitys. Vahingollinen vaikuttaminen on lisääntynyt ja monimuotoistunut. Keinovalikoimaan kuuluu poliittisia, diplomaattisia, taloudellisia ja sotilaallisia keinoja sekä informaatio- ja kybervaikuttamista.

Kehittyvä teknologia ja digitalisaatio mahdollistavat uudenlaisia vaikuttamiskeinoja, jotka voivat vaarantaa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja uhata kriittistä infrastruktuuria. Normaaliolojen ja erityyppisten, viime kädessä sotilaallisten, konfliktien rajapinta on hämärtynyt. Konfliktien ennakkovaroitusaika on lyhentynyt ja ennakoimattomuus lisääntynyt. Nämä tekijät asettavat vaatimuksia päätöksenteon ja toimeenpanon sekä erityisesti tilannekuvan, valmiuden ja ennakkovaroituskyvyn kehittämiseksi. Lähialueen valtiot ovat reagoineet turvallisuusympäristön muutoksiin parantamalla asevoimiensa valmiutta ja materiaalista suorituskykyä, lisäämällä puolustusmäärärahojaan ja syventämällä puolustusyhteistyötä. Lisäksi ne ovat kehittäneet kokonaisturvallisuuden järjestelyjä, joilla parannetaan yhteiskuntien kriisinsietokykyä. Koronapandemia on osoittanut asevoimien merkityksen muiden viranomaisten ja koko yhteiskunnan tukena. Asevoimien kehittämisessä painottuvat sodan ajan joukkojen vahvuuden kasvattaminen, asevelvollisuuden vahvistaminen, johtamisjärjestelyt sekä valmius ja kyky pitkäkestoisiin operaatioihin.

2 Maanpuolustusvelvollisuuden ja asevelvollisuuden nykytila

2.1 Lainsäädännöllinen perusta

2.1.1 Perustuslaki

Perustuslain mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Oikeudesta vakaumuksen perusteella saada vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.

Perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

2.1.2 Asevelvollisuuslaki

Asevelvollisuuslain mukaan jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta rauhan aikana päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta.

Asevelvollisuuden suorittamiseen Puolustusvoimissa kuuluu osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen, varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus.

Asevelvollisuuslaissa säädetään aseettomasta palveluksesta. Asevelvollinen, joka vakuuttaa vakaumukseen perustuvien omantunnonsyiden estävän suorittamasta asevelvollisuutta aseellisessa palveluksessa ja joka hakee aseettomaan palvelukseen, vapautetaan aseellisesta palveluksesta ja määrätään aseettomaan palvelukseen.

Asevelvollisuuslaki sisältää perussäännökset muun muassa kutsunnoista ja palveluskelpoisuuden tarkastamisesta, varusmiespalveluksesta, kertausharjoituksista, ylimääräisestä palveluksesta ja liikekannallepanon aikaisesta palveluksesta sekä varusmiesten määräämisestä virka-aputehtäviin. Asevelvollisuuslaki ja Yleinen palvelusohjesääntö määrittävät perusteet Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa palvelevien varusmiesten ja vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien naisten palveluksen järjestelyille.

2.1.3 Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta säädetään naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995).

Asepalvelus järjestetään asevelvollisuuslaissa säädetyn varusmiespalveluksen yhteydessä ja se suoritetaan samalla tavalla kuin varusmiespalvelus sekä rinnastetaan siihen kaikissa suhteissa, jollei naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa toisin säädetä. Palvelukseen astumismääräyksen saanut tai vapaaehtoista asepalvelusta suorittava nainen voi kuitenkin 45 päivän kuluessa palvelukseen astumispäivästä keskeyttää palveluksensa, jolloin hänet kotiutetaan.

2.1.4 Siviilipalveluslaki

Perustuslain mukaan oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla. Siviilipalveluslain mukaan asevelvollinen, jonka vakaumuksen perustuvat syyt estävät häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta. Siviilipalveluslakia sovelletaan myös naiseen, joka hakeutuu siviilipalvelukseen naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun laissa säädetyn 45 päivän määräajan jälkeen.

Siviilipalveluksen suorittamisvelvollisuus päättyy sen vuoden lopussa, jolloin velvollinen täyttää 30 vuotta. Velvollinen kuuluu siviilivarantoon sen vuoden loppuun, jolloin hän täyttää 50 vuotta ja tämän jälkeen lisävarantoon, kunnes täyttää 60 vuotta.

Siviilipalveluksen kesto on 347 päivää. Siviilipalvelukseen kuuluu peruskoulutusjakso, yhteiskunnalle hyödyllinen siviililuonteinen työpalvelus, täydennyspalvelus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus.

2.1.5 Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa.

Lain mukaan viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Viranomaisella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakauksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Lain mukaan sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää.

Lain mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Erilainen kohtelu on oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Joistakin poikkeuksista säädetään laissa. Lisäksi säädetään erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteista työssä ja työhön otettaessa.

2.1.6 Laki miesten ja naisten tasa-arvosta

Naisten ja miesten tasa-arvosta annetun lain (609/1986) tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Lain mukaan välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty. *Välittömällä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä* tarkoitetaan 1) naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella; 2) eri asemaan asettamista raskaudesta tai synnytyksestä johtuvasta syystä; 3) eri asemaan asettamista sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisen perusteella.

Välillisellä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan: 1) eri asemaan asettamista sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraalilta

vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella; 2) eri asemaan asettamista vanhemmuuden tai perheenhuoltovelvollisuuden perusteella. Edellä 3 momentissa tarkoitettu menettely ei kuitenkaan ole syrjintää, jos sillä pyritään hyväksyttävään tavoitteeseen ja valittuja keinoja on pidettävä aiheellisina ja tarpeellisina tähän tavoitteeseen nähden.

Seksuaalista häirintää ja häirintää sukupuolen perusteella samoin kuin käskyä tai ohjetta harjoittaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää on lain tarkoittamaa syrjintää.

Lain mukaan asevelvollisuuden säätämistä ainoastaan miehille ei pidetä sukupuoleen perustuvana syrjintänä.

2.1.7 Ahvenanmaan itsehallintolaki

Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan henkilö, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus, saa asevelvollisuuden suorittamisen sijasta palvelu vastaavalla tavalla luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa.

Palvelusta luotsi- ja majakkalaitoksessa säädetään valtakunnan lailla maakuntapäivien saatua tilaisuuden antaa lausuntonsa asiassa. Palvelusta muussa siviilihallinnossa säädetään valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa. Kunnes tällainen palvelu on järjestetty, ovat laissa tarkoitettut maakunnan asukkaat vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta.

2.1.8 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta

Vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (556/2007) säädetään viranomaisten valvonnassa ja ohjauksessa järjestettävästä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta, jolla kehitetään kansalaisten ja viranomaisten valmiuksia osallistua yhteiskunnan tukemiseen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Lisäksi tarkoituksena on edistää maanpuolustuskykyä.

Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) on julkisoikeudellinen yhdistys, joka toimii valtakunnallisena vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen yhteistyöjärjestönä. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen tarkoituksena on maanpuolustuksen edistäminen koulutuksen, tiedotuksen ja valistuksen keinoin.

2.1.9 Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

Aseistakieltäytymisoikeutta koskevia kansainvälisiä sopimusmääräyksiä sisältyy Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, Euroopan ihmisoikeussopimukseen sekä uudistettuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan.

Aseistakieltäytymisoikeutta ei ole kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tunnustettu itsenäisenä oikeutena, vaan se on johdettu oikeudesta ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellosta on myös sopimusmääräyksiä. Aseistakieltäytymisoikeus on vahvistettu lisäksi YK:n ihmisoikeuskomitean ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä.

Kansainvälisten sopimusten valvontaelinten tulkinnan mukaan sopimus ei takaa oikeutta siviilipalvelukseen, eikä aseta valtiolle juridista velvoitetta järjestää tällaista palvelusta, mutta jos sellainen on sisällytetty valtion oikeusjärjestykseen, se ei saa olla pituudeltaan tai luonteeltaan syrjivä tai rangaistuksenluonteinen verrattuna asepalvelukseen.

Euroopan unionissa ei ole laadittu oikeudellisesti jäsenvaltiota sitovia normeja aseistakieltäytymisestä. Asevelvollisuus- ja siviilipalvelusasiat kuuluvat ensisijaisesti jokaisen jäsenvaltion itsensä päätettäväksi. Euroopan parlamentti on ottanut päätöslauselmassaan kannan, että siviilipalveluksen keston on oltava samanpituisen kuin asepalvelun kesto, jotta kesto ei pidettäisi rangaistuksena.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on katsonut tulkintakäytännössään, että sotilaallisen palveluksen korvaavan vaihtoehdoisen palveluksen, jonka aikana kyseiset palvelusta suorittavat henkilöt eivät voi ansaita elantonsa vapaasti, tulee olla kestoaltaan kohtuullinen. Komitea arvioi vaihtoehdoisen palveluksen keston kohtuullisuutta verraten sitä sotilaallisen palvelun keston.

Vuonna 2007 toteutetun siviilipalveluslain kokonaisuudistuksen ja siihen sisältyneen siviilipalveluksen keston lyhentämisen jälkeen (395:stä päivästä 362:n päivään) sosiaalisen oikeuksien komitea katsoi, että Suomen lainsäädäntöä oli pidettävä uudistetun Euroopan sosiaalisten oikeuksien peruskirjan mukaisena tältä osin.

YK:n ihmisoikeuskomitea on suosittanut Suomea varmistamaan muun muassa, etteivät asepalveluksen vaihtoehdot ole luonteeltaan tai kestoaltaan rankaisuvia eivätkä syrjiviä ja että ne ovat siviilihallinnon johtamia. Lisäksi komitea suosittaa tehostamaan pyrkimyksiä lisätä yleistä tietoisuutta aseistakieltäytymisoikeuteen.

2.2 Asevelvollisuus osana puolustusjärjestelmää

Asevelvollisuus, koulutettu reservi, koko maan puolustaminen ja korkea maanpuolustus-tahto ovat Suomen puolustuksen perustana. Nykyinen asevelvollisuusjärjestelmä on rakennettu vastaamaan Puolustusvoimille annettuun tehtävään Suomen sotilaallisesta puolustamisesta. Koko maan puolustaminen perustuu laajaan reserviin, joka luo puolus-tukselle alueellista kattavuutta ja toimintakykyä pitkäkestoisessa tai laajamittaisessa krii-sissä. Laajan reservin ylläpitäminen edellyttää koko palveluskelpoisen ikäluokan kouluttamista.

Puolustusjärjestelmän kehittäminen on uhkalähtöistä. Puolustusvoimien tehtävien toteut-tamiseen varatut 280 000 sotilasta käsittävät sodan ajan joukot perustuvat arvioon uhka- ja toimintaympäristöstä. Noin 95 % sodan ajan joukkojen henkilöstöstä on reserviläisiä ja loput noin 5 % on Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen palkattua henkilöstöä. Sodan ajan joukkojen määrä ja laatu edellyttää koko palveluskelpoisen miespuolisen ikäluokan sekä vapaaehtoisesti naisten asepalvelukseen hakeutuvien naisten kouluttamista.

Asevelvollisuusjärjestelmän ensisijaisena tehtävänä on kouluttaa asevelvollisille tiedot ja taidot Puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien täyttämiseksi. Järjestelmä tuottaa riittä-vän määrän sodan ajan joukkoja koko maan puolustamiseen.

Sodan ajan joukkojen henkilöstö koulutetaan asevelvollisista joukkotuotannon periaattei-den mukaisesti. Joukkotuotannolla tarkoitetaan toimenpiteiden kokonaisuutta, joilla ote-taan palvelukseen, koulutetaan, harjoitetaan ja sijoitetaan sodan ajan joukkojen henki-löstö. Joukkotuotannossa myös varustetaan joukot sotavarustuksella, kuljetusvälineillä, aluksilla ja ilma-aluksilla.

Joukkojen suorituskykyvaatimukset ja tehtävät ohjaavat yksikkökohtaisesti henkilöstön osaamis- ja toimintakykyvaatimuksia. Pääosa joukoista edellyttää vahvaa fyysistä toiminta-kykyä, osassa joukoista painottuu toimintakyvyn muut osatekijät tai erityiset ammattitai-dot tai -osaaminen. Joukot pyritään tuottamaan yksikkökokonaisuuksina, jolloin niille saa-daan hyödynnettyä varusmiespalveluksessa syntyvä tärkeä voimavara, joukkokiinteys. Myös jatkosijoittaminen pyritään samasta syystä tekemään yksikkökokonaisuuksina. Palve-lusajan pituudet määräytyvät annettavan sotilaskoulutuksen perusteella. Vähimmäispi-tuus, 165 päivää, on minimi, jossa kyetään opettamaan ja harjaannuttamaan sotilaan perustaidot, ryhmä- ja joukkuetaidot sekä toiminta laajemmassa joukossa.

Sodan ajan joukkojen osaamista ylläpidetään reservin koulutuksella, joka käsittää kertaus-harjoitukset sekä Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen vapaaehtoiset harjoitukset. Reservin koulutus on osa joukkotuotantoa. Lisäksi reserviläiset voivat vapaaehtoisesti osal-listua Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen sotilaallisia valmiuksia palvelemaan

koulutukseen, joka tukee Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen sotilaallista koulutusta ja sen tarpeita.

Puolustusvoimissa asevelvollisuusjärjestelmää kehitetään sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeita vastaavasti. Viimeisimmät nykytilaan johtaneet kehitysaskeleet on otettu vuonna 2014 alkaneen Itä-Ukrainan sodan jälkeen. Tällöin aloitettiin valmiuden laajamittainen kehittäminen koko Puolustusvoimissa. Kasvaneisiin valmiusvaatimuksiin vastataan nyt suorituskykyisillä välittömän valmiuden joukoilla, joiden ytimenä ovat palkatusta henkilökunnasta ja asevelvollisista muodostetut valmiusyksiköt.

Edellinen kokonaisvaltainen selvitys asevelvollisuuden kehittämisestä tehtiin vuonna 2010.¹ Selvityksen suositusten perusteella varusmieskoulutusta ja asevelvollisuuden käytäntöjä uudistetaan parhaillaan käynnissä olevalla Koulutus 2020 -ohjelmalla. Koulutus 2020 -ohjelmalla kehitetään kutsuntajärjestelmää, palvelusvalintoja, koulutusjärjestelmää kokonaisuudessaan sekä koulutusmenetelmiä.

Sodan kuvan muuttumisen ja erityisesti paikallispuolustuksen kehittämisen myötä on tunnistettu tarve koko reservin parempaan sitouttamiseen. Uudistuva paikallispuolustus tarjoaa tehtäviä, joissa korostuvat reserviläisten laaja osaaminen, paikallistuntemus ja verkostoituminen sekä viranomaisyhteistyö.

Muuttuneet kriisit ovat tuoneet sodan ajan joukoille sellaisia osaamistarpeita, joita ei ole järkevää kouluttaa Puolustusvoimissa. Näiden osaavien reserviläisten tunnistaminen ja kouluttaminen puolustuksen tarvitsemiin tehtäviin on yksi keskeisimmistä reservin käytön tehostamisen tarpeista.

Vuoden 2015 Puolustusvoimaudistuksessa Puolustusvoimien rauhan ajan organisaatio, henkilöstö, tilat ja taloudelliset resurssit mitoitettiin noin 24 000 vuosittain palvelukseen astuvalle varusmiehelle. Mitoitus on mahdollistanut kaikkien vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuneiden naisten palveluksen. Miespuolisten varusmiesten määrän lasku sekä vuoden 2021 alusta koko Puolustusvoimissa käyttöön otettava miesten ja naisten yhteismajoituskokeilu mahdollistavat naisten määrän kasvattamisen nykytasosta. Arvion mukaan vapaaehtoisten naisten määrää voidaan kasvattaa nykyisestä noin 1 000 naisesta 2 000: een vuodessa ilman mittavia koulutusjärjestelyjen ja infrastruktuurin muutoksia.

---

1 Suomalainen asevelvollisuus (2010). *Selvitystryhmän mietintö*. Puolustusministeriö, Helsinki.

Asevelvollisten käyttö Puolustusvoimien eri tehtävissä

Yleinen asevelvollisuus tuottaa suorituskykyjä ensisijaisesti Suomen sotilaalliseen puolustamiseen. Viime vuosina on korostunut erityisesti varusmiesten käyttö valmiustehtäviin. Asevelvollisia käytetään myös virka-aputehtävissä ja reservistä muodostettavia joukkoja osallistuu myös kansainvälisiin tehtäviin.

Suomen sotilaallinen puolustaminen

Varusmiespalveluksen tarkoituksena on kouluttaa ja harjaannuttaa asevelvolliset sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin. Palveluksen aikana varusmiehiä voidaan käyttää valmiudellisiin tehtäviin sekä tarvittaessa myös sodan ajan tehtävissä erikseen määritettyjen koulutustukintojen suorittamisen jälkeen.

Palkatusta henkilöstöstä sekä varusmiehistä muodostetuilla valmiusyksiköillä parannetaan jokahetkistä valmiutta vastata nopeisiin turvallisuusympäristössä tapahtuviin muutoksiin kotimaassa. Näitä tehtäviä varten valmiusyksiköt on organisoitu saadun koulutuksen ja osaamisen perusteella sotilaallisen maanpuolustuksen taistelu-, suojaus- ja tukitehtäviin. Jokaisella puolustushaaralla on omiin tehtäviinsä ja erityispiirteisiinsä tarkoitetut valmiusyksiköt.

Varusmiehet osallistuvat myös Puolustusvoimien jatkuviin valmiudellisiin tehtäviin, joita ovat esimerkiksi alueiden ja kohteiden vartiointi sekä merialueella ympäristövahinkojen torjuntavalmius. Varusmiehet mahdollistavat merkittävästi suuremman valmiudellisen suorituskyvyn ylläpidon, kuin mitä olisi mahdollista saavuttaa pelkästään palkatulla henkilöstöllä.

Rajavartiolaitoksessa palvelevat varusmiehet saavat rajaturvallisuuskoulutusta palveluksensa aikana. Heitä voidaan käyttää rajaturvallisuuden ylläpitämiseen rajavartiomiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa tilapäisesti, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvästä perustellusta syystä tai Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen vuoksi välttämätöntä. Rajavartiolaitoksen varusmiesyksiköitä voidaan myös käyttää tarvittaessa suojaus- ja tukitehtäviin koulutustason mukaisesti.

Muiden viranomaisten tukeminen

Asevelvollisia voidaan käyttää myös muihin kuin sotilaallisen puolustuksen tehtäviin asevelvollisuuslaissa määritellyissä tilanteissa.

Virka-avulla tarkoitetaan Puolustusvoimien muille viranomaisille tämän lakiin perustuvasta pyynnöstä antamaa resurssien tilapäistä käyttöä toisen osapuolen toimialaan kuuluvien tehtävien toteuttamiseksi silloin, kun vastuuviranomaisen omat voimavarat ovat riittämättömät tai tarvitaan Puolustusvoimien erikoishenkilöstöä ja -välineistöä.

Tyypillisiä tehtäviä, joissa varusmiesvirka-apuosastoja valmistaudutaan käyttämään, ovat esimerkiksi onnettomuuksiin liittyvät eristämis-, opastus- tai vartiointitehtävät, metsäpaloihin tai tulviin liittyvät avustustehtävät, kadonneiden etsintä sekä muut sellaiset tehtävät, joissa vastuuviranomainen tarvitsee nopeasti käyttöön saatavaa ja johdettavissa olevaa henkilöstöä.

Pääosassa Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavissa joukko-osastoissa ylläpidetään valmiutta muiden viranomaisten tukemiseen ympäri vuorokauden valmiudessa olevilla varusmiesvirka-apuosastoilla. Näiden joukko-osastojen toiminta-alueella on jatkuvasti virka-apuosastovelvoitteen mukainen määrä tehtäviin nimettyjä varusmiehiä tai vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia naisia.

Määrättäessä varusmiehiä tai vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia naisia virka-apu- ja pelastustoimintaan on edellytyksenä, että he soveltuvat saamansa koulutuksen perusteella suoritettavaan tehtävään. Varusmiehiä voidaan käyttää virka-aputehtäviin kahden viikon palvelusajan ja riittävän koulutuksen jälkeen. Virka-apuosastoja johtaa aina Puolustusvoimien kantahenkilökuntaan kuuluva. Virka-apua annettaessa tai pelastustehtävässä asevelvolliset eivät saa osallistua vaarallisten henkilöiden kiinniottamiseen, räjähteiden raivaamiseen, aseellista voimankäyttöä edellyttäviin tehtäviin tai muihin vastaaviin vaarallisiin tehtäviin.

Vuositasolla puolustusvoimat antaa noin 50–100 kertaa virka-apua muille viranomaisille tehtäviin, joissa käytetään palveluksessa olevia varusmiehiä ja vapaaehtoisessa asepalveluksessa olevia naisia

Osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan ja kansainvälisen avun antaminen ja vastaanottaminen

Varusmiespalveluksen ja kertausharjoituksen aikana voidaan antaa koulutusta kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan edellyttämien valmiuksien luomiseksi asevelvollisille, jotka vapaaehtoisesti koulutukseen hakeutuvat. Asevelvollisia voidaan määrätä lyhytaikaisesti palvelukseen ulkomaille edellä mainittuun koulutukseen liittyen.

Lisäksi asevelvollinen voi osallistua lyhytaikaisesti palvelukseen ulkomailla nimenomaisen suostumuksen annettuaan kansainvälisen avun antamiseen, osallistuakseen tavanomaiseen laivapalvelukseen Suomen aluevesien ulkopuolella, osallistuakseen kansallista puolustusta edistävään kansainväliseen sotilaalliseen harjoitukseen.

2.3 Asevelvollisuuden toimeenpano

Asevelvollisuus suoritetaan asepalveluksessa, aseettomassa palveluksessa tai siviilipalveluksessa.

2.3.1 Kutsunnat

Kutsunnassa määritetään asevelvollisen palveluskelpoisuus ja päätetään palveluksesta. Lisäksi annetaan tietoa maanpuolustusvelvollisuudesta ja edistetään kansanterveystyötä.

Kutsunanalainen on miespuolinen Suomen kansalainen, joka kutsuntavuonna täyttää 18 vuotta; on jäänyt edellisiin kutsuntoihin saapumatta, jollei hänen palveluskelpoisuudestaan ole vielä erikseen tehty päätöstä eikä hän ole täyttänyt tai sinä vuonna täytä 30 vuotta; tai on määrätty uudelleen tarkastettavaksi kutsunnassa.

Periaatteena on, että Puolustusvoimat menee kutsunanalaisen luokse ja kutsunanalainen kohdataan kasvokkain. Lähtökohtaisesti Puolustusvoimien aluetoimistot järjestävät kutsunnat kutsunanalaisen omissa kunnissa, mutta pienten kuntien kutsuntoja voidaan yhdistää lähikuntien kanssa tarkoituksenmukaisiksi kokonaisuuksiksi. Kutsunnat toimeenpannaan vuosittain elokuun 15. ja joulukuun 15. välisenä aikana.

Aluetoimistot lähettävät kutsunanalaisille helmi-maaliskuun aikana kutsuntapostia, joka sisältää kutsuntakuulutuksen, kyselylomakkeen varusmiespalvelusta ja terveydentilan tutkimista varten, kutsuntatapahtumaan sekä terveystarkastukseen liittyvää ohjeistusta sekä mahdollisesti muuta informatiivista materiaalia. Terveyskeskuksissa suoritettava ennakkoterveystarkastus perustuu asevelvollisuuslakiin ja se on kutsunanalaiselle maksuton.

Kutsuntatilaisuudessa annetaan perustietoa asevelvollisuuden suorittamisesta ja varusmiespalveluksesta niissä joukko-osastoissa, joihin kyseinen aluetoimisto määrää palvelukseen. Kutsuntatilaisuudessa annetaan tietoa myös siviilipalvelukseen hakeutumisesta.

Kutsuntatilaisuudessa kutsuntalääkäri tarkastaa ne asevelvolliset, joita ennakkoterveystarkastuksen perusteella esitetään vapautettavaksi, tai joiden terveydentilassa on tapahtunut muutos ennakkoterveystarkastuksen jälkeen. Kutsunanalaisilla on halutessaan mahdollisuus käydä kutsuntalääkärillä ennen kutsuntalautakuntaan tuloa.

Kutsuntalautakunta tekee päätöksen kutsunanalaisen palveluskelpoisuudesta ja päättää palveluksesta, jolloin kutsunanalainen määrätään aseelliseen/aseettomaan palvelukseen (palveluspaikka ja palveluksen aloittamisajankohta), vapautetaan palveluksesta, tai määrätään uudelleen tarkastettavaksi kutsunnassa. Palveluskelpoisuudesta päätetään tietojen

perusteella, jotka asevelvollisesta, hänen terveydentilastaan sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyyvystään saadaan.

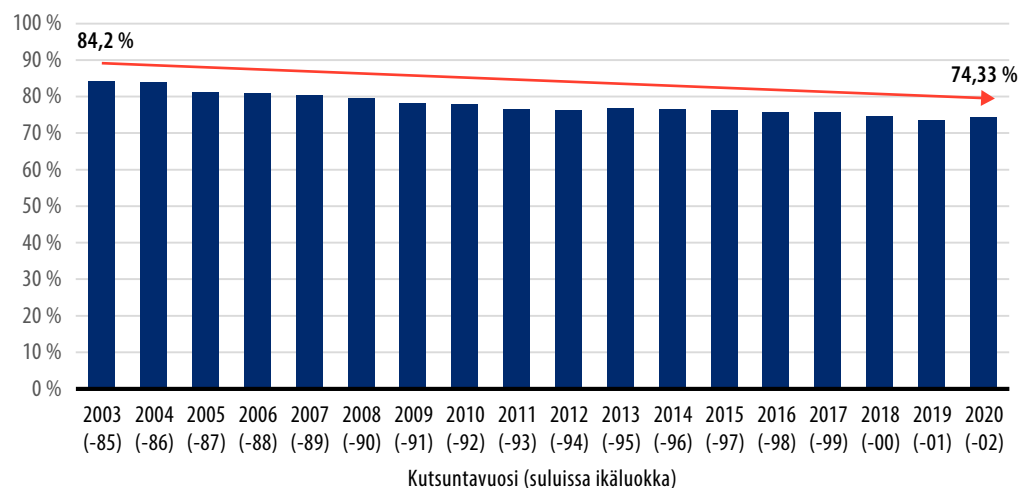
Kutsuntalautakunta käsittelee myös kutsunanalaisen siviilipalvelushakemuksen.

Kutsunanalaiset ja vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuneet naiset määrätään joukko-osastoihin Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen tarpeiden mukaisesti. Henkilökohtaisen kuulemisen tarkoituksena on antaa kutsunanalaiselle mahdollisuus selvittää palvelukseen määräämiseen vaikuttavia tekijöitä kirjallisesti esitetyn aineiston lisäksi. Lähtökohteisesti vähintään joko toive palveluspaikasta tai palveluksen aloittamisajankohdasta toteutuu. Palveluskelpoisuuden lisäksi pyritään huomioimaan äidinkieli, kutsunanalaisen perusteltu toivomus; ml sosiaaliset asiat ja elämäntilanne, asuinpaikka, ammatti, siviilikoulutus ja harrastukset. Päätöksentekoon voi vaikuttaa myös rikosrekisteri- ja poliisitiedot. Suomen- tai ruotsinkielisellä asevelvollisella on oikeus tulla määrättyksi joukko-osastoon, jonka opetuskieli on hänen äidinkiелensä.

Kutsunnoissa palvelukseen määrätään tulevan seuraavan kahden vuoden tammi- tai heinäkuun saapumiseriin. Kutsunanalaisen omasta perustellusta tarpeesta palvelukseen voidaan määrätä vielä kolmannen vuoden saapumiseriin. Elämäntilanteeseen liittyvästä painavasta syystä voi hakea palveluksen aloittamisajan tai palveluspaikan muutosta.

Kutsunnoissa palvelukseen määrättyt

Palvelukseen määrätty %

Vuoden 2020 kutsunnoissa palvelukseen määrättiin kutsuntaikäluokasta 74,33 % / noin 22 400 miestä. Uudelleen kutsuntoihin tarkastettavaksi määrättiin 9,32 % / noin 2 800 miestä, joista arvioidaan palveluksen suorittavan enintään 25 % / noin 700 miestä. Laskettaessa kutsunnoissa palvelukseen määrättyt ja uudelleen tarkastetuista arvioidut palvelukseen määrättävät, on kokonaismäärä palveluksen aloittavista 76,5 % / 24 000 miestä.

Asevelvollisuuslaissa säädetään kutsuntoihin liittyvistä velvoitteista myös kunnille. Kunta osoittaa kutsunnoille tilat, tarvittavan henkilöstön ja toteuttaa kutsunanalai- sten ennakkoterveystarkastukset. Puolustusvoimat maksaa kunnille sopimusten mukaisesti kutsunta-tilojen vuokrat, ennakkoterveystarkastuksista 51€/tarkastus, kutsuntalääkäreille 51€/tunti sekä kunnan kutsuntalautakuntaan asettaman henkilöstön palkkiot. Lähtökohtaisesti kutsunanalaisille järjestetään mahdollisuus ruokailuun tai kahvitukseen kuntien tai seura- kuntien tarjoamana, joskaan se ei ole lakisääteinen velvoite. Kutsuntojen yhteyteen asetetaan kunnan tai muiden viranomaisten erilaisia nuorisotyön tukipalvelumuotoja.

Kutsuntojen kustannukset Puolustusvoimille olivat vuonna 2020 noin 11,5 M€ ja 150 henkilötyövuotta. Kustannusten merkittävin osuus koostuu aluetoimistojen henkilöstöstä, ennakkoterveystarkastuksista sekä kutsuntalääkäryöstä. Kutsuntatilaisuuksien järjestely- jen osuus on vajaa 0,3 M€ sisältäen mm tilavuokrat, kutsuntapostin sekä henkilöstön virka- matkakulut. Asevelvollisille korvataan matkustamiskustannukset kutsuntoihin julkisen lii- kenteen mukaan.

2.3.2 Palvelustehtävät ja varusmieskoulutus

Palvelustehtävät Puolustusvoimissa perustuvat pääsääntöisesti sodan ajan joukkoraken- teeseen ja joukkotuotantosuunnitelmaan. Perustana ovat sodan ajan joukkojen tehtävien edellyttämät tehtäväkohtaiset osaamis- ja toimintakykyvaatimukset. Koulutuksessa ote- taan huomioon varusmiesten jo saama ja tuleva siviilikoulutus sodan ajan tarpeiden mukaisesti.

Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos pyrkivät löytämään, rekrytoimaan ja hyödyntämään jokaisesta ikäluokasta erikoisjoukkoihin ja muihin erikseen haettaviin tehtäviin soveltu- vimmat ja tärkeää osaamista omaavat asevelvolliset. Hakeutuminen erikoishaussa tapah- tuu ennen kutsuntoja, kutsuntojen jälkeen tai varusmiespalveluksen aikana. Valinnat teh- dään valintakokeiden perusteella.

Erytistehtäviin puolestaan haetaan valtakunnallisella haulla alokasjakson kolmen ensim- mäisen viikon aikana. Lisäksi on joitain erityistehtäviä, joihin hakeudutaan johtajakoulu- tuksen perusteella, kuten varusmiestoimikuntien puheenjohtajat tai lakimieskokelaat. Eri- tytistehtävissä tavoitteena on kouluttaa korkeakoulututkinnon suorittaneita tai opinnois- saan riittävän pitkälle edenneitä tai muuten vaadittavan osaamisen omaavia asevelvollisia, erikoisalaansa vastaaviin sodan ajan tehtäviin.

Palvelustehtävät on jaettu viiteen eri linjaan: 1) erikoisjoukot 2) valmiusyksiköt 3) (muut) joukkotuotantoujoukot 4) erityistehtävät ja 5) tukitehtävät. Näistä linjat 1–3 ovat ns.

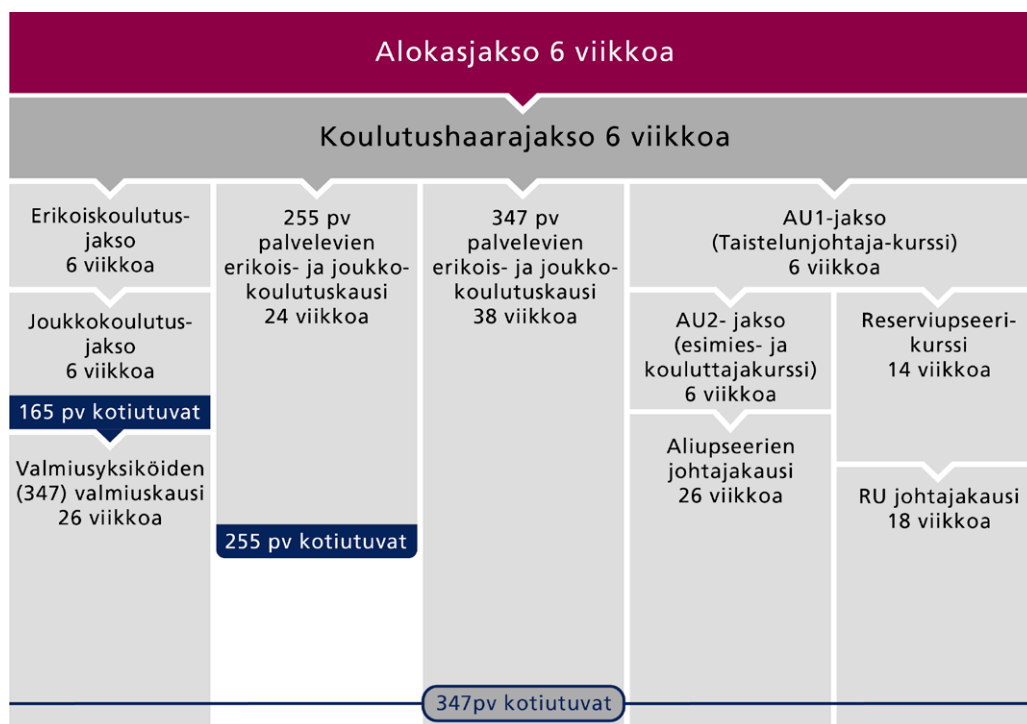
taistelijan tehtäviä ja linjat 4–5 sellaisia, jotka eivät ole pääsääntöisesti fyysisesti yhtä vaativia. Erilaisia palvelustehtäviä on yhteensä noin 600 kpl.

Palvelusajan pituus, 165, 255 tai 347 päivää, määräytyy annettavan sotilaskoulutuksen perusteella. Jollei muuta ole määrätty, on asevelvollisen palvelusaika 165 päivää tai aseetonta palvelusta suorittavalla 255 päivää. Palvelusajat jakautuivat vuonna 2020 seuraavasti: 347 pv 49 %, 255 pv 14 % ja 165 pv 37 %.

Ennen palveluksen alkua päätetään ennakkokyselyyn perustuen jokaisen alokkaan perusyksikkö ja alokasjakson joukkue. Alokasjakson lopulla tehdään koulutushaaravalinnat. Johtajavalinnat ja miehistön palvelustehtävävalinnat tehdään ja palvelusajat määrätään koulutushaarajakson aikana.

Miehistölle koulutetaan erityisosaaminen moninaisesti sodan ajan tehtäviin. Miehistön koulutuksesta syntyvä osaaminen on usein hyödynnettävissä myös siviiliopinnoissa ja työelämässä. Esimerkkeinä mainittakoon lääkintä-, sotilaspoliisi-, kuljettaja-, talous- ja viestintäkoulutukseen liittyvät miehistön tehtävät.

Johtajakoulutukseen aliupseerikurssin ensimmäiselle jaksolle valitaan valintakriteerien perusteella soveltuvimmiksi arvioidut. Valittavien määrä riippuu joukkotuotantotarpeesta. Aliupseerikurssin ensimmäisen jakson jälkeen palvelus jatkuu reserviupseerikurssilla tai aliupseerikurssin toisella jaksolla.

Johtaja- ja kouluttajakoulutusohjelman päämääränä on luoda tiedollinen ja taidollinen perusta johtaa ja kouluttaa itsenäisesti omaa sodan ajan joukkoa. Uudistettu johtaja- ja kouluttajakoulutusohjelma toteutetaan 20 opintopisteen (560 tuntia) laajuisena opintokokonaisuutena aliupseeri- ja reserviupseerikursseilla sekä johtajakaudella. Opintokokonaisuus rakentuu teoriaopinnoista sekä käytännön harjaantumisesta aliupseeri- ja reserviupseerikursseilla sekä johtajakaudella.

Johtajakausi alkaa aliupseeri- tai reserviupseerinkurssin päätyttyä ja kestää loppupalvelusajan. Johtajakauden ohjatussa johtamis- ja kouluttamisharjoittelussa varusmiesjohtajat toimivat seuraavan saapumiserän miehistön kouluttajina sekä joukkotuotannon mukaisissa johtajatehtävissä ja saavat täydennyskoulutusta. Johtajakoulutus on edellytys sotilasammatteihin.

Aseeton palvelus järjestetään siten, ettei aseettoman vakaumus joudu ristiriitaan palvelustehtävien täyttämisen kanssa. Aseeton ei ole velvollinen palveluksessa käyttämään asetta tai ampumatarvikkeita, harjoittelemaan niiden käyttämistä eikä osallistumaan niiden huoltoon. Sama koskee muita välineitä ja tarvikkeita, jotka on tarkoitettu välittömästi vihollisen tuhoamiseen tai vahingoittamiseen. Aseettomana palvelevia voidaan valita ja kouluttaa esimerkiksi tuki- tai erityistehtäviin ja poikkeustapauksessa esimiestehtävään. Aseettomana palvelleet voidaan reservissä sijoittaa sodan ajan kokoonpanoissa koulutuksensa mukaisesti esimerkiksi valvonta-, viesti- ja huoltotehtäviin.

Asevelvollisuuslain 69 § mukaan aseettomana palvelevien varusmiesten palvelusaika on 255 päivää, jollei heitä määrätä koulutukseen, joka edellyttää 347 päivän palvelusaikaa. Lain 72 § mukaisesti aseettomaan palvelukseen siirtyminen ei lyhennä asevelvolliselle jo määrättyä 165 päivää pidempää palvelusaikaa.

Toimintakyvyn tukeminen asepalveluksessa

Joukko-osastojen sosiaalikuraattorien tehtävänä on tukea varusmiesten psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä, jotta täysipainoinen palvelus ja osallistuminen koulutukseen on mahdollista ilman häiritseviä tekijöitä. Sosiaalikuraattorit ovat myös tärkeä yhteistyötaho siviiliviranomaisille esimerkiksi Kelan palveluista ja etuuksista tiedottamisen ja kuntien etsivän nuorisotyön kannalta.

Sotilasoppien tehtävänä on tukea eettisen toimintakyvyn ja henkisen kestokyvyn ylläpitämistä sekä tarjota mahdollisuus oman uskonnon harjoittamiseen sitä haluaville. Osallistuminen hartaustilaisuuksiin on palvelusajan ulkopuolella vapaaehtoista. Mikäli hartaustilaisuus tai jumalanpalvelus järjestetään palvelusajalla, sen rinnalla järjestetään myös henkisen toimintakyvyn kehittämiseen tarkoitettu tilaisuus, johon ei sisälly uskonnollisia elementtejä. Papin puoleen voi kääntyä vakaumuksesta riippumatta. Sotilasopit valvovat

uskonnonvapauden toteutumista ja tukevat tarvittaessa eri uskonto- ja kirkkokuntiin kuuluvien varusmiesten uskonnonharjoittamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Varusmiestoimikunnat ovat osa Puolustusvoimien toimintaa ja joukko-osastojen organisaatiota. Jokaisessa kouluttavassa joukko-osastossa toimii varusmiehistä koostuva varusmiestoimikunta (VMTK). Varusmiestoimikuntien tehtävänä on osallistua palvelusolosuhteiden kehittämiseen sekä varusmiesten viihtyvyyden ja toimintakyvyn tukemiseen. VMTK-toiminta on osa varusmiespalveluksen palautejärjestelmää ja tärkeä yhteistyön väline joukko-osaston komentajan ja varusmiesten välillä. Vapaa-ajan liikuntakerhot (VLK) kannustavat varusmiehiä erilaisten liikuntamuotojen pariin.

Toimintakyvyn tukemisen näkökulmasta seurataan myös asevelvollisten sosiaalista asemaa ja taloudellisten etuuksien tasoa. Yhteistyö asevelvollisten etuuksien arvioinnissa ja kehittämisessä on välttämätöntä Puolustusvoimien, Puolustusministeriön, Kelan, Valtiokonttorin, Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Työ- ja elinkeinoministeriön välillä.

2.3.3 Naisten vapaaehtoinen asepalvelus

Nainen voidaan hakemuksesta ottaa naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen, jos hän palveluksen aloittaessaan on Suomen kansalainen ja täyttänyt 18 mutta ei 30 vuotta sekä on tervehdeltään ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan asepalvelukseen sopiva.

Hakeutuminen tapahtuu vuosittain 1.3. mennessä. Hakuehdot täyttävät naiset kutsutaan huhtikuun aikana aluetoimiston järjestämään valintatilaisuuteen. Valintatilaisuudessa annetaan tietoa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja erityisesti oikeuksista ja velvollisuuksista palveluksen aikana sekä vapaaehtoisen asepalveluksen jälkeen. Tilaisuudessa on paikalla naispuolisia ammattisotilaita ja vapaaehtoisessa asepalveluksessa olevia naisia, jotka kykenevät vastaamaan kysymyksiin.

Valintatilaisuudessa määritetään palveluskelpoisuus sekä haastatellaan hakijat, joiden perusteella tehdään päätös palvelukseen hyväksymisestä. Tilaisuudessa annetaan tai sen jälkeen lähetetään postitse palvelusaloittamismääräys. Valitsematta jääneille annetaan asiaa koskeva päätös. Kaikki asepalvelukseen sopivaksi todetut pääsevät palvelukseen. Palvelus on mahdollista aloittaa saman vuoden heinäkuun saapumiserässä tai valintatilaisuutta seuraavien kolmen vuoden saapumiserässä.

Valintatilaisuuspäivä on hakijalle palkaton vapaapäivä, ellei työsopimuksessa ole muuta mainittu tai työnantajan kanssa muuta sovittu. Hakeutumisesta aiheutuvista matkakuiluista vastaa hakija itse. Lääkärintarkastuksesta aiheutuvat kulut korvataan hakemuksesta.

Palvelukseen määrätty voi ennen palveluksen aloittamista ilmoittaa kirjallisesti, ettei aloita palvelusta. Noin kymmenen prosenttia hakijoista käyttää tätä mahdollisuutta ennen palveluksen aloittamista. Palveluksen aloittanut voi 45 päivän ajan aloittamisesta ilmoittaa keskeyttävänsä palveluksen. Jatkaessaan palvelusta 45 päivän jälkeen, naiseen sovelletaan kaikkia niitä säännöksiä, jotka koskevat asevelvollisuuslain mukaisesti varusmiespalvelukseen määrättyä.

Naisten palveluksen sisältö ja vaatimukset ovat samat kuin miehillä. Palvelustehtäviä ei jaeta sukupuolen mukaan vaan henkilökohtaisen soveltuvuuden ja osaamisen perusteella. Palveluksen suorittaneet naiset sijoitetaan koulutusta vastaaviin sodan ajan tehtäviin samoin periaattein kuin miehetkin. Reservissä heitä koskevat samat velvoitteet asevelvollisten valvonnan, reservin koulutuksen sekä tarvittaessa myös ylimääräisen palveluksen ja liikekannallepanon osalta.

Vuoden 2020 loppuun mennessä on sodan ajan reserviin koulutettu yhteensä yli 10 000 naista kaikissa puolustushaaroissa ja Rajavartiolaitoksessa.

2.3.4 Kuuluminen reserviin ja reservin koulutus

Asevelvollinen kuuluu varusmiespalveluksen jälkeen reserviin:

1. miehistöön kuuluva sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 50 vuotta;
2. upseeri, opistoupseeri ja aliupseeri sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta;
3. upseeri, jolla on everstin tai kommodorin tai niitä ylempi sotilasarvo, niin kauan kuin hän on palveluskelpoinen.

Varareserviin kuuluu asevelvollinen, joka ei ole vielä suorittanut varusmiespalvelusta, ei enää kuulu reserviin tai on vapautettu palveluksesta rauhan aikana.

Reservin koulutus (kertausharjoitus ja Puolustusvoimien sekä Rajavartiolaitoksen vapaaehtoinen harjoitus) on osa joukkotuotantoa, valmiuden kehittämistä ja tarvittaessa valmiuden kohottamista.

Kertausharjoituksilla pidetään yllä sotilaallisia tietoja ja taitoja sekä koulutetaan asevelvollisia vaativampiin tehtäviin, perehdytetään asevelvolliset sotilaallisessa maanpuolustuksessa tapahtuneen kehityksen tuomiin muutoksiin, harjoitetaan joukkokokonaisuuksia niille suunnitelluissa kokoonpanoissa ja tarpeen vaatiessa mahdollistetaan sotilaallisen valmiuden joustava kohottaminen. Tarpeen edellyttäessä voidaan reserviin kuuluvia asevelvollisia määrätä kertausharjoitukseen sotilaallisen valmiuden kohottamiseksi.

Reservissä oleva asevelvollinen on velvollinen osallistumaan kertausharjoitukseen siten, että velvoitettu yhteenlaskettu enimmäisaika on miehistöllä 80 päivää, miehistön erityistaitoa vaativiin ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutetulla 150 päivää sekä aliupseerilla, opistoupseerilla ja upseerilla 200 päivää. Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttamisen ja kertausharjoituksesta vapauttamisen perusteista on säädetty asevelvollisuuslaissa. Noin neljä viidestä käsketystä osallistuu kertausharjoituksiin.

Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen vapaaehtoisissa harjoituksissa kehitetään ja ylläpidetään yksilöiden ja joukkojen osaamista sekä toimintakykyä osana joukon suorituskykyä. Vapaaehtoiset harjoitukset suunnitellaan osana joukkotuotantosuunnitelmaa.

Naiset, jotka ovat täyttäneet 18 mutta eivät 60 vuotta ja jotka ovat terveydeltään ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan siihen sopivia, voivat osallistua Puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin. Vastaavasti miehet, jotka ovat täyttäneet 18 mutta eivät 60 vuotta ja jotka ovat terveydeltään ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan siihen sopivia, voivat osallistua Puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin, vaikka he eivät olisikaan suorittaneet varusmiespalvelusta tai he eivät kuuluisi enää reserviin. Edellä tarkoitetut henkilöt toimivat harjoituksissa erityisosaamista vaativissa sekä huolto-, terveydenhoito-, viestitys-, koulutus-, toimisto- ja muissa vastaavissa sotilaallista maanpuolustusta tukevissa tehtävissä.

Kertausharjoitukseen osallistujille maksetaan reserviläispalkkaa sekä lakisääteinä korvauksina päiväraha ja matkustuskorvaukset. Puolustusvoimien vapaaehtoisissa harjoituksissa osallistujille maksetaan edellä mainitut lakisääteiset korvaukset. Lisäksi molemmissa harjoitustyypeissä osallistujat ovat oikeutettuja ilmaiseen vaatetukseen, ruokaan, terveydenhuoltoon ja majoitukseen.

Kertausharjoituksissa koulutetaan vuosittain noin 19 000 reserviläistä ja Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen vapaaehtoisissa harjoituksissa noin 12 000 asevelvollista.

2.3.5 Vapaaehtoinen maanpuolustus

Vapaaehtoinen maanpuolustus on maanpuolustusta tukevaa kansalaistoimintaa ja osa reservin koulutustoimintaa. Vapaaehtoiseen maanpuolustukseen kuuluvat muun muassa reserviupseeri- sekä reserviläistoiminta sekä näiden naisjärjestöjen toiminta, maanpuolustuskiltatoiminta sekä lukuisten perinneyhteisöjen toiminta.

Reservin koulutusjärjestelmässä reservin koulutuksen ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen tarpeet yhdistyvät kokonaisuudeksi, joka mahdollistaa joustavan, nousujohteisen, yksilöllisen osaamisen kehittämisen sekä tukee joukon suorituskyvyn kehittämistä.

Maanpuolustuskoulutusyhdistys MPK perustettiin vuonna 1993 valtakunnalliseksi koulutusorganisaatioksi, joka toimii yhteistyöorganisaationa vapaaehtoisen maanpuolustuksen kentällä. MPK sai julkisoikeudellisen aseman vuonna 2008. Sen tehtävät määritellään laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta ja sen toimintaa ohjaa ja valvoo puolustusministeriö.

MPK:n koulutus tukee Puolustusvoimien, muiden viranomaisten ja kansalaisten valmiutta toimia normaali- ja poikkeusoloissa. Koulutusta järjestetään yhteistyössä MPK:n 14 jäsenjärjestön mm. maan suurimpien reserviläis- ja maanpuolustusjärjestöjen kanssa. Lisäksi MPK tekee tiivistä yhteistyötä turvallisuuskoulutus-, -kasvatus ja -tiedotustyötä tekevien viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa. Koulutuksen tavoitteena on lisätä yleistä valmiutta ja toimintakykyä yhteiskunnan häiriötilanteissa. Osa koulutuksesta on kuntien ja viranomaisten tilaamaa.

MPK:n toiminta perustuu vapaaehtoisten työpanokseen. MPK:n yli 3 000 vapaaehtoista toteuttavat noin vuosittain n. 2 000 kurssia ja koulutustilaisuutta. Palkattua kuukausi- tai suoritepalkkaista henkilöstöä MPK:lla on 107 henkilöä.

MPK:n julkisena hallintotehtävänä toteuttamaan vapaaehtoiseen maanpuolustuskoulutukseen osallistuu noin 30 000 henkilöä, yhteensä noin 90 000 vuorokautta. Naisten osuus koulutettavista on noin kolmasosa. MPK:n piirissä tehtävän työn lisäksi jäsenjärjestöillä on runsaasti omaa vapaaehtoista maanpuolustustoimintaa. Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukemiseen on vuonna 2022 esitetty 4.852 M€, josta MPK:lle 4.604M€.

2.3.6 Toimet asevelvollisuuden kehittämiseksi

Asevelvollisuusjärjestelmää kehitetään jatkuvasti osana Puolustusvoimien kehittämistä suhteessa toiminta- ja turvallisuusympäristön asettamiin vaatimuksiin.

Edellinen, laajempi suomalaista asevelvollisuutta koskeva selvitystyö tehtiin Risto Siilasmaan johdolla vuonna 2010.² Selvitystyön suositusten perusteella on kehitetty muun muassa kutsuntajärjestelmää, asevelvollisten erityisosaamisen hyödyntämistä, yhteyttä reserviin sekä reserviläisten hakeutumista avaintehtäviin ja sodan ajan sijoituksen purkauttua muun yhteiskunnan poikkeusolojen tehtäviin. Lisäksi on kehitetty mm. viestintää ja etukäteisinformaatiota varusmiespalveluksesta ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta.

² Suomalainen asevelvollisuus (2010). *Selvitysryhmän mietintö*. Puolustusministeriö. Helsinki.

Varusmieskoulutuksen kehittäminen

Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos uudistavat varusmieskoulutusta ja asevelvollisuuden käytäntöjä Koulutus 2020-ohjelmalla. Varusmiespalveluksen rakenne on muutettu ja koulutuksesta on tehty kurssimuotoista. Koulutuksen päämäärät, tavoitteet, sisältö ja arviointi on tehty selkeämmiksi. Varusmiesten johtaja- ja kouluttajakoulutuksessa johtamistaidon osuutta on lisätty. Saadun palautteen perusteella kokemukset uudesta rakenteesta ja kurssimuotoisuudesta ovat olleet positiiviset.

Aiemmin johtajakoulutukseen siirtyvät on valittu jo alokasjakson (peruskoulutuskauden) aikana. Nyt alokasjaksolla valitaan koulutushaara, mutta johtajavalinnat sekä miehistön palvelustehtävävalinnat tehdään vasta koulutushaarajaksolla. Alokasjaksolla kykenee nyt paremmin tutustumaan eri palvelustehtäviin. Valintajärjestelmää kehittämällä pyritään varmistamaan, että oikeat henkilöt valikoituvat oikeisiin tehtäviin ja osaltaan myös näin vähentämään poistumaa.

Kokonaisvaltainen toimintakykyohjelma on uusittu ja sillä kehitetään asevelvollisten kehoa ja mieltä (toimintakyvyn fyysinen sekä psyykinen, sosiaalinen ja eettinen ulottuvuus) nousujohteisesti, aluksi varusmiespalvelukseen sopeutumisen näkökulmasta ja lopuksi taistelukentän olosuhteissa pärjäämistä varten.

Digitaalisuutta hyödynnetään tehokkaammin viestinnässä, asioinnissa ja opetuksessa. Opetusta on uudistettu ottamalla käyttöön verkko-opinnot ja käänteisen oppimisen periaate, jossa tiedon välittäminen ja omaksuminen tapahtuvat itsenäisesti ja oppimista syvennetään kontaktiopetuksessa. Simulaattorit tehostavat opitun sisäistämistä ja antavat varusmiehille paremmat valmiudet käytännön koulutukseen maastossa.

Kokonaispoistuman pienentäminen

Kokonaispoistuma muodostuu kutsunnoissa palveluksesta vapautettujen sekä palveluksen aikana poistuvien määrästä.

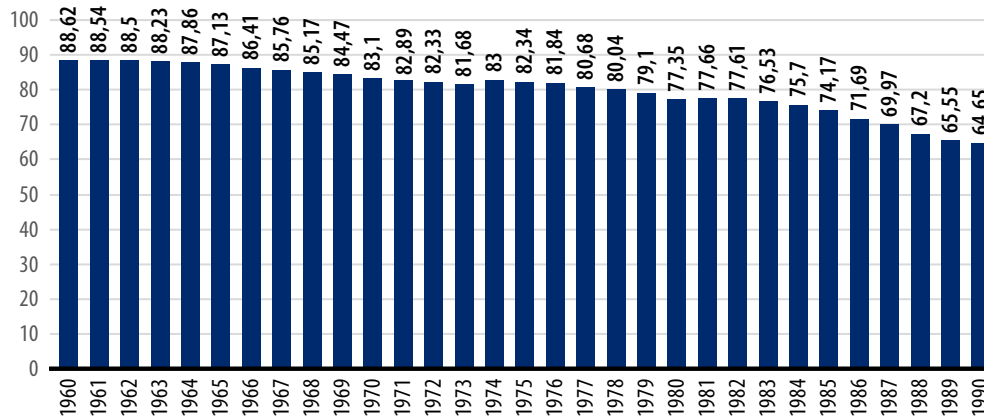
Varusmiespalveluksen suorittaneiden osuus on laskenut viimeisen viiden vuoden aikana noin 74 prosentista noin 66 prosenttiin. Suurin syy laskuun on jatkuvasti kasvanut terveydentilan perusteella vapautettujen asevelvollisten lukumäärä. Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöt ovat merkittävä poistuman syy. Psykkiset ongelmat ovat usein eri ongelmien muodostama kokonaisuus, johon liittyy terveydellisiä, sosiaalisia ja elämänhallintaan liittyviä tekijöitä. Psykkisten ongelmien juurisyyt eivät välttämättä tule riittävällä tavalla esille kutsunnoissa tai muissa tilanteissa ennen varusmiespalvelusta.

Velvollisuus palveluksen suorittamiseen päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Viimeisin 30 vuotta täyttänyt ikäluokka on vuonna 1990 syntyneet. Tästä

ikäluokasta varusmiespalveluksen on suorittanut 64,65 % / noin 22 500 miestä. Asetto-
man palveluksen heistä suoritti 0,04 % / 13 miestä. Varusmiespalveluksen aikaiset palve-
luksen keskeyttämiset näkyvät 30 vuotta täyttäneiden kokonaisluvuissa.

Varusmiespalveluksen suorittaneet

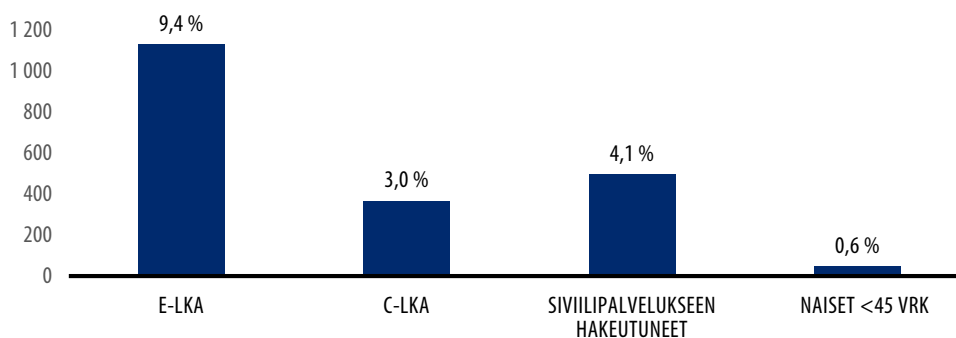
% Ikäluokasta

Palveluksen aloittavien varusmiesten määrään pyritään vaikuttamaan muun muassa terveystarkastusohjetta tarkistamalla. Haasteena on, että C-luokkaan päätyy jonkin verran henkilöitä, jotka eivät ole vakavasti sairaita, mutta joilla on esim. erilaisia fyysisten oireiden kasautumisia tai erilaisia sopeutumishäiriöitä ilman vakavaa pitkäaikaista sairautta. Päivitetty terveystarkastusohje tukee ennakkoterveystarkastuksia tekevien lääkäreiden työtä selkeyttämällä palveluskelpoisuusluokkien määrittelyä. Kehittämistoimenpiteenä on tarkasteltu mahdollisuutta B-2 palveluluokan käyttöönottoon, mikä mahdollistaisi sellaisten palvelustehtävien suorittamisen, jotka eivät ole varsinaisia taistelutehtäviä. Lisäksi merkittävänä asiana on varmistaa hoidon piiriin henkilöt, joiden terveys ei ennakkoterveystarkastuksen perusteella mahdollista palvelusta, mutta on nähtävissä sen olevan mahdollista asianmukaisen hoidon toteutuessa. Tarkoitus on varmistaa, että asevelvollinen suoriutuu palveluksesta eikä vaaranna omaa tai muiden palvelusturvallisuutta.

Poistuma 1/2021

2 047 henkilöä – 17,1 % saapumiserästä

Sotilaan tulee olla fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti ja eettisesti toimintakykyinen. Toimintakyky on keskeinen tekijä sotilaan osaamisen rinnalla. Hyvä fyysinen kunto on tuki- ja liikuntaelinvammoilta suojaava tekijä fyysisesti kuormittavassa koulutuksessa.

Kuntotilastot osoittavat, että varusmiesten kehon paino on kasvanut ja aerobinen kunto heikentynyt viimeksi kuluneiden 20–35 vuoden ajan. Negatiivinen muutos on tasaantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Varusmiesten palveluksen alussa suorittaman 12 minuutin juoksutestin keskiarvo vuonna 2020 oli 2 377 metriä, mikä oli hieman parempi tulos kuin edeltävänä vuonna (2 358 m). Lihaskunnon osuus on viime vuosina hieman laskenut ja heikkokuntoisten osuus kasvanut. Kiitettävien ja hyvien tulosten osuus vuonna 2020 oli 34 prosenttia ja heikkojen tulosten osuus 21 prosenttia. Palveluksesta hyötyvät terveyden ja fyysisen kunnan osalta erityisesti ne varusmiehet, jotka olivat palveluksen alussa ylipainoisia tai heikkokuntoisia.

Koulutusohjelma 2020 -toimenpiteillä, esim. toimintakykyohjelman kehittämisellä, osataan pyritään vähentämään palveluksen aikaista poistumaa. Uudistuksen ydinajatuksena on integroida toimintakykykoulutus osaksi kaikkea sotilaskoulutusta. Uusimuotoisen liikuntakoulutuksen (Taistelijan keho) rungon muodostaa koko palvelusajan kestävä ja voimaharjoitusohjelma. Liikuntakoulutukseen aiemmin sisältyneitä sotilaan taidollisia ominaisuuksia, kuten suunnistamista, marssimista, hiihtämistä harjoitellaan pääasiassa osana muuta sotilaskoulutusta.

Taistelijan mieli on psyykkisen, eettisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kehittämiseen suunniteltu ohjelma, jossa varusmiehille koulutetaan kuormittavissa poikkeusolojen olosuhteissa, mutta myös arjen elämänhallintaan tarvittavia tietoja ja taitoja. Taistelijan mieli -koulutus auttaa varusmiestä oman motivaationsa ymmärtämisessä ja vahvistamisessa, itseluottamuksen kehittämisessä sekä opettaa työkaluja stressaavista tilanteista selviämiseksi ja toimintakyvyn palauttamiseksi. Lisäksi taistelijan mieli ohjelma tukee varusmiehen sitoutumista omaan tehtävään ja vahvistaa sotilastoiminnassa erittäin tärkeässä roolissa olevaa ryhmäkiinteyttä.

Oppaassa varusmiespalvelukseen valmistautuvalle on kuvattu fyysisen suorituskyvyn merkitys sotilaskoulutuksessa sekä annetaan konkreettisia ohjeita fyysisen kunnan kohottamiseen ja suorituksesta palautumiseen. Tarjolla on myös ilmainen *MarsMars*- älypuhelinpalvelu, joka sisältää valmiita kunto-ohjelmia, harjoitteluohjeita ja kehittymisen seurannan.

Reservin koulutuksen kehittäminen

Reservin koulutusta kehitetään maanpuolustus- ja reserviläisjärjestöjen kanssa laaditun kehittämissuunnitelman pohjalta. Kehittämissuunnitelman tavoitteilana on, että reservin koulutusjärjestelmä tuottaa riittävästi sodan ajan tehtävää vastaavia, osaavia ja

toimintakykyisiä sotilaita, joilla on korkea maanpuolustustahto ja halu sitoutua vapaaehtoiseen maanpuolustuskoulutukseen ja -työhön. Lisäksi maanpuolustus- ja reserviläisjärjestöillä on selkeät tehtävät sekä tarvittavat toimintaedellytykset.

Vapaaehtoisen maanpuolustuksen kehittäminen

Vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annettu laki on uudistettu ja tullut voimaan 1.1.2020. Merkittävimpana muutoksena on sotilaallisen koulutuksen siirtyminen yksin Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen tehtäväksi. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) tehtävä on järjestää sotilaallisia valmiuksia palvelevaa (SOTVA) koulutusta, joka tähtää yksilöiden osaamisen ja kokonaisvaltaisen toimintakyvyn kehittämiseen.

MPK tukee naisten mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoiseen maanpuolustukseen ja järjestää siihen liittyvää sotilaallisia valmiuksia palvelevaa koulutusta ja tutustumistoimintaa sekä ohjaa, tukee ja sovittaa yhteen jäsenjärjestöjen maanpuolustuskoulutusta. Edelleen MPK kehittää tutustumistoiminnan kautta nuorten mahdollisuuksia tutustua maanpuolustukseen.

Vapaaehtoisen maanpuolustuksen uudistettu konsepti parantaa reservin koulutuksen järjestelmällistä suunnittelua, valmistelua ja toteutusta. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) ja sen jäsenjärjestöjen järjestämästä koulutuksesta kehitetään nousujohtainen kokonaisuus, joka tukee Puolustusvoimien sotilaallista koulutusta ja sen tarpeita. Lisäksi uudistus mahdollistaa MPK:n ja Puolustusvoimien yhteistoiminnan kehittämisen operatiiviseksi kumppanuudeksi sekä kertausharjoitusten, Puolustusvoimien vapaaehtoisten harjoitusten ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen yhteensovittamisen aiempaa tehokkaammin.

Digitaalisten palveluiden kehittäminen

Puolustusvoimat kehittää digitaalisia asiointipalveluita, joiden avulla tehostetaan yhteydenpitoa Puolustusvoimien ja asevelvollisten välillä. Tavoitteena on helpottaa vuorovaikutusta ja madaltaa yhteydenpidon kynnyksiä. Asiointipalvelun avulla asevelvolliset voivat hoitaa asevelvollisuuteen liittyviä asioita koko asevelvollisuusajan.

Asevelvolliset pyritään tavoittamaan erityisesti niissä asevelvollisuuden vaiheissa, joissa yhteydenpito Puolustusvoimien kanssa on ollut aiemmin vähäisempää, kuten kutsuntojen ja palveluksen aloittamisen välillä sekä reservissä. Tavoitteena on saada lisää tietoa asevelvollisista ja parantaa tilannekuvaa reservin suorituskyvystä, muodostamalla eheämpi kuva reserviläisten palveluskelpoisuudessa tapahtuneista muutoksista ja heille kertyneestä osaamisesta.

Yhteydenpitoa tehostamalla tuetaan asevelvollisten valintoja ennen palvelusta, palveluksessa ja reservissä. Tavoitteena on valita ja sijoittaa asevelvolliset aiempaa paremmin heidän osaamistaan ja intressejään vastaaviin tehtäviin. Palveluilla tarjotaan asevelvollisille mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan aiempaa matalammalla kynnyksellä sekä paremmat mahdollisuudet omaehtoiseen oppimiseen ja toimintakyvyn kehittämiseen.

Asiointipalveluista rakennetaan yhteensopiva muiden viranomaisten asiointipalvelujen ja hallinnon yhteisten sähköisten tukipalvelujen kanssa. Palvelukokonaisuus rakennetaan tietoturva, tietosuojaja kielelliset oikeudet huomioiden.

2.4 Siviilipalveluksen toimeenpano

Työ- ja elinkeinoministeriö johtaa, ohjaa ja kehittää siviilipalvelusta. Siviilipalveluskeskukseksi toimii elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskus) sekä työ- ja elinkeinotoimistojen (TE-toimisto) kehittämis- ja hallintokeskusten (KEHA-keskus) erillisyksikkö. Siviilipalveluskeskuksen tehtäviin kuuluu siviilipalvelusvelvollisten palvelukseen määrääminen, kouluttaminen ja valvonta, majoituskustannusten korvaaminen ja muu käytännön toimeenpano. Siviilipalveluskeskuksen tehtävänä on lisäksi passilaissa tarkoitettun siviilipalvelustodistuksen antaminen velvollisille ennen palveluksen alkua.

Asevelvollisuuden kokonaisuus siviilipalveluksen valitsevilla muodostuu kutsunnoista, palveluskelpoisuuden tarkastuksesta ja siviilipalveluksesta. Siviilipalveluksen kesto on 347 päivää. Siviilipalvelukseen kuuluu peruskoulutusjakso, yhteiskunnalle hyödyllinen siviili- luonteinen työpalvelus, täydennyspalvelus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus. Peruskoulutusjakson tarkoituksena on tukea yleisiä kansalaisvalmiuksia, antaa väestönsuojeluun ja pelastustoimintaan liittyviä yleisiä valmiuksia sekä antaa valmiudet työpalvelun suorittamiselle. Työpalvelu suoritetaan sosiaali- ja terveydenhuollon, opetus- ja kulttuuritoimen, pelastustoimen, väestönsuojelun tai ympäristönsuojelun toimialoilla.

2.4.1 Siviilipalvelukseen hakeminen

Siviilipalvelushakemus jätetään kutsuntojen yhteydessä kutsuntalautakunnalle, varusmiespalveluksessa joukko-osaston komentajalle ja muulloin joko Puolustusvoimien aluetoimistolle tai Siviilipalveluskeskukselle. Ulkomailla asuva velvollinen toimittaa hakemuksen Suomen lähetystöön tai konsulivirastoon.

Siviilipalvelushakemuksen käsittelee Puolustusvoimien aluetoimisto, joka lähettää päätöksen siirrosta velvolliselle ja Siviilipalveluskeskukselle, jonka jälkeen velvollisen tiedot siirtyvät siviilipalvelusrekisteriin. Varusmiespalveluksen kautta tulee noin puolet siviilipalvelukseen hakeutuneista asevelvollisista.

Palveluskelpoisuus

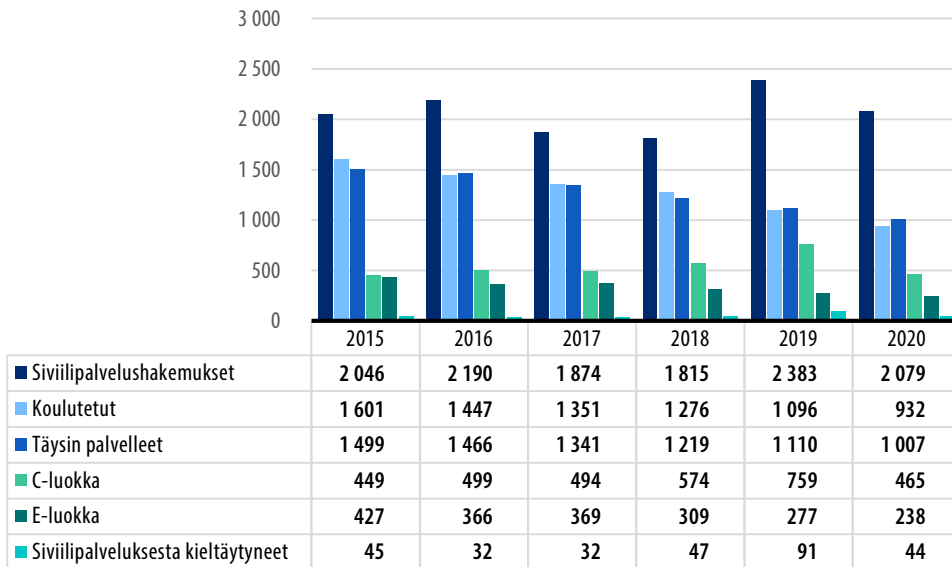
Palveluskelpoisuus tarkastetaan koulutusjaksolla kolmen viikon kuluessa palveluksen alkamisesta niiden tietojen perusteella, jotka saadaan terveydenhuollon tarkastuksessa, siviilipalvelusvelvolliselta itseltään tai muilta viranomaisilta. Palveluskelpoisuuden määrittelyssä pyritään yhdenmukaiseen käytäntöön varusmiespalvelusta suorittavien kanssa. Päätöksen velvollisen palveluskelpoisuudesta tekee Siviilipalveluskeskus.

Terveydentilaa ja toimintakykyä arvioidaan kaksiosaisella terveystarkastuksella, joka alkaa terveydenhoitajan tapaamisella. Varsinaisesta terveystarkastuksesta vastaa lääkäri. Palveluskelpoisuutta arvioitaessa huomioidaan toimintaympäristö työpalvelussa, sekä palveluksen asettamat fyysiset ja psyykkiset vaatimukset.

Suurin osa E-, tai C-luokkaan määrättävien palveluskelpoisuusarvioista tehdään ennen koulutusjakson alkua. Vuonna 2019 tehdyistä E-, ja C-luokkapäätöksistä noin 70 prosenttia tehtiin ennen palveluksen alkua, noin 25 prosenttia koulutusjakson aikana ja noin viisi prosenttia työpalvelun aikana. Määräaikaisesti E-luokkaan vapautetuista velvollisista vain hyvin pieni osa tulee lopulta suorittamaan palveluksen.

Siviilipalveluksen terveydellisistä syistä keskeyttävien määrä on korkea. Yleisin siviilipalveluksesta vapauttamisen peruste on mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Muut yleisimmät vapautusperusteet ovat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, vammat ja hengityselinten sairaudet.

Siviilipalvelustilastoja

Työpalvelupaikan hakeminen

Siviilipalveluskeskus hyväksyy palvelupaikat ja siviilipalvelusvelvollinen hakee itse työpalvelupaikan. Omatoiminen työpalvelupaikan etsiminen mahdollistaa aiemman kokemuksen ja koulutuksen hyödyntämisen sekä velvollisen elämäntilanteen huomioon ottamisen, jolloin työpalvelupaikkaa voi etsiä omalta asuinpaikkakunnalta. Velvollinen ja palvelupaikka sopivat työpalvelupaikasta kirjallisella sitoumuksella ja siviilipalveluskeskus tekee työpalvelumääräyksen. Siviilipalveluskeskus avustaa sopivan työpalvelupaikan löytämisessä niitä velvollisia, joilla ei ole palvelupaikkaa.

2.4.2 Koulutusjakso

Siviilipalveluslain kokonaisuudistus toteutettiin vuonna 2007 ja uusi laki tuli voimaan 1.1.2008. Tarkoituksena oli, että koulutuksessa huomioitaisiin Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia ja siinä määritellyt turvallisuustilanteet ja uhkamallit sekä eri hallinnonalojen mahdollisuudet hyödyntää siviilipalvelusjärjestelmän voimavaroja niille määritellyn strategisen tehtävän hoitamisessa. Lisäksi oli tarkoitus parantaa siviilipalvelusvelvollisten liikekannallepanon aikaisia sijoittamismahdollisuuksia siviililuonteisiin avustaviin kriisitehtäviin.

Koulutuksen tarkempaa sisältöä ei ole säännelty laissa, mikä jättää väljyyttä koulutuksen suunnittelulle velvollisten valmiuksien ja yhteiskunnallisten tarpeiden huomioon

ottamiseksi. Laissa on kuitenkin annettu peruskoulutusjakson sisältöä koskevat suuntaviivat, joiden mukaan annettavan koulutuksen tulee tukea yleisiä kansalaisvalmiuksia, antaa väestönsuojeluun ja pelastustoimintaan liittyviä yleisiä valmiuksia sekä antaa valmiudet työpalvelun suorittamiselle.

Koulutusjakson kesto on 28 vuorokautta. Koulutus sisältää lähtökohtaisesti kaikille ensiapuvalmiuksia sekä merkittävälle osalle palo- ja pelastuspalveluun ja väestönsuojeluun liittyvää koulutusta. Koulutusjaksoon sisältyy aina myös perustietojen antaminen siviilipalvelusvelvollisen oikeuksista ja velvollisuuksista sekä koulutus työpalvelujaksoa varten tarpeellisista työelämän perussäännöistä.

Koulutus suunnitellaan työ- ja elinkeinoministeriön ja siviilipalveluskeskuksen yhteistyönä. Koulutuksen sisältöä arvioi, kehittää ja valvoo siviilipalveluksen koulutusjaosto, joka toimii siviilipalvelusasiain neuvottelukunnan alaisena. Neuvottelukunta käsittelee koulutuksen sisältöä säännöllisesti.

Koulutusjakso jakaantuu kaikille yhteisiin opintoihin ja neljään suuntautumisvaihtoehtoon. Yhteisiä opintoja ovat siviilipalveluksen perusteet sekä velvollisen oikeudet ja velvollisuudet, toimiminen ongelmatilanteissa, asevelvollisuusjärjestelmä ja aseistakieltäytymisen historia, Suomen punaisen ristin ensiapu 1 -kurssi (EA1), oman talouden hallinta, liikunta, sekä työnhaun tuki niille, joilla ei ole palveluspaikkaa. Koulutusjakson opetus sisällön laajuus vastaa 3 opintopistettä, joista 2 op on kaikille yhteisiä opintoja ja 1 op suuntautumisvaihtoehdon mukaisia opintoja.

Koulutusjakson suuntautumisvaihtoehdot

Palo, pelastus ja väestönsuojelu

Koulutusjakson tavoitteena on valmentaa siviilipalvelusvelvollisia toimimaan pelastustoimintaan ja väestönsuojeluun liittyvissä avustavissa tehtävissä sekä lisätä valmiuksia toimia tapaturmia ehkäisevästi. Kurssi sisältää järjestyksenalvojan peruskurssin, AS1-alkusammutuskurssin, arjen turvallisuustaidot, sekä pelastussuunnittelun perusteet.

Kansalaisvaikuttaminen

Kurssin tavoitteena on rohkaista siviilipalvelusvelvollisia aktiiviseen ja osallistuvaan kansalaisuuteen. Kurssilla käsiteltäviä aiheita ovat ihmisoikeudet, aseelliset konfliktit, poliittinen toiminta sekä rauhantyö.

Ympäristö ja yhteiskunta

Kurssin tavoitteena on rohkaista ihmisiä toimimaan luonnon ja ympäristön puolesta ja saamaan lisätietoa ympäristönsuojelun haasteista ja ratkaisukeinoista. Kurssi sisältää retkeilyn perustaidot ja öljyntorjunnan perusteet, sekä kulttuuriomaisuuden suojelun perusteet.

Väkivallan ennaltaehkäisy

Kurssin tavoitteena on ohjata siviilipalvelusvelvollisia tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään väkivaltaista käytöstä sekä edistämään hyvinvointia arjessa. Kurssin sisältönä ovat väkivaltatietous, itsetuntemus ja vuorovaikutustaidot. Koulutus antaa velvolliselle valmiuksia toimia ammattilaisten tukena kasvatus- ja sosiaalialan tehtävissä, kuten päiväkodeissa, kouluissa ja nuorisotoimissa.

2.4.3 Työpalvelujakso

Työpalveluksen sisällöstä ja työtehtävistä ei säännellä laissa. Myöskään Siviilipalveluskeskus ei ohjaa työpalvelun sisältöä. Siviilipalvelukseen kuuluva työpalvelu suoritetaan lähinnä sosiaali- ja terveydenhuollon, opetus- ja kulttuuritoimen, pelastustoimen, väestönsuojelun tai ympäristönsuojelun toimialoilla.

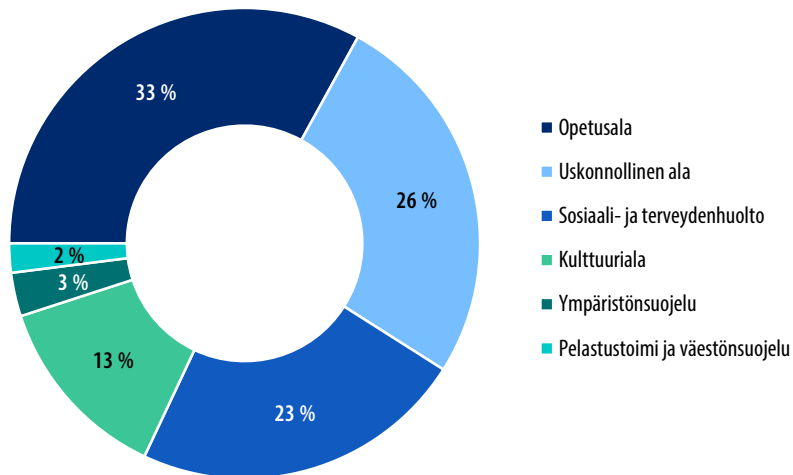
Siviilipalveluspaikkana voi toimia siviilipalveluskeskus tai sen hyväksymä valtion viranomaisen tai liikelaitos, valtion itsenäinen julkisoikeudellinen laitos tai julkisoikeudellinen yhdistys, kunnan viranomaisen tai kunnallinen liikelaitos, yliopisto, ammattikorkeakoulu, ammatillisen koulutuksen järjestäjä, pelastusopisto, uskonnollinen yhdyskunta tai seurakunta, ja yleishyödyllistä toimintaa harjoittava yksityisoikeudellinen yhteisö, yhdistys tai säätiö. Siviilipalveluskeskus hyväksyy palveluspaikat. Työpalvelujakson kesto on 10,5 kuukautta.

Siviilipalveluspaikkana ei voi toimia puolustusministeriö tai sen hallinnonalan virasto tai laitos, puolueräkisteriin merkitty puolue, eduskuntaryhmä, työmarkkinajärjestö, pääasiallisesti taloudellista voittoa tarkoituksenaan hankkiva yhteisö ja yhteisö, jolla ei ole toimintatodellisuutta suorittaa laissa tarkoitettuja tehtäviä tai järjestää riittävää siviilipalvelusvelvollisen ohjausta ja valvontaa työpalvelun aikana.

Siviilipalveluspaikan tehtävänä on siviilipalvelusvelvollisen palvelustehtävien määrääminen, palvelustehtäviin liittyvän perehdyttämisen järjestäminen sekä siviilipalvelusvelvollisen ylläpito, palvelukseen liittyvä valvonta ja rekisteritietojen ylläpitäminen palveluksen aikana. Siviilipalveluskeskus suosittaa palveluspaikoille nuorisotakuun mukaisina toimenpiteinä, että velvollisille annetaan mahdollisuus käydä palvelusajalla TE-toimiston ja/tai Ohjaamojen palveluissa. Palveluspaikan on pyydettäessä annettava palveluksessaan olevalle siviilipalvelusvelvolliselle passin hakemista varten passilain 8 §:ssä tarkoitettu siviilipalvelustodistus.

Palveluspaikkoja on organisaatioittain lukumääräisesti eniten yksityisoikeudellisissa yhteisöissä, kuten yhdistyksissä ja säätiöissä (44 %). Toiseksi eniten palveluspaikkoja on kunnissa (22 %) ja kolmanneksi eniten seurakunnissa (14 %). Valtion osuus palveluspaikoista on 11 % ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien osuus 8 %. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen osuus on 1 % palveluspaikoista.

Siviilipalveluspaikkojen jakautuminen toimialoittain %

2.4.4 Täydennyspalvelus

Varusmiespalveluksen suorittanut voi siirtyä Puolustusvoimien reservistä siviilipalvelusvelvolliseksi hakemalla täydennyspalvelukseen. Vuonna 2019 täydennyspalvelukseen haki 358 henkilöä.

Täydennyspalvelusvelvollisuus päättyy sen vuoden lopussa, jona siviilipalvelusvelvollinen täyttää 50 vuotta. Täydennyspalvelusaika on enintään 40 päivää ja täydennyspalvelusta on käytännössä järjestetty viiden päivän mittaisena koulutuksena. Täydennyspalvelusvelvollinen voi hakea takaisin asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen ilman ikärajarojoitetta, mikäli velvollinen ei ole vielä aloittanut täydennyspalvelusta. Paluu reserviin on mahdollista vain kerran.

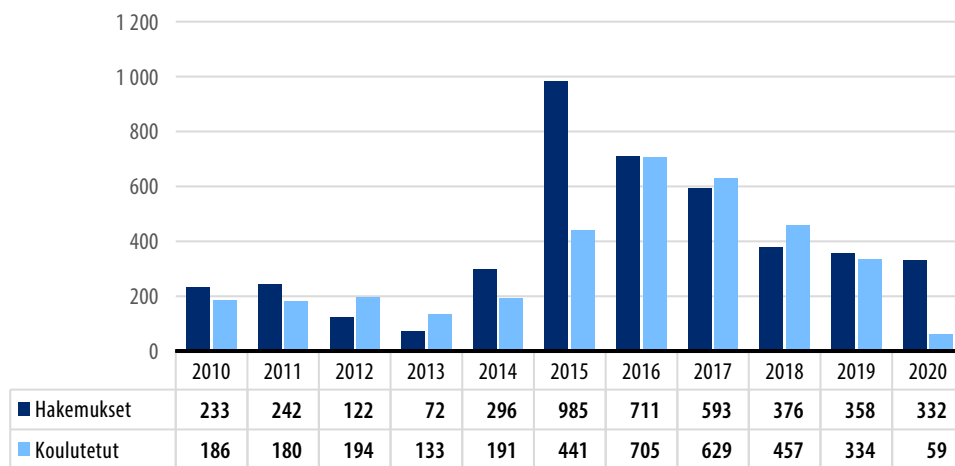
Täydennyspalveluksen tarkoituksena on toimia asevelvollisuuslain mukaista kertausharjoitusta vastaavana palvelusmuotona. Täydennyspalvelus suoritetaan kertaluontoisena koulutuksena.

Siviilipalveluskeskus järjestää täydennyspalvelusta koulutuksena ja käytännön harjoituksina. Täydennyspalveluksen vähimmäiskesto, sisältöä tai toteutustapaa ei säännellä laissa, vaan siviilipalveluskeskuksella on harkintavalta palveluksen käytännön järjestelyjen suhteen. Siviilipalveluskeskus määrää täydennyspalveluksen ajankohdasta, täydennyspalveluspaikasta ja palveluksen kestosta. Täydennyspalveluksen koulutusta arvioi, kehittää ja valvoo siviilipalvelusasian neuvottelukunnan alainen koulutusjaosto.

Täydennyspalveluskoulutusta järjestetään Siviilipalveluskeskuksessa, Pelastusopistolla, Länsi-Suomen pelastusharjoitusalueella, Rauhankasvatusinstituutissa, sekä Merenkulun

turvallisuuskoulutuskeskuksessa. Koulutus sisältää pääasiassa luentoja, jotka voivat sisältää muun muassa ensiapua, aseistakieltäytymisen historiaa, konfliktien anatomian pohdintaa, öljyntorjuntaa ja liikuntaa. Myös ensiapukortin ja alkusammutuskortin suorittaminen on mahdollista joissakin koulutuksissa.

Täydennyspalvelukseen hakeneet ja koulutetut

Täydennyspalvelushakemusten määrä moninkertaistui vuonna 2015. Syinä hakemusmäärien kasvuun voidaan arvioida olevan yksilöiden erilaiset kokemukset Puolustusvoimien lähettämistä reserviläiskirjeistä, maailmanpoliittisen tilanteen epävarmuus ja kertausharjoitusten määrän kasvu.

2.4.5 Ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus

Siviilipalvelusvelvollisten erityisolosuhteiden aikaiseen palvelukseen sisältyy asevelvollisuuslakia vastaavasti ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus. Liikekannallepanon aikaiset tehtävät ja riittävän henkilöstön varaaminen niiden hoitamiseen varmistettaisiin työ- ja elinkeinoministeriön ja siviilipalveluskeskuksen valmiussuunnittelussa. Työ- ja elinkeinoministeriöllä ja siviilipalveluskeskuksella ei ole kuitenkaan yhteistä valmiussuunnitelmaa siviilipalvelusvelvollisten käyttämisestä poikkeusoloissa. Siviilivarattoon kuuluvilla ei ole siten samanlaisia yksilöllisiä sijoitussuunnitelmia poikkeusolojen aikaista palvelusta varten, kuten Puolustusvoimilla on sodanajan joukoille. Voimassa olevassa laissa ylimääräisestä palveluksesta ja poikkeusolojen aikaisesta palveluksesta on kuitenkin säännöksiä näiden tilanteiden varalta.

Ylimääräinen palvelus

Ylimääräisen palveluksen tarkoituksena on normaaliajan vakavassa häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa nopeasti harjoittaa ja täydentää siviilipalvelusvelvollisten siviililuonteisiin tehtäviin liittyviä kriisivalmiuksia. Tasavallan presidentti voi päättää normaaliolojen vakavassa häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa valtioneuvoston esityksestä, että siviilipalveluskeskus voi määrätä siviilivarantoon kuuluvia velvollisia ylimääräiseen palvelukseen. Palveluksen tarkempi sisältö määräytyisi kulloisenkin häiriötilanteen edellyttämät erityistarpeet ja vaatimukset huomioiden. Ylimääräisellä palveluksella voitaisiin varmistaa, että siviilipalvelusvelvolliset olisivat toimintakykyisiä ja heillä olisi vallitsevan häiriötilanteen mukaiset riittävät taidot ja valmiudet toimia liikekannallepanon aikaisissa siviililuonteisissa avustavissa kriisitehtävissä. Velvollisuus osallistua ylimääräiseen palvelukseen koskee siviilivarantoon kuuluvia siviilipalvelusvelvollisia.

Liikekannallepanon aikainen palvelus

Siviilipalvelusvelvollisten liikekannallepanosta päättää valtioneuvoston esityksestä tasavallan presidentti ja päätöksen tulisi ajallisesti seurata välittömästi Puolustusvoimien liikekannallepanopäätöstä. Asevelvollisuuslaissa säädetyn osittaisen liikekannallepanon aikana palvelukseen voidaan määrätä siviilivarantoon kuuluva siviilipalvelusvelvollinen. Yleisen liikekannallepanon aikana palvelukseen voidaan määrätä myös lisävarantoon kuuluva siviilipalvelusvelvollinen, 50 vuotta täyttäneet voidaan määrätä palvelukseen kuitenkin ainoastaan eduskunnan suostumuksella.

Liikekannallepanon aikaisena palveluspaikkana voivat toimia ministeriöt ja niiden hallinnonalalla toimivat virastot, viranomaiset, julkisoikeudelliset yhteisöt ja -laitokset lukuun ottamatta puolustusministeriötä ja sen hallinnonalaa, kunnan viranomaisen tai kunnallinen liikelaitos, yliopisto, ammattikorkeakoulu, ammatillisen koulutuksen järjestäjä ja Pelastusopisto.

Siviilipalveluskeskus määrää liikekannallepanotilanteessa viranomaisen pyynnöstä näiden käyttöön tarpeelliseksi katsomansa määrän siviilipalvelusvelvollisia, joita ei ole vapautettu palveluksesta tai varattu terveydenhuollon ammattihenkilöstöä poikkeusoloissa koskevan varausjärjestelmän puitteissa terveydenhuollon tehtäviin taikka määrätty valmiuslain (1552/2011) mukaisesti suorittamaan yleistä työvelvollisuutta, terveydenhuollon työvelvollisuutta tai väestönsuojeluvollisuutta. Tarkoituksena on, että siviilipalveluslain mukaiseen liikekannallepanopalvelukseen määrääminen ei estäisi muiden lakisäätteisten varausten tai velvollisuuksien täyttämistä.

2.4.6 Siviilipalvelusvelvollisten käyttäminen virka-aputehtävissä

Voimassa olevassa siviilipalveluslainsäädännössä ei ole säännöksiä siviilipalvelusvelvollisten käyttämisestä viranomaisten apuna virka-aputehtävissä. Siviilipalveluslaki mahdollistaa kuitenkin palvelupaikan lyhytaikaisen siirron, jos viranomaisissa ilmenee tälle tarpeita. Siviilipalveluskeskus voi palveluksen asianmukaisen suorittamisen turvaamiseksi tai merkittävän yleisen edun niin vaatiessa päättää siviilipalvelupaikan siirrosta myös omasta aloitteestaan. Tällaisia tilanteita voisivat olla esimerkiksi runsaasti äkillistä apu-työvoimaa vaativat tilanteet kuten esimerkiksi tulvatilanteet, öljyonnettomuudet, etsintätehtävät tai maastopalot. Siviilipalvelusvelvollisten käyttö äkillisen apu-työvoiman tilanteissa on ollut erittäin harvinaista.

Siviilipalveluspaikkoina voivat toimia valtion ja kunnan viranomaiset, yleishyödyllistä toimintaa harjoittavat yksityisoikeudelliset yhteisöt, säätiöt ja yhdistykset sekä myös kunnalliset liikelaitokset ja liikelaitoskuntayhtymät.

2.4.7 Siviilipalveluksesta kieltäytyminen ja palvelukseen uudelleen määrääminen

Siviilipalveluslaissa säädetään siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, eli niin sanotusta totaali-kieltäytymisestä. Siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitaan rangaistus, joka vastaa puolta hänen jäljellä olevasta palvelusajastaan. Siviilipalveluskeskuksen on määrättävä uudelleen palvelukseen henkilö tilanteessa, jossa tuomioistuin on hylännyt syytteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä.

Asevelvollisuuslaissa on samankaltaiset säännökset palveluksesta kieltäytymisestä. Asevelvollisuudesta kieltäytymisen tunnusmerkistö edellyttää, että varusmies kieltäytyy asepalveluksen ja aseettoman palveluksen lisäksi myös siviilipalveluksen suorittamisesta. Jos asianomaista ei tuomita asevelvollisuudesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen, sotilasviranomainen määrää hänet uudelleen palvelukseen.

Tilanne muuttui, kun Helsingin hovioikeus hylkäsi 23.2.2018 syytteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ihmisten yhdenvertaisuuteen vedoten. Hovioikeus katsoi, että tuomitseminen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä on perustuslaissa kiellettyä syrjivää kohtelua Jehovan todistajiin nähden, sillä nämä olivat lailla vapautettu sekä asepalveluksen että siviilipalveluksen suorittamisesta. Totaalikieltäytymisten määrä nousi voimakkaasti vuonna 2019 oikeuskäytännön muututtua kuvatulla tavalla.

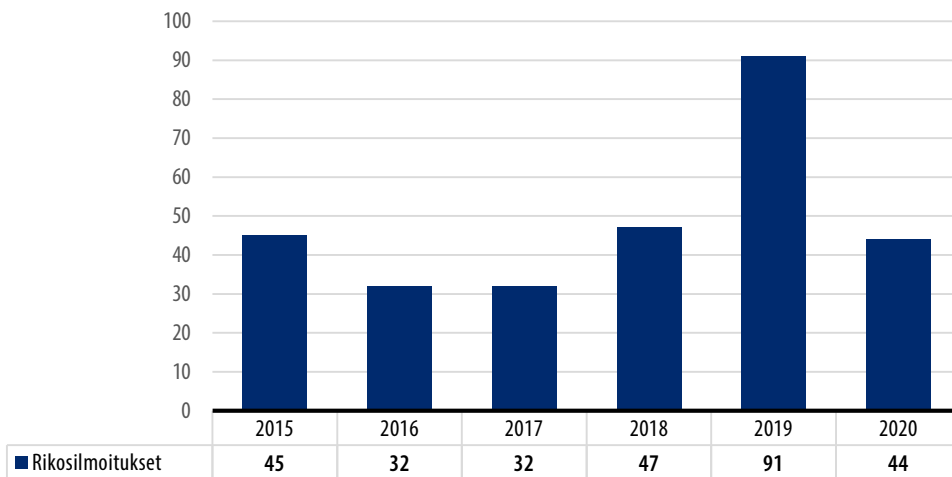
Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annettu laki (330/2019) kumottiin, minkä johdosta Jehovan todistajat ovat olleet asevelvollisuuslaissa tarkoitettuja asevelvollisia 1.4.2019 lähtien. Lakimuutos saattoi erilaiset

vakaumukset yhdenvertaiseen asemaan, jonka seurauksena siviilipalveluksesta kieltäytyneiden henkilöiden tuomitseminen rangaistukseen ei enää johda perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen ja syrjintäkiellon vastaiseen lopputulokseen suhteessa Jehovan todistajiin.

Oikeuskäytännön muututtua ja ennen kuin Jehovan todistajien vapauttamista asevelvollisuuden suorittamisesta koskeva säädös kumottiin, syntyi tilanne, jossa henkilöitä määrättiin uudelleen palvelukseen, vaikka häntä oli jätetty syyttämättä asevelvollisuudesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai syyte siitä on tuomioistuimessa lainvoimaisesti hylätty. Asian ratkaisemiseksi on vireillä lakimuutos ja sen tarkoituksena on selkeyttää asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden tilannetta. Vapauttavan tuomion saaneita ei enää määrättäisi uudelleen palvelukseen rauhan aikana.

Totaalikieltäytyjiä on vuosittain noin 30–50. Valtaosa totaalkieltäytyjistä suorittaa heille tuomitun rangaistuksen rikoslain (39/1889) mukaisena valvontarangaistuksena. Valvontarangaistuksen suoritti vuonna 2017 yhteensä 30 ja vankeusrangaistuksen 3 totaalkieltäytyjää.

Rikosilmoitukset siviilipalveluksesta kieltäytymisestä

2.4.8 Toimet siviilipalveluksen kehittämiseksi

Siviilipalveluslain muuttaminen

Siviilipalveluslain muutostarpeita selvittäneen työryhmän esityksestä säädettiin eräitä muutoksia siviilipalveluslakiin ja asetukseen, jotka tulivat voimaan vuonna 2019.

Siviilipalvelushakemuksen käsittelyä erityisoloissa muutettiin siten, että kaikki siviilipalvelusvelvolliset, joiden hakemus on hyväksytty ennen tasavallan presidentin päätöstä ylimääräisestä palveluksesta tai Puolustusvoimien osittaisesta tai yleisestä liikekannallepanosta, ovat vapautettuja aseellisesta palveluksesta ilman erityisoloissa kyseeseen tulevaa vakaumuksentutkintaa. Muutos saattaa eri siviilipalvelusvelvolliset yhdenvertaiseen asemaan ja selkeyttää oikeustilaa.

Siviilipalvelusvelvollisten paluu Puolustusvoimien reserviin on mahdollista myös sen vuoden jälkeen, jona velvollinen on täyttänyt 28 vuotta, jollei hän vielä ole aloittanut täydennyspalveluksen suorittamista. Paluu on mahdollista vain kerran.

Lakiin tehtiin tekniset korjaukset siviilipalveluslain liikekannallepanon aikaisiin säännöksiin. Tarkoituksena on mahdollistaa siviilipalvelusvelvollisten sijoittaminen eri viranomaisien palvelukseen, joten mahdollisista palveluspaikoista on sääntelyn selkeyden vuoksi jatkossa tarkoituksenmukaista säätää suoraan siviilipalveluslaissa. Sääntely selkeyttää siviilipalvelusvelvollisten ja viranomaisten asemaa poikkeusoloissa.

Siviilipalveluslain muutoksenhakusäännökset muutettiin hallinnon yleislakien mukaisiksi. Majoituskorvauksiin tehtiin kertaluonteinen korotus ja kuntaryhmittelyä koskevia muutoksia. Lisäksi siviilipalvelusrekisteriä koskeva sääntely muutettiin vastaamaan EU:n tietosuojasetuksen ja tietosuojalain vaatimuksia.

Valtioneuvoston asetusta siviilipalveluksesta muutettiin siten, että siviilipalveluksen koulutusjaoston tehtäväksi säädettiin täydennyspalveluskoulutuksen arviointi, kehittäminen ja valvonta siviilipalveluskoulutuksen arvioinnin, kehittämisen ja valvonnan ohella. Koulutusjaosto ei ole ollut toiminnassa vuoden 2019 jälkeen.

Siviilipalvelus 2020- mietintö

Vuonna 2011 laaditun työryhmämietinnön keskeisimmät suositukset on toteutettu. Siviilipalvelusjärjestelmä valtiolistettiin vuonna 2014 ja palveluspaikattomia siviilipalvelusvelvollisia ei enää käytännössä ole, vaan kaikille löytyy työpalveluspaikka.

Koulutusjakson sisältöä on kohdennettu normaalioloissa hyödynnettäviin, arjen turvallisuutta parantaviin tietoihin, taitoihin ja valmiuksiin. Koulutusjaksoon on lisätty liikuntakäytävää ja liikunnan harrastusmahdollisuuksia.

Työryhmä esitti lisäksi, että naisille voitaisiin säätää mahdollisuus suorittaa siviilipalvelus ainakin vapaaehtoisena. Selvitys ei johtanut muutoksiin ja näin ollen naiset voivat hakeutua siviilipalvelukseen voimassa olevan lain mukaisesti keskeyttämällä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen 45 vuorokauden palvelusajan jälkeen. Työryhmä arvioi, että

mahdollisen naisten vapaaehtoisen siviilipalveluksen suosio jäisi kokonaisuuden kannalta melko marginaaliseksi.

Siviilipalveluksen muu kehittäminen

Siviilipalvelusvelvollisten digitaalisia asiointipalveluita on kehitetty mm. Omasivari -sovelluksen avulla. Sovellukseen kirjaututaan vahvalla tunnistautumisella. Sovellusta voidaan hyödyntää yhteydenpitovälineenä työpalvelun aikana velvollisen ja siviilipalvelusviranomaisen välillä.

Palveluspaikat jakaantuvat eri puolella Suomea epätasaisesti. Siviilipalveluskeskus kehittää yhteistyötä Ohjaamoiden kanssa kohtaannon parantamiseksi.

Vuonna 2020 koulutusjaksoon lisättiin uusi suuntautumisvaihtoehto, joka sisältää yhteiskunnan varautumista, vastuunjakoa ja varautumistoimenpiteitä. Koulutuksessa perehdytään lisäksi omatoimiseen varautumiseen. Koulutus antaa yksilövalmiuksia toimia erilaisissa onnettomuus- ja vaaratilanteissa riskejä ennaltaehkäisevästi arvioiden ja vähentäen.

2.5 Asevelvollisten etuudet

2.5.1 Päivärahat ja muut korvaukset

Varusmiehen päiväraha on porrastettu palvelusajan mukaan 5,20 euroa (1–165 pv), 8,70 euroa (166–255 pv) ja 12,10 euroa (256–347 pv). Päivärahaa maksetaan jokaiselta palveluspäivältä mukaan lukien vapaat ja lomat. Palveluspäiviksi ei lueta henkilökohtaisen syyloman (HSL) -lomapäiviä eikä luvatonta poissaoloa palveluksesta.

Naisten sotilasvaatetus on sama kuin miehillä. Sellaisen henkilökohtaisen varustuksen, jota ei järjestetä Puolustusvoimien puolesta, hankkimiseen maksetaan vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle naiselle varusrahaa 0,50 euroa/päivä samoin perustein kuin päivärahaa.

Ulkomailla tapahtuvan palveluksen ajalta, esimerkiksi kansainvälisissä valmiusjoukkoharjoituksissa, voidaan varusmiehille maksaa 11,00 euroa lisäpäivärahaa henkilökohtaisten kulujen peittämiseksi. Lisäksi erityiskoulutettavat varusmiehet saavat erilaisia lisiä seuraavasti: laskuvarjojääkärit hyppyperuskurssista kokonaisuutena 110,00 euroa ja sen jälkeen enintään 20 hypyltä 22 euroa kerta; sukeltajat 13,50 euroa sukelluspäivältä; lentokoneenohjaajat ensimmäisen yksinlennon jälkeen lentolisää 182,56 euroa kuukaudessa.

Reserviläiselle kertausharjoituksessa maksettava reserviläispalkka on porrastettu miehistön (62,05 euroa/pv), aliupseerin (65,16 euroa/pv) ja upseerin ja erikoisupseerin (68,26

euroa/pv) tehtävän mukaisesti. Lisäksi reserviläiselle maksetaan päivärahaa kertausharjoituksessa. Reserviläisen päiväraha on sama kuin varusmiehen alin päiväraha (5,20 euroa).

Koronavirusepidemian aikana maksetaan vapaata muusta palveluksesta (VMP) ajalta ruokarahaa 13,50 euroa/vrk normaalipäivärahojen lisäksi. Ruokarahalla tuetaan varuskunnasta poissaolevia vapaajaksolla olevia varusmiehiä. Tämä etuus on määräaikainen liittyen koronavirusepidemian aiheuttamiin poikkeaviin loma- ja vapaajärjestelyihin.

Varusmiehet ja reserviläiset saavat valtion kustantamana maksuttoman matkan tai korvauksen matkasta liittyen palveluksen aloittamiseen, viikonloppuvapaa- ja lomamatkoihin sekä kotiutumismatkaan. Usein varuskunnista järjestetään kuljetus lähimmille rautatie- ja linja-autoasemille tai lomakuljetus linja-autoilla suoraan kotipaikkakunnalle tai -seudulle.

Siviilipalvelusvelvollisia koskevat samat taloudelliset edut kuin varusmiespalvelusta suoritettavia. Palvelusaikana on oikeus maksuttomaan majoitukseen, ruokailuun, palvelustehtävien edellyttämään erityisvaatetukseen ja -varusteisiin, terveydenhuoltoon samoin kuin päivärahaan sekä maksuttomiin palvelusmatkoihin ja lomamatkoihin. Siviilipalvelusvelvollisen ylläpidosta koulutusjakson aikana vastaa Siviilipalveluskeskus ja työpalvelun aikana siviilipalveluspaikka.

Siviilipalveluspaikka osoittaa velvolliselle majoituspaikan työpalvelun alkaessa. Siviilipalvelusvelvolliselle osoitettu majoituspaikka voi olla siviilipalveluspaikan järjestämä, velvollisen nykyinen asunto tai siviilipalvelusvelvollisen järjestämä asunto työpalvelun ajaksi. Valtio korvaa hakemuksesta siviilipalveluspaikalle velvollisen majoituksesta aiheutuneita kustannuksia enintään toteutuneiden asumiskustannusten mukaisesti.

Siviilipalveluspaikka järjestää velvolliselle lisäksi maksuttoman terveydenhuollon ja velvollisella on palveluksen aikana oikeus päästä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen ja saada lääkärin määräämää palveluksen suorittamisen kannalta tarpeellista hoitoa.

2.5.2 Sotilasavustus

Sotilasavustus on Kansaneläkelaitoksen (KELA) maksama etuus, joka perustuu sotilasavustuslakiin. Sotilasavustusta maksetaan asevelvolliselle ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle ja palveluksessa olevan omaiselle palvelusajalta. Avustukseen oikeutettuja omaisia ovat palveluksessa olevan aviopuoliso, rekisteröity parisuhteen osapuoli, avopuoliso, jonka kanssa palveluksessa olevalla on yhteinen alaikäinen lapsi, palveluksessa olevan oma lapsi ja ottolapsi, aviopuolison lapsi sekä huoltoon pysyvästi sijoitettu lapsi. Muille omaisille ei voida myöntää sotilasavustusta. Avustusten saamiseen vaikuttavat

palveluksessa olevan ja sotilasavustukseen oikeutettujen omaisten tosiasiallisesti käytettävissä olevat nettotulot. Omaisuus tai siitä saatava tuotto ei vaikuta sotilasavustuksen saamiseen tai määrään.

Omaiselle maksettavaan sotilasavustukseen voi kuulua perusavustus, asumisavustus ja erityisavustus. Perusavustuksen on tarkoitus kattaa jokapäiväisiä menoja esim. ravinto, vaateus, puhelinkulut ja vakuutusmaksut, joihin muut tulot eivät riitä. Vuonna 2021 perusavustuksen täysi määrä on 665,29 e/kk. Perusavustukseen vaikuttaa siihen oikeutettujen omaisten määrä: ensimmäiselle tuen saajalle avustus on 100 %, toiselle 50 % ja kolmannelle tai useammalle 30 % täydestä määrästä. KELA maksaa elatusapuun oikeutetulle lapselle elatusavun suuruisen määrän silloin, jos asevelvollinen ei kykene maksamaan sitä palveluksensa aikana. Jos asevelvollisella on tuloja, KELA ottaa ne huomioon maksettavan elatusavun määrässä. KELA ei myönnä elatustukeen oikeutetulle lapselle perusavustusta. Kela voi harkinnan mukaan myöntää erityisavustusta tarpeellisiin ja määrältään kohtuullisiin menoihin. Erityisavustukseen oikeuttavia menoja ovat mm. muut kuin vähäiset terveydenhoitoon liittyvät menot tai lasten hoitoon liittyvät menot sekä muutto- tai hautauskustannukset.

Palveluksessa olevalle itselleen voidaan maksaa vain asumisavustusta ja palvelusaikana opintolainojen korot. Asumisavustuksen saamiseksi asunto on pitänyt hankkia noin 3 kuukautta ennen palveluksen aloittamista, ellei sen myöhempään hankkimiseen ole perusteltua syytä (esimerkiksi perheen perustaminen, opiskelun tai työn aloittaminen toisella paikkakunnalla). Lisäksi asumisavustusta hakevan on pystyttävä osoittamaan, että hän maksaa asumismenonsa itse. KELA voi korvata opintolainojen korot sotilasavustuksena asevelvolliselle, jos ne eräänntyvät maksettaviksi palvelusaikana tai palveluksen päättymiskuukauden aikana.

Sotilasavustuksen menot olivat vuonna 2020 yhteensä 16,3 miljoonaa euroa. Keskimääräinen avustus oli 319 euroa kuukaudessa. Sotilasavustusta sai 9 103 henkilöä. Saajista noin 83 % suoritti varusmiespalvelusta, 9 % vapaaehtoista asepalvelusta ja 6 % siviilipalvelusta. Omaisten osuus saajista oli 3 %.³

2.5.3 Yhteistyö monialaisen nuorisotyön kanssa

Asevelvollisuutta toimeenpanevat viranomaiset tekevät yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tietoa nuorisotyön tukimuodoista on saatavilla kutsunnoissa ja palveluksen aikana.

³ Kelan sotilasavustustilasto 2020, KELA, Helsinki

Aikalisä-toimintamalli

Opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoima Aikalisä-toiminta on kaikille kutsuntaikäisille tarkoitettu tukipalvelu, jossa nuori saa tukea elämäntilanteen selvittelyyn, apua parhaiden ratkaisujen löytämiseen sekä tietoa ja ohjausta erilaisiin palveluihin. Aikalisätoiminta tarjoaa nuorelle mahdollisuuden arvioida omaa elämäntilannettaan ja toimintavaihtoehtojaan matalalla kynnyksellä. Aikalisä-toimintaan voi hakeutua ennen kutsuntoja, kutsunnoissa, palveluksen aikana tai palveluksen päättyessä. Aikalisätoimintaa toteuttavat pääasiassa etsivän nuorisotyöntekijät.

Etsivä nuorisotyö

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tarkoitus on tavoittaa koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olevia alle 29-vuotiaita nuori, antaa näille nuorille varhaista tukea ja vahvistaa nuorten valmiuksia päästä koulutukseen, työhön tai tarvitsemiinsa palveluihin. Etsivää nuorisotyötä ohjaa nuorisolaki (1285/2016) ja se perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen. Kunta vastaa etsivän nuorisotyön toteuttamisesta. Etsivää nuorisotyötä tehdään lähes kaikissa Manner-Suomen kunnissa. Kunnan sisällä työ sijoittuu pääosin nuorisotoimeen, mutta joissakin kunnissa sosiaalitoimeen tai työllisyyspalveluihin.

Etsiviä nuorisotyöntekijöitä on Suomessa yli 500. Usein etsivä nuorisotyö tavoittaa nuoren ohjaavan tahon lähettämällä yhteydenottopyynnöillä. Yhteydenottopyynnössä on nuoren yhteystiedot. Yhteydenottopyynnöistä suurin osa (31 %) nuorista tulee oppilaitosten kautta. Yhteydenottopyyntöjä, noin 13,7 % tavoitetuista nuorista, lähettävät myös TE-hallinto, Puolustusvoimat ja siviilipalvelus. Muita viranomaisyhteistyötahoja ovat kunnan sosiaali- ja terveystyö, työpajat ja Kansaneläkelaitos. Nuoret (26 %) ottavat itse suoraan yhteyttä etsivään nuorisotyöhön. Etsivät nuorisotyöntekijät olivat yhteydessä 29 096 nuoreen vuonna 2019. Näistä 57 % oli miehiä ja 43 % naisia.⁴

Hallitusohjelman mukainen digitaalinen etsivän nuorisotyön yhteydenottojärjestelmä yhteysetsivaan.fi on otettu käyttöön syksyllä 2021. Järjestelmässä yhteydenottopyynnön voivat tehdä nuori itse, viranomaiset ja nuorten kanssa toimivat. Yhteydenottopyynnön tekeminen edellyttää vahvaa tunnistautumista.

Ohjaamot

Ohjaamot ovat eri paikkakunnilla toimiva kuntien ja valtion sekä järjestöjen ja yritysten verkostomainen alle 30-vuotiaiden matalan kynnyksen palvelupaikka. Toimintamalli

4 Bamming, R., Hilpinen.M. (2020). Etsivä nuorisotyö 2019 – valtakunnallisen etsivän nuorisotyön kyselyn tulokset. *Aluehallintoviraston julkaisuja 9/2020*. Vaasa.

rakentuu monialaisesti henkilökohtaista ohjausta, tietoa ja tukea tarjoavasta Ohjaamosta, eri hallinnonalojen peruspalveluista ja laajasta yhteistyöverkostosta.

Ohjaamo tukee erityisesti erilaisissa nivelvaiheissa olevia nuoria ja edistää koulutukseen ja työelämään kiinnittymistä. Ohjaamon ydintoimintaan kuuluu henkilökohtainen neuvonta ja ohjaus, tuki elämänhallintaan, urasuunnitteluun, sosiaalisten taitojen ja valmiuksien kehittämiseen sekä kouluttautumisen ja työllistymisen tukeminen. Keskeisiä toimijoita joiden välillä Ohjaamo-yhdyspintoja muodostuu ovat mm. kunnan nuorisopalvelut, kunnan työllisyyspalvelut, kunnan sosiaalipalvelut sekä valtionhallinnon puolelta mm. TE-palvelut ja Kela. Lisäksi keskeisiä Ohjaamo-toiminnassa mukana olevia tahoja ovat mm. oppilaitokset, kolmas sektori sekä työnantajat ja yritykset.

2.5.4 Palvelusaikana hankitun osaamisen tunnustaminen

Opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen eli osaamisen hyväksi luku tarkoittaa aiempien opintojen, harjoittelun, työkokemuksen tai muun osaamisen hyväksi lukemista osaksi suoritettavaa tutkintoa, opintokokonaisuutta tai opintojaksoa. Opintojen hyväksi lukemista säätelevät yliopistolaki (558/2009), laki yliopistolain muuttamisesta (940/2017), ammattikorkeakoululaki (932/2009), laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) ja lukiolaki (714/2018).

Varusmiespalveluksessa saavutettu osaaminen todennetaan palvelustodistuksella ja henkilöarvioinnilla sekä erillisillä tutkintotodistuksilla ja opintokirjoilla. Koulutuksen yksityiskohtainen sisältö todennetaan koulutus- tai opetussuunnitelmien avulla. Varusmies saa kotiuttamisen yhteydessä palvelustodistuksen ja henkilöarvioinnin, joissa kuvataan saadun koulutuksen sisältö, saavutettu osaaminen, työkokemus (palvelusaika) sekä henkilökohtaiset valmiudet ja fyysinen toimintakyky.

Todistukseen johtavaa koulutusta voi olla aliupseeri- ja reserviupseerikurssien lisäksi esimerkiksi luvan tai oikeuden tuottava koulutus, kuten kuljettajakoulutus, mukaan luettuna ammattipätevyyskoulutus. Joissain koulutushaaroissa koulutus tuottaa erityisiä pätevyyskirjoja, kuten ajokortteja tai tutkintotodistuksia, joita voi suoraan hyödyntää siviilissä. Lisäksi esimerkiksi sotilaspoliisikoulutus, viesti- ja johtamisjärjestelmäalan koulutus ja useat eri huollon eri tehtävät tuottavat tunnustettavissa ja tunnustettavissa olevaa osaamista siviiliin. Varusmiesjohtajilla on mahdollisuus suorittaa vapaa-ajallaan vapaaehtoisia johtamisen verkko-opintoja.

Palvelukseen liittyvistä opintosuorituksista voi saada lisäpisteitä tiettyihin oppilaitoksiin pyrkiessään. Opinnot tai osa niistä voidaan myös lukea opinnoissa hyväksi. Varusmiespalveluksen liittyviä koulutuskokonaisuuksia tunnustetaan yleisimmin korkeakoulu-,

ammattikorkeakoulu- ja opistotasoisissa vapaavalintaisissa opinnoissa tai yleisopinnoissa. Kukin oppilaitos, korkeakoulu ja yliopistoissa tiedekunta määrittää varusmiespalvelukseen liittyvän koulutuksen, harjoittelun ja työkokemuksen lukemisen hyväksi oppilaitokseen pyrittäessä ja/tai opinnoissa.

Asepalvelus antaa peruskoulutuksen ja tien sotilasammatteihin ja mahdollisuuden rauhanturvatehtäviin. Koulutus kansainvälisissä valmiusjoukoissa katsotaan eduksi kriisinhallintatehtäviin hakeutuessa.

Siviilipalveluksen koulutusjaksolla saavutettu osaaminen todennetaan koulutusjakson todistuksella sekä erillisillä tutkintotodistuksilla ja -kortteilla. Koulutuksen yksityiskohtainen sisältö todennetaan koulutusjakson suorittamisesta annettavan todistuksen ja opetussuunnitelman avulla. Joissain suuntautumisvaihtoehdoissa koulutus tuottaa erityisiä pätevyystodistuksia ja -kortteja, joita voi suoraan hyödyntää työelämässä. Tällaisia ovat mm. alkusammutus AS1-kortti, tulityökortti, sosiaali- ja terveysalan turvakortti ja ensiapukortit, sekä järjestyksenvalvojakurssin todistus, jonka perusteella velvollinen voi hakea poliisilta maksullista järjestyksenvalvojakorttia. Työpalvelun päättyessä siviilipalvelusvelvollinen saa palveluspaikalta palvelustodistuksen, joissa kuvataan palvelustehtävät ja niissä suoriutuminen.

Siviilipalveluksessa suoritettu 10,5 kuukauden pituinen työpalvelujakso voidaan korvata oppilaitoksesta ja opintoasteesta riippuen esimerkiksi työharjoitteluna. Siviilipalveluksen 3 opintopisteen laajuisen koulutusjakson kokonaisuuksia voi mahdollisesti sisällyttää opintoihin oppilaitoksesta ja opintoasteesta riippuen, oppilaitosten omien käytäntöjen mukaisesti. Siviilipalveluskeskus ei koordinoi työpalvelun tai koulutusjakson hyödyntämistä opinnoissa eikä asiasta ole seurantatietoa.

3 Nykytilan arviointi

Asettamispäätöksen mukaisesti komitea on tarkastellut maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilaa erityisesti maanpuolustustahdon ja yhdenvertaisuuden kannalta ja arvioinut järjestelmän vahvuuksia ja heikkouksia.

3.1 Maanpuolustustahto

Maanpuolustustahto ja asevelvollisuus

Maanpuolustustahto on Suomessa ymmärretty yhtenä Suomen puolustamisen kulmakivenä. Valtioneuvoston puolustuselonteon mukaan Suomen puolustuksen perustana ovat asevelvollisuus, koulutettu reservi, koko maan puolustaminen ja korkea maanpuolustustahto⁵. Asevelvollisuuden taustalla Suomessa on myös vahva kulttuurinen perinne ja sosionormatiivinen velvoittavuus. Asevelvollisuuden on Suomessa tulkittu ilmentävän ja tukevan maanpuolustustahtoa ja maanpuolustustahdon puolestaan tukevan asevelvollisuutta.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuosittain tekemien kyselyjen mukaan suomalaiset suhtautuvat myönteisesti maanpuolustukseen, antavat vahvan tuen asevelvollisuudelle eivätkä kannata ammattiarmeijaan siirtymistä. Järjestelmän perusteet ovat olleet muutettavissa, mutta tuki nykyiselle järjestelmälle on säilynyt.⁶

MTS:n vuoden 2020 kyselyssä suhtautumista asevelvollisuuteen tarkasteltiin eri näkökulmien kautta. Kun annettuina vaihtoehtoina on siirtyä valikoivaan varusmiespalvelukseen, jossa reservin koko pienenesi tai siirtyä palkattuun ammattiarmeijaan, nykyistä miehiä koskevaa asevelvollisuusjärjestelmää tukee 71 prosenttia, naisista 69 ja miehistä

⁵ Valtioneuvoston puolustuselonteko, *Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78*. Helsinki.

⁶ Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. *Tiedotteita ja katsauksia 2020:2*. Helsinki.

73 prosenttia. Yli 50-vuotiaista nykymallia tukee 80 prosenttia, 35–49-vuotiaista 72 prosenttia, alle 25-vuotiaista 60 ja 25–34-vuotiaista 56 prosenttia.

Kysyttäessä pitäisikö puolustusjärjestelmän perustua nykyiseen miehiä koskevaan asevelvollisuuteen ja naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen, nykyistä järjestelmää kannattaa 52 % molemmista sukupuolista. Miehiä ja naisia koskevaa velvollisuutta kannattaa 23 % ja kaikille vapaaehtoista mallia 14 %. Nuoremmissa ikäluokissa (alle 25 v ja 25–34 vuotiaat) nykyistä järjestelmää kannatetaan vähemmän kuin vanhemmissa. Nuoremmissa ikäluokissa kannatus jakaantuu lähes tasan miehiä ja naisia koskevaan asevelvollisuudelle ja kokonaan vapaaehtoiselle asepalvelukselle. Tarkastelujaksolla 2016–2020 ja tällä kysymyksenasettelulla nykyjärjestelmän kannatus on laskenut ja miehiä ja naisia koskevan asevelvollisuuden kannatus on noussut.

Kysyttäessä puolestaan tulisiko kutsuntajärjestelmää ulottaa suuntaan, jossa se tarkoittaisi asevelvollisuutta myös naisille, muutosta kannattaa koko väestöstä vain 18 %, naisista 12 % ja miehistä 24 %.

Maanpuolustusta koskevat ratkaisut, lainsäädäntö ja lain tulkinnat heijastelevat useamman suomalaisen sukupolven arvoja, asenteita ja mielipiteitä. Keskustelu asevelvollisuuden tulevaisuudesta on vireillä, erityisesti nuoremmissa ikäluokissa. Keskeisin suunnan muutokseen vaikuttava tekijä on sukupuolten tasa-arvokäsitysten muuttuminen. Tasa-arvoargumentilla yhtäältä kannatetaan ja toisaalta vastustetaan nykyistä järjestelmää. Siinä missä naisten vapaaehtoinen asepalvelus edustaa toiselle pragmaattista tasa-arvon lisäämistä, on se toiselle keskeinen tasa-arvoeroa alleviivaava periaatteellinen ongelma: se mikä on toiselle pakko, on toiselle mahdollisuus.

Kansalaisilla on erilaisia näkemyksiä siitä, miten eri arvojen, kuten turvallisuus- ja tasa-arvo, tulisi yhteiskunnassa näkyä. Yksittäisten kyselyjen tai kysymyksen perusteella ei voida tehdä syvälle meneviä tulkintoja kansalaismielipiteiden kehityssuunnasta, sillä eri konteksteissa tehdyt kyselyt tuottavat hyvin erilaisia vastauksia. Mielipidekyselyiden erilaiset kontekstit ja kehittämisvaihtoehdot hämärtävät näkymää todellisten kehittämisvaihtoehtojen kannatuksesta. Tähän vaikuttanee myös se, että esimerkiksi sukupuolia tasa-arvoisesti kohtelevien mallien toteuttamistapoja ei riittävästi ole konkretisoitu.

Ruotsin tekemien valintojen valossa voidaan arvioida, miten asevelvollisuudesta luopuminen vaikuttaa maanpuolustustahtoon. Ruotsissa maanpuolustustahto oli korkealla tasolla jo ennen vapaaehtoiseen asepalvelukseen siirtymistä ja säilyi korkealla tasolla myös sen jälkeen. Korkea maanpuolustustahto ei kuitenkaan heijastunut riittäväksi halukkuudeksi

suorittaa vapaaehtoinen asepalvelus. Ruotsin kokemus korostaa henkilökohtaisen maanpuolustustahdon merkitystä maanpuolustustahdon ja asepalveluksen suhteen.⁷

Sotilaallisen maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden kehittämisen näkökulmasta vaikutusta maanpuolustustahtoon voidaan arvioida tarkastelemalla, miten kehittäminen edistää kansalaisten myönteistä suhtautumista maanpuolustukseen, asevelvollisuuteen ja Puolustusvoimiin instituutiona, miten se vastaa kansalaisten ymmärtämiin turvallisuushäikiin ja kansalaisten hyväksymään ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja miten kehittäminen edistää palvelusmotivaatiota. Laajemmin maanpuolustustahdon kannalta merkityksellistä on, miten sotilaallisen maanpuolustuksen toteuttaminen vastaa kansalaisten käsityksiä oikeudenmukaisuudesta. Maanpuolustustahdon kannalta olennaista on, että valintojen perustelut heijastavat yhteiskunnassa laajasti jaettuja käsityksiä kansalaisten oikeuksista, velvollisuuksista ja oikeudenmukaisuudesta ja että yhteiskunnan enemmistö kannattaa valintoja. Maanpuolustustahdon kannalta moniääninen yhteiskunnallinen keskustelu voi osaltaan tukea päätösten yleistä hyväksyttävyyttä. Maanpuolustustahdon edistämisen kannalta on tarpeellista laajentaa näkökulmaa monisyisen ilmiön mittaamisesta tarkempaan maanpuolustussuhteen jäsentelyyn, jonka avulla voidaan kohdentaa toimenpiteitä tahdon ylläpitämiseen ja vahvistamiseen.⁸

Akateemisessa tutkimuksessa on katsottu maanpuolustussuhteen muodostuvan asenteesta ja luottamuksesta maanpuolustukseen, maanpuolustusosaamisesta ja henkilökohtaisesta toimijuudesta. Maanpuolustussuhdetta kehystävät kansalaisen kiinnittyminen yhteiskuntaan ja valtioon, kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena sekä käsitys yhteiskuntaan kohdistuvista uhkista ja kyvystä vastata niihin.⁹

3.2 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus ja asevelvollisuus

Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon, että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai

7 Häkkinen, T, Kaarkoski, M., Tallberg, T (2021). Maanpuolustustahto ja asevelvollisuuden kehittäminen. Julkaisematon. Puolustusministeriö, Helsinki.

8 Häkkinen, T, Kaarkoski, M., Tallberg, T (2021). Maanpuolustustahto ja asevelvollisuuden kehittäminen. Julkaisematon. Puolustusministeriö, Helsinki.

9 Kosonen, J. (2019). Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina. Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin. *Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.

kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksesta, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Maanpuolustusvelvollisuus koskee perustuslain perusteella jokaista Suomen kansalaista sen mukaan kuin laissa säädetään. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti tulkinnut aiemmin voimassa olleen perustuslain vastaavaa säännöstä siten, että se sisältää kaikkiin kansalaisiin kohdistuvan maanpuolustusvelvollisuuden, jonka yksityiskohtainen sääntely on jätetty tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä säädettävän lain varaan. Velvollisuuden on katsottu perustuslain säännöksen tarkoitus huomioon ottaen merkitsevän rauhan aikana määrätyn ikäisten terveiden miesten velvollisuutta palvella tietty aika vakinaisessa väessä tai korvaavassa palveluksessa.¹⁰ Valiokunta on toistanut tämän kantansa myös vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen voimaantulon jälkeen.¹¹

Perustuslaista ei perinteisesti ole katsottu johtuvan estettä sille, että asevelvollisuus säädetään lailla koskemaan vain miehiä. Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta on voitu säätää tavallisella lailla. Perustuslain kokonaisuudistuksen voimaantulo ei ole merkinnyt perustuslakisääntelyyn tältä osin muutosta. Naisten asepalvelus voidaan perustuslakiesityksen perusteluissa olevan nimenomaisen maininnan mukaan säätää edelleen vapaaehtoisuuteen perustuvaksi.¹²

Miesten ja naisten tasa-arvosta annetun lain 9 §:n 2 kohdan mukaan asevelvollisuuden säätämistä ainoastaan miehille ei pidetä tasa-arvolain tarkoittamana sukupuoleen perustuvana syrjintänä. Lainsäätäjä on katsonut maanpuolustuksen toteuttamisen perustuslain sallimaksi hyväksyttäväksi syyksi poiketa yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta.

Tasa-arvovaltuutettu on lausunnoissaan katsonut, että vaikka vain miehille säädettyä asevelvollisuutta ei itsessään pidetä tasa-arvolain tarkoittamana sukupuolisyryntänä, varusmiespalveluun liittyvä epäedullinen menettely voi tulla arvioitavaksi tasa-arvoaissa tarkoitettuna syrjintänä. Asevelvollisuus ei saisi ilman hyväksyttävää perustetta johtaa siihen, että miehiä kohdellaan muissa yhteyksissä asevelvollisuuden vuoksi epäedullisemmin kuin naisia. Vastaavasti tilanteissa, jossa vapaaehtoista asepalvelusta suorittava nainen rinnastuu asemaltaan mieheen, heitä tulee kohdella samalla tavalla.¹³

10 PeVL 9/1985 vp, s. 1/II, PeVL 10/1985 vp, s. 2/I

11 PeVL 37/1997 vp, s. 2/I

12 PeVL 37/1997 vp, s. 2/I

13 Tasa-arvovaltuutettu. Lausunnot. TAS 112/2021, 8.3.2021

Naisten vapaaehtoinen asepalvelus on esimerkkinä sukupuolten tasa-arvotavoitteisiin pohjaavasta asevelvollisuusjärjestelmän muutoksesta. Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen tavoitteena oli silloisten naisiin kohdistuvien ammatinvalintaan liittyvien rajoitusten purkaminen, naisten osallistuminen maanpuolustukseen kykyjensä mukaisesti ja sotilasvirkojen avaaminen naisille. Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen mahdollistamisella ei siten tavoiteltu muutosta asevelvollisuuteen.¹⁴

Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n perusteella kotiseutuoikeuden omaavat ahvenanmaalaiset ovat vapautettuja asevelvollisuudesta, kunnes on järjestetty mahdollisuus suorittaa asevelvollisuutta vastaava palvelus luotsi- tai majakkalaitoksessa tai siviilihallinnossa. Lainsäädäntöä tällaisesta palveluksesta ei ole koskaan annettu, joten ahvenanmaalaiset ovat käytännössä vapautettuja asevelvollisuudesta. Yhdenvertaisuusnäkökulmasta olisi perusteltua järjestää asevelvollisuutta korvaava palvelus siviilihallinnossa.

Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää yhteiskunnassa esiintyvän syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Viranomaisilla on perustuslakiin ja yhdenvertaisuuslakiin perustuva velvollisuus edistää ihmisten yhdenvertaisuutta. Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuden edistäminen voi merkitä poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan eri ryhmien tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja osallistumismahdollisuuksia eri elämäntilanteilla. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja perustuu esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman säännöksen tai käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnusteta.¹⁵

Uskonnon ja omantunnon vapaus

Perustuslain 11 §:n mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Ihmisoikeuksien julistus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset suojaavat ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauden. Uskonnolliset ja ei-uskonnolliset vakaumukset ovat yhtä lailla suojattuja. Uskonnon ja omantunnonvapaudesta ei voida johtaa yleistä oikeutta kieltäytyä lainsäädännön asettamista velvoitteista.

14 HE 131/1994 vp

15 Yhdenvertaisuussuunnittelun opas (2010). <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Yhdenvertaisuussuunnittelun+opas+suomi>. Viitattu 15.10.2021.

Jehovan todistajien vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain (330/2019) kumoaminen vuonna 2019 asetti erilaiset vakaumukset samanlaiseen asemaan asevelvollisuuden suorittamisen osalta. Lakimuutoksen tavoitteena oli varmistaa, että kaikkia uskonnollisia ja muita vakaumuksia kohdellaan Suomen asevelvollisuusjärjestelmässä perustuslain 6 §:ssä edellytetyllä tavalla yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Tavoitteena oli samalla varmistaa Suomen asevelvollisuusjärjestelmän toimivuus ja Puolustusvoimien kyky tuottaa Suomen puolustusjärjestelmän edellyttämät joukot.

Kansainvälisten ihmisoikeuselinten soveltamiskäytännön valossa on selvää, että henkilöllä on oltava oikeus vakaumuksensa perusteella kieltäytyä aseellisesta palveluksesta. Suomea sitovista kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista tai niiden soveltamiskäytännöstä ei voida toisaalta johtaa oikeutta kieltäytyä muusta kuin aseellisesta palveluksesta. Aseista-kieltäytymisoikeus ei siten sisällä oikeutta kieltäytyä siviilipalveluksesta.

Siviilipalvelus on palvelusmuotona kehitetty juuri uskonnon ja omantunnonvapauden pohjalta turvaamaan vakaumukseen perustuva vaihtoehtoinen palvelusmuoto niille asevelvollisille, jotka eivät vakaumuksellisista syistä voi suorittaa asepalvelusta. Nykyisessä laissa siviilipalvelus ulottuu myös sodan ja muiden kriisien aikaan toteuttaen sodan oloihin ulottuvaa perustuslain 127 §:n 2 momentin mukaista lainsäätäjään kohdistuvaa toimeksiantoa.

Lainsäädännössä uskonnon ja omantunnon vapaus on pyritty ottamaan kattavasti huomioon koko siviilipalveluksen suorittamisen ajalta. Siviilipalveluslain 35 §:ssä on yleinen säännös vakaumuksen suojasta, jonka mukaan siviilipalvelus on järjestettävä siten, että palvelustehtävät eivät ole ristiriidassa siviilipalvelusvelvollisen vakaumuksen kanssa. Säännös koskee siviilipalveluksen koulutusjaksoa, työpalvelua, täydennyspalvelusta, ylimääräistä palvelusta ja myös liikekannallepanon aikaista palvelua.

Erytisoloja varten laissa on säännökset vakaumuksentutkintalautakunnasta. Vakaumuksentutkinnan avulla myös ylimääräisen harjoituksen ja liikekannallepanon aikana siviilipalvelusvelvollisen vakaumus voidaan huomioida palvelustehtäviä määrättäessä. Toisaalta vakaumuksentutkinnalla voidaan estää tai ainakin vähentää vakaumukseen perustumatonta siviilipalvelukseen hakeutumista erityisolojen aikana tai niiden uhatessa. Siviilipalvelukseen hakeminen on normaalisti ilmoitukseen perustuva asia ja mahdollista missä vaiheessa tahansa asevelvollisuutta. Maanpuolustuksen ja puolustusvoimien joukkojen toimivuuden turvaamiseksi on välttämätöntä järjestää toimiva sääntely siltä varalta, että siviilipalvelusjärjestelmää mahdollisesti väärinkäytettäisiin liikekannallepanotilanteessa tai sen uhatessa.

Nykyistä siviilipalvelusjärjestelmää on kritisoitu mm. eri palvelusmuotojen epäyhdenvertaisuudesta mm. palveluksen rasittavuuden ja palveluksen keston suhteen.

Siviilipalveluksen ja varusmiespalveluksen kestoja lyhennettiin vuonna 2013. Tuolloin sekä siviilipalvelusaikaa että kaikkia asevelvollisuuslain mukaisia varusmiespalvelusaikoja lyhennettiin 15 vuorokaudella. Siviilipalvelusaika lyheni nykyiseen 347 päivään. Varusmiespalvelusajat lyhenivät 165, 255 ja 347 vuorokauteen.

Perustuslaissa ilmaistun yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti eri palvelusmuotojen tulee olla keskenään yhdenvertaiset kokonaisuudeltaan. Kokonaisuudeltaan kannalta merkityksellisiä seikkoja ovat muun muassa palveluksen fyysinen ja psyykinen rasittavuus, palvelusajan pituus, työ- ja koulutusajan menetys, perheestä erottaminen, palvelukseen liittyvät asuinpaikan ja liikkumisvapauden rajoitukset. Palvelusmuotojen rasittavuutta vertailtaessa on otettava huomioon niiden erilaiset lähtökohdat ja toteuttamistapa.

Varusmiespalvelus suoritetaan suljetuissa varuskuntaolosuhteissa, joista poistuminen myös vapaa-ajalla on aina luvanvaraista. Siviilipalvelus suoritetaan kokonaisuudessaan siviiliosuhteissa ja palvelusvelvollisella on palveluksen ajan mahdollisuus normaalin viikkotyöajan (enintään 40 tuntia) mahdollistamaan vapaa-aikaan, jolloin liikkumista tai muuta toimintaa ei ole miltään osin rajoitettu. Varusmies asuu palvelusaikanaan varuskunnassa. Lomat myönnetään erikseen ja niiden ajankohtaan voi vaikuttaa vain rajallisesti. Viikkovapaita ei myönnetä säännöllisesti. Siviilipalvelusvelvollinen voi useimmiten asua kotonaan, yhdessä mahdollisen perheensä kanssa ja hänellä on yleensä mahdollisuus säännöllisiin viikkovapaisiin. Siviilipalvelusvelvollisen mahdollisuudet työn tekoon, opiskeluihin, perhesuhteiden ja sosiaalisen verkoston ylläpitämiseen palvelusaikana ovat varusmiehiä paremmat.

Palvelusmuotojen hyvin erilaisista suorittamisolosuhteista huolimatta siviilipalveluksen kokonaiskestolla tulee olla merkittävin painoarvo punnittaessa palvelusmuotojen kokonaisuudeltaan. Palveluksen kokonaiskesto ratkaisee sen, miten pitkään asianomainen on sidoksissa palveluksen suorittamiseen ja poissa normaalin kokoaikatyön tai opiskelun piiristä. Palvelusajan pituudella on myös merkittävä vaikutus taloudellisten asioiden hoitamisen ja muun muassa velkojen maksukykyyn kannalta. Myös perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota eri palvelusmuotojen kokonaisuudeltaan siviilipalveluslain hallituksen esitykseen antamassaan lausunnossa.¹⁶

Eri selvityksissä on todettu, että siviilipalvelukseen hakeudutaan enimmäkseen käytännön syistä. Vuonna 2010 toteutetun kyselyn mukaan 60 % vastaajista hakeutui siviilipalvelukseen ensisijaisesti käytännön syistä ja 40 % vakaumuksellista syistä. Enemmistö vastaajista

---

16 PeVL 18/2007 vp

(57 %) ei myöskään kokenut itseään aseistakieltäytyjiksi.¹⁷ Vuoden 2015 kyselytutkimuksessa käytännön syistä siviilipalveluksen valinnoita oli 64 % ja vakaumuksellisista syistä 36 %. Varusmiespalveluksen aikana siviilipalvelukseen hakeminen käytännön syistä korostui (72 %), vakaumuksellisten syiden ollessa hakeutumisen syynä vain 28 %:lla palvelukseen hakeutuneilla.¹⁸

Vaihtoehtoisista malleista

Suomen puolustus perustuu koko maan puolustamiseen, laajaan reserviin ja korkeaan maanpuolustustahtoon. Kun koko ikäluokkaa ei kuitenkaan tarvitse kouluttaa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin, on kysymyksessä aina tilanne, jossa vain osa suorittaa palveluksen. Kun asepalveluksen lähtökohtana on Suomen sotilaallisen maanpuolustuksen lakisääteisten tehtävien täyttäminen, on ensisijaisena palvelukseen valikoinnin kriteerinä palvelustehtävien edellyttämä riittävä toimintakyky. Sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta on asevelvollisuusjärjestelmän kehittämisessä huomioitava puolustusjärjestelmän kokonaisuus, jonka osat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Asevelvollisuusjärjestelmän kehittämistä ei siten voida arvioida irrallaan sotilaallisen suorituskyvyn muista osa-alueista, kuten materiaalista ja infrastruktuurista sekä toiminta- ja käyttöperiaatteista.

Keskeisiä hyvän yhteiskunnan arvoja ovat vapaus, demokratia, yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja yhteisvastuu. Asevelvollisuusinstituutio on osa yhteiskuntaa, jolloin järjestelmän tulee kuvastaa näitä arvoja. Erilaisissa asevelvollisuusjärjestelmissä on osaltaan kyse siitä, miten eri arvoja painotetaan ja tulkitaan. Kaikissa tapauksissa käytössä olevan järjestelmän tulee olla laajasti yhteiskunnallisesti hyväksytty yhteiskunnan kokonaisedun mukaisena ratkaisuna. Vaihtoehtoiset mallit painottavat eri tavalla eri tekijöitä ja arvoja.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa on esitetty mahdollisina vaihtoehtoisina malleina muun muassa sukupuolineutraalia asevelvollisuutta tai asevelvollisuudesta luopumista ja vapaaehtoisuuteen siirtymistä. Lisäksi on esitetty hahmotelmia kansalaispalvelusmalleista, joilla tavoitellaan maanpuolustusvelvollisuuden ulottamista koko ikäluokalle. Vaihtoehtoisia malleja perustellaan muun muassa paremmalla palvelusmotivaatiolla ja henkilökohtaisella soveltuvuudella asepalvelukseen. Samalla niiden on arvioitu ratkaisevan nykyiseen järjestelmään liittyvät tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja ihmisoikeuskysymykset.

17 Siviilipalvelus 2020. Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmän mietintö. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2011*.

18 Kallunki, V. (2015). Siviilipalveluksen muuttuneet merkitykset maanpuolustusvelvollisuuden kokonaisuudessa. Siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyn tutkimusraportti. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 38/2015*.

Eri vaihtoehtoja on tässä lyhyesti tarkasteltu komitealle annettujen reunaehtojen, sotilaallisen maanpuolustuksen, yhdenvertaisuuden sekä maanpuolustustahdon näkökulmista.

Vapaaehtoinen asepalvelus

Asevelvollisuuden ja siihen liittyvien sanktioiden poistaminen kaikilta tarkoittaisi käytännössä sukupuolineutraalia vapaaehtoista asepalvelusta. Vapaaehtoisessa mallissa asevoiman järjestämistä ohjaavat tärkeimmät tekijät olisivat yksilölähtöiset motivaatiotekijät ja yhdenvertaisuus. Mallissa yhdenvertaisuus ei olisi ongelmallinen näkökulma, koska kysymyksessä on avoin mahdollisuus kaikille. Malli ei kuitenkaan vastaa sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin ennustettavasta määrästä koulutettavia sodan ajan tarpeisiin.

Ratkaisu haastaisi Suomen nykyisen puolustusratkaisun, koska vapaaehtoisuuteen perustuen ei todennäköisesti saataisi riittävästi koulutettua reserviä Suomen puolustamiseksi. Tässä tapauksessa Suomen sotilaallisen puolustuksen rakentamista ei ohjaisi uhkalähtöisyydestä johdettu tarve.

Sodan ajan joukkojen pienempää määrää voitaisiin kompensoida sotilaallisen suorituskyvyn muilla osa-alueilla, kuten materiaaliavoimavaroja lisäämällä sekä joukkojen käyttö- ja toimintaperiaatteiden muutoksella. Arvioimatta tarkemmin tällaisen järjestelmän muodostamaa kokonaisuutta, on ilmeistä, että Suomen puolustusratkaisu muuttuisi perustavanlaatuisesti.

Vapaaehtoisessa mallissa koulutettavien määrään vaikuttaisi se, ovatko vapaaehtoisesti palvelukseen hakeutuvat palveluskelpoisia ja soveltuvia eri palvelustehtäviin. Mikäli koulutettavien määrä ja reservin koko halutaan pitää nykyisenlaisena, tulisi vapaaehtoisuutta tarvittaessa täydentää määräämällä tarvittavat henkilöt palvelukseen. Tällöin kyseessä olisi käytännössä valikoiva asevelvollisuus. Tämä edellyttäisi koko ikäluokan huomioivaa rekrytointijärjestelmää (kutsuntaprosessia), jossa seulottaisiin motivaatiotekijöiden lisäksi riittävä joukko kyvykkäitä, joista voidaan määrätä palvelukseen. Edellyttäen, että Puolustusvoimilla olisi edelleen oikeus määrätä palvelukseen tarvitsemansa määrä henkilöitä, tulisi vaihtoehdossa säilyttää mahdollisuus vakaumusperusteiseen siviilipalvelukseen.

Malli pakottaisi tarkastelemaan Suomen puolustusratkaisua kokonaisuudessaan. Perustuslain tarkoittaman maanpuolustusvelvollisuuden ja siihen olennaisesti kytkeytyvän maanpuolustustahdon sekä Puolustusvoimien merkitys yhteiskunnallisena instituutiona heikkenevät.

On huomionarvoista, että ei ole löydettävissä vertailukelpoista kansainvälistä esimerkkiä vapaaehtoisesta asevelvollisuusjärjestelmästä, joka kouluttaisi vastaavan prosentuaalisen osuuden ikäluokasta kuin mihin Suomen nykyisessä puolustusratkaisussa olisi tarve.

Sukupuolineutraali valikoiva malli

Sukupuolineutraali asevelvollisuus ilman valikointia kasvattaisi koulutettavan ikäluokan noin kaksinkertaiseksi ja aiheuttaisi vastaavia vaikutuksia puolustusmenoihin ja kansantalouteen. Sotilaalliseen maanpuolustuksen tarpeet eivät perustele koko ikäluokan kouluttamista, eikä se ole valtion- tai kansantalouden kannalta perusteltua.

Vaihtoehtona koko ikäluokan kouluttamiselle olisi sukupuolineutraali valikoiva malli, jossa kaikki olisivat asevelvollisia, mutta Puolustusvoimat valitsisi koko ikäluokasta tarpeisiinsa vastaavat henkilöt sukupuolesta riippumatta. Myös tämä malli edellyttäisi koko ikäluokan huomioimista kutsuntaprosessissa ja mahdollisuutta vakaumusperusteiseen siviilipalvelukseen.

Vaihtoehdolla kyettäisiin takaamaan nykyisen puolustusratkaisun edellyttämät joukot määrällisesti ja laadullisesti. Yhdenvertaisuus on mallissa toteutettavissa juridisesti syrjimättömin ja avoimin kriteerein.

Valikoiva järjestelmä taistelijan toimintakykyyn perustuvien valintakriteerein voisi olla sotilaallisen suorituskyvyn kannalta perusteltavissa. Vaikka valikointikriteerit olisivat yhdenvertaisuusperiaatteen mukaiset, voisi vaihtoehto olla haasteellinen niin palvelusmotivaation kuin maanpuolustustahdon kannalta. Palvelusmotivaation ja maanpuolustustahdon kannalta merkityksellistä on myös yksilön kokemus valinnan oikeudenmukaisuudesta; osa joutuu valituksi ja osa ehkä ei tule valituksi.

Nykyisellään noin kolmannes asevelvollisista ei suorita varusmiespalvelusta, jolloin palvelukseen liittyy valikointia jo nykyisellään. Nykyjärjestelmä pyrkii mahdollisimman laajaan maanpuolustusvelvollisuuden täyttämiseen asepalveluksessa. Nykyjärjestelmän tavoitteena on, että palvelus suoritetaan, mikäli terveydelliset syyt tai vakaumus ei sitä estä. Valikoiva malli sen sijaan perustuisi yksinomaan Puolustusvoimien tarvitsemaan taistelijan toimintakykyyn. Valikoivuuden lisääminen vaikuttaisi asevelvollisuusjärjestelmään kansallisenä instituutiona.

Kaikissa valikoivissa malleissa kyettäisiin hyödyntämään hyvin motivaatiotekijöitä koko ikäluokan osalta. Halukkaiden lisäksi jouduttaisiin erittäin suurella todennäköisyydellä määräämään osa ikäluokasta palvelukseen. Valikointia ohjaa arvio taistelijalta vaadittavasta toimintakyvystä. Valikoinnissa painottuisivat todennäköisesti miehet, perustuen keskimääräisiin fyysisiin ominaisuuksiin, kuten voimatasot tai lihas- ja kestävyyskunto.

Sukupuolineutraalissa mallissa ratkaistavaksi kysymykseksi nousee myös lasten hoitojärjestelyt perheissä, joissa mahdollisesti valinta kohdistuisi molempiin vanhempiin tai yksinhuoltajaan. Asevelvollisuus jatkuu reservissä varsinaisen asepalveluksen jälkeen. Tässä

tulee huomioida asevelvolliselle perheen perustamisesta aiheutuvat rajoitteet erityisesti naisten osalta.

Ammattiarmeija

Vapaaehtoisesti asepalveluksen suorittaville voitaisiin maksaa myös palkkaa, jolloin järjestelmä muuttuisi käytännössä ammattiarmeijaksi. Järjestelmän muuttaminen pienemmäksi palkka-armeijaksi edellyttäisi Suomen puolustusratkaisun sekä koko puolustusjärjestelmän ja sen tuotantorakenteen fundamentaalista muutosta.¹⁹

Kansainvälistä vertailua

Asevelvollisuusjärjestelmiä voidaan vertailla teoreettisina malleina eri näkökulmista. Jokainen asevelvollisuusratkaisu eroaa jossain määrin toisista, johtuen esimerkiksi valtioiden historiasta, kulttuurista, taloudellisista tekijöistä, maantieteellisestä sijainnista ja väestörakenteesta. Tästä johtuen suora vertailu eri maiden asevelvollisuusjärjestelmien välillä on haastavaa. Vertailuissa tulisi huomioida valtioiden puolustusratkaisu kokonaisuudessaan, mukaan lukien arvio ratkaisuun vaikuttavista tekijöistä.

Esimerkkinä valikoivasta järjestelmästä on usein viitattu Norjaan, jossa on käytössä sukupuolineutraali valikoiva asevelvollisuusmalli. Koulutettavan henkilöstön määrä on Norjassa kuitenkin verraten pieni (n. 8 000 vuosi / 15 % ikäluokasta), että palvelukseen on riittänyt pääosin vapaaehtoisesti hakeutuneet. Palveluksen suorittaneista noin 71 % on miehiä ja 29 % naisia. Myös Ruotsissa on käytössä sukupuolineutraali pakollinen valikoiva malli, jossa koulutetaan vuosittain n. 4 500 henkilöä, n. 9.5 % ikäluokasta (8 % miehiä, 1,5 % naisia). Suomeen verrattuna koulutettavien määrät ovat kyseisissä maissa ikäluokan kokoon nähden pieniä, minkä vuoksi kyseiset mallit eivät ole suoraan vertailukelpoisia.

Ruotsin ja Norjan kokemusten sekä vapaaehtoisen naisten lukumäärän perusteella voidaan perustellusti arvioida, että valikoivassa sukupuolineutraalissa järjestelmässä myös Suomessa valtaosa palveluksen suorittavista olisi edelleen miehiä.

Monimuotoisuus Puolustusvoimissa

Puolustusvoimat on ollut mukana Yhdenvertaisuus etusijalle (YES) -hankkeessa. Hankkeessa tuotettiin selvitys monimuotoisuudesta Puolustusvoimissa mm. eri kielitaustan,

---

¹⁹ Ammattiarmeijaan siirtyminen ei ole komitean tehtäväksiannon mukainen, eikä vaihtoehtoa tarkastella mietinnössä laajemmin.

etnisen taustan, uskonnon, iän ja perhetilanteen, seksuaalisen suuntautumisen ja terveydentilan näkökulmista.²⁰

Äidinkieltään ruotsia puhuvat voivat halutessaan hakeutua ruotsinkieliseen joukko-osastoon. Ruotsinkieliseen joukko-osastoon voivat hakeutua myös muut kuin ruotsia äidinkielenään puhuvat.

Ulkosuomalaisten ja kaksoiskansalaisten kielitaustat vaihtelevat merkittävästi ja tarvittava tuki, esimerkiksi tulkkauspalvelut, järjestetään tapauskohtaisesti. Varuskuntien sosiaalikuuraattorit laativat palveluksen alussa yksilöllisen suunnitelman tarvittavasta tuesta. Henkilöt, joilla ei ole tukikohtaa Suomessa järjestetään loma-ajan asuminen ja tuetaan myös muissa käytännön järjestelyissä.

2000-luvulla suuri muutos on ollut maahanmuuttajataustaisten varusmiesten määrän lisääntyminen. Maahanmuuttajataustaisten erityistarpeet esim. kielen, uskonnon tai toimintakyvyn suhteen ovat yksilökohtaisia ja tukea tarjotaan tarpeen mukaan.

Puolustusvoimien yleinen palvelusohjesääntö (2017) sisältää erillisen liitteen uskonnonharjoittamisen erityiskysymyksistä, kuten erillisistä rukoushetkistä, erityisruokavalioista, yleisestä poikkeavat juhla-ajoista, paastojärjestelyistä sekä hengellisestä tuesta. Sotilaspuvussa ja virkapuvussa saa kantaa vain pukuun asianmukaisessa järjestyksessä vahvistettuja merkkejä ja tunnuksia. Voimassa olevat virkapukusäännökset eivät salli muita uskonnollisia tai kulttuurisia asusteita, tunnuksia tai symboleita.

Tasa-arvolaisissa sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan ja sukupuolen ilmaisulla sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Puolustusvoimilla ei ole tietoa palveluksen suorittavien sukupuoli-identiteetistä tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Puolustusvoimissa sotilaan pukeutumista, ulkoasua ja käyttäytymistä koskevat ohjeet ovat kaikille samat. Naisten hiusten pituutta ei rajoiteta, mutta palveluksessa hiusten tulee olla siististi kiinnitetty.

Asepalveluksessa sotilailla on yhtenäinen varustus. Naisille maksetaan lisäksi varusrahaa 0,50 €/päivä sellaisten henkilökohtaisten varusteiden hankkimiseen, jota Puolustusvoimat ei järjestä, esimerkiksi alusvaatteet ja kuukautistarvikkeet.

---

20 Eri tausta, sama tahti – monimuotoisuus puolustusvoimissa. Puolustusvoimat. <https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2267766/PEVIESTOS-Eri-tausta-sama-tahti-moni-muotoisuus-puolustusvoimissa.pdf>. Viitattu 15.10.2021.

Asepalvelusta suorittavat ovat pääsääntöisesti perheettömiä nuoria. Perheellisten erityistarpeet pyritään huomioimaan lomajärjestelyissä tai palvelusvapailla. Perheellisen on mm. mahdollista hakea yövapaata, jotta hänellä on mahdollisuus tavata lapsia useammin. Varusmiehelle voidaan myöntää isyyslomaa 12 vuorokautta lapsen hoitoa varten. Isyysloma ei pidennä palvelusaikaa ja tältä ajalta maksetaan normaalisti päivärahaa. Perheellisen taloudellista toimeentuloa tuetaan sotilasavustuksen muodossa.

Syrjintään ja epäasialliseen käytökseen puuttuminen

Miesten ja naisten tasa-arvosta annetun lain mukaan asevelvollisuuden säätämistä ainoastaan miehille ei pidetä sukupuoleen perustuvana syrjintänä. Palveluksessa – kaikissa eri palvelumuodoissa – tulee noudattaa tasa-arvolain sekä yhdenvertaisuuslain syrjinnän kieltä ja yhdenvertaisuuden edistämisen velvoitteita.

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Häirinnän, kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset ovat koko yhteiskunnan ongelma. Ennen palvelusta opitut käytösmallit näkyvät myös Puolustusvoimissa ja häirintäkokemusten yleisyys Puolustusvoimissa on samansuuntainen kuin siviilimaailmassa. Kouluterveyskyselyn (2021) mukaan 50,5 % tytöistä ja 8,2 % pojista on kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana.²¹ Tasa-arvobarometrin (2017) mukaan 38 % naisista ja 17 % miehistä oli kokenut seksuaalista häirintää kahden edellisen vuoden aikana. Alle 35-vuotiaista naisista 56 % oli kokenut häirintää.²²

Varusmiespalveluksessa esiintyvää epäasiallista käyttäytymistä on seurattu käytössä olevalla kysymyssarjalla vuodesta 2015 lähtien. Kaikille kotiutuville varusmiehille tehtävässä kyselyssä kysytään mm. simputuksesta, kiusaamisesta, sukupuolisesta häirinnästä ja kanta-henkilökunnan epäasiallisesta kielenkäytöstä. Kokemuksissa on eroja sukupuolten välillä.

Saapumiserille 1/15–2/20 tehtyjen loppukyselyiden (N= 112 399, miehet 108 519, naiset 3 880) vastausten keskiarvojen mukaan miehistä simputusta ei ole kokenut kertaakaan 74,7 % ja naisista 69,0 %. Melko usein tai usein simputusta oli kokenut 2,2 % miehistä ja 3,2 % naisista. Muiden kielteisten kokemusten osalta miesten ja naisten välillä on selkeämmät erot. Miehistä kiusaamista ei ollut kokenut kuuden vuoden tarkastelujakson aikana koskaan 80,4 % ja naisista 62,2 %. Miehistä muutaman kerran kiusaamista oli kokenut 17 % ja jatkuvasti kiusaamista oli kokenut 2,6 %. Naisista muutaman kerran kiusaamista oli

21 Kouluterveyskysely (2021). THL. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=600836&mittarit_0=199799&mittarit_1=200283&mittarit_2=403025&vuosi_0=v2019&kouluaste_0=161123#. Viitattu 15.10.

22 Tasa-arvobarometri 2017. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018*. STM. Helsinki.

kokenut 30 % ja jatkuvasti 7,8 %. Miehet ovat kokeneet vain vähän sukupuolista häirintää. Muutaman kerran häirintää oli kokenut 3 % miehistä ja jatkuvasti 1 %. Naisista muutaman kerran häirintää oli kokenut 26 % ja jatkuvasti häirintää oli kokenut 5,5 %. Kantahenkilökunnan kielenkäytön naiset ovat kokeneet useammin epäasialliseksi kuin miehet. Naisista jatkuvasti kielenkäyttöä piti epäasiallisena 10 % ja miehistä 7 %. Naisista 37,4 % on kokenut, että sukupuolesta on haittaa varusmiespalveluksessa, miehistä vastaava kokemus on 4,7 %:lla. Miehistä puolestaan 17,1 % on kokenut, että sukupuolesta on etua, kun taas naisilla tällainen kokemus on 8,8 %:lla.

Varusmiesten loppukyselyiden lisäksi Puolustusvoimat on tilannut kaksi erillistä varusmiesten tasa-arvoon liittyvää tutkimusta Tampereen yliopistolla vuosina 2011 ja 2017.²³ Molemmissa tutkimuksissa oli kysymyksiä epäasiallisesta käyttäytymisestä ja palvelusolosuhteista. Viimeisimmän tutkimuksen mukaan Puolustusvoimien koulutuskulttuuri on kehittynyt parempaan suuntaan ja kielteisten kokemusten määrä on selvästi vähentynyt tutkimusten välisenä aikana. Uudemmassa tutkimuksessa havaittiin, että ryhmäkiinteydellä on suuri merkitys varusmiespalveluksesta saatuihin positiivisiin kokemuksiin.

Vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien naisten rajautuminen omaksi ryhmäkseen on havaittu ongelmalliseksi. Sukupuolen mukaan eriytyneet majoitustilat eivät edistä ryhmäkiinteyttä, vaikka koulutus muutoin tähtää joukkoon, joka kykenee toimimaan yhdessä. Puolustusvoimissa on käynnissä yhteismajoitusta koskeva kokeilu vuosina 2020–2021. Tehdyn seurantatutkimuksen mukaan asennoituminen yhteismajoitukseen vaihtelee, mutta pääosalle yhteismajoitus näyttyy myönteisenä kokemuksena. Tärkeimpänä hyvänä puolena nähtiin parempi ryhmä- ja yhteishenki. Yhteismajoitus edistää miesten ja naisten yhteistoimintasuhteita ja vähentää naisiin kohdistuvaa epäasiallista kohtelua. Kokeilusta kieltäytyneistä miehistä monet toivoivat perinteistä armeijakokemusta, jota eivät uskoneet saavansa yhteismajoituksessa. Keskeinen kysymys yhteismajoituksen jatkoon osalta on, perustuuko se suostumukseen vai tuleeko siitä kaikkia koskeva vakiokäytäntö. Tällöin on syytä kiinnittää huomiota yhteismajoituksen vaikutuksiin palvelusmotivaatioon ja halukkuuteen hakeutua palvelukseen. Huomioon tulee ottaa myös uskonnolliset, vakaumuselliset tai muut syyt suhtautua kielteisesti yhteismajoitukseen.²⁴

23 Leinonen, M., Nikkanen, R., Otonkorpi-Lehtoranta, K. (2012). Sukupuolten tasa-arvo puolustusvoimissa – Kehittämistarpeiden näkökulma asepalvelusta suorittavien ja henkilöstön kokemuksiin. *Työraportteja 88/2012*. Tampereen yliopisto. Tampere. Leinonen, M., Otonkorpi-Lehtoranta, K., Nikkanen, R. (2017). Naisten ja miesten vuorovaikutus ja osallisuus asepalveluksessa tasa-arvon näkökulmasta, *Työraportteja 96/2017*. Tampereen yliopisto. Tampere.

24 Tallberg, T., Rahikka, R. (2021). Mies- ja naisvarusmiesten yhteismajoituskokeilun seurantatutkimus (TUPA). TUPA-tutkimusprojektin raportti 2020–2021. *Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 7*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.

Puolustusvoimilla ei ole tietoa henkilöiden seksuaalisesta suuntautumisesta eikä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kokemuksista siten saada kattavaa tai yleistettävää kuvaa esimerkiksi palautekyselyissä. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksen mukaan yhteiskunnan heteronormativisuus näkyy myös Puolustusvoimissa. Tutkimuksen haastattelujen mukaan se näkyy sekä virallisissa tilanteissa että arjen toiminnassa esim. varusmiesten ja henkilökunnan puhetoissa. Seksuaalinen suuntautuminen usein salataan eikä seksuaalivähemmistöistä aktiivisesti puhuta. Kun aiheesta vaietaan, on vaikea tunnistaa ja purkaa epävirallisia asenteita ja käytäntöjä, jotka vaikuttavat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden hyväksytyksi tulemisen kokemukseen. Mielikuvat Puolustusvoimien kulttuurista voivat heijastua halukkuuteen suorittaa palvelus²⁵.

Puolustusvoimissa kaikinainen syrjintä, häirintä ja epäasiallinen käytös on kielletty ja asiasta on annettu selkeät ohjeet ja määräykset. Epäasiallinen kohtelu ei edistä palvelusmotivaatiota tai ryhmäkiinteyttä, ja voi siksi yksilön ja joukon toimintakykyä heikentävä tekijä. Koulutuksen laatuun, varusmiesten toimintakykyyn ja ryhmäkiinteyteen kiinnitetään erityistä huomiota Koulutus 2020 -ohjelmassa. Ryhmäkiinteyden merkitys korostuu myönteisissä palveluskokemuksissa, sillä oman ryhmän tuki ja hyväksyntä vähentävät epäasiallista käyttäytymistä ja kokemusta sukupuolesta hättana.

Varusmiesten palautekyselyjen uudistaminen on käynnissä. Palautetta kerätään jatkossa harjoite-, kurssi-, ja jaksopalautteena. Tavoitteena on kehittää koulutusta ja selvittää yksilön sopeutumista ja sodan ajan ryhmäkiinteyden muodostumista. Tulosten perusteella voidaan paremmin vaikuttaa palveluksen aikana ilmeneviin epäkohtiin.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiat (ml. epäasiallisen käyttäytymisen ehkäisy) koulutetaan varusmiehille alokasjakson oppitunneilla ja johtajakoulutuksessa. Sotilaan käsikirjaan (2020), Yleiseen palvelusohjesääntöön (2017) sekä Johtajan käsikirjaan sisältyy myös simputuksen, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyä sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevät osiot sekä toimintaohjeet epäasialliseen toimintaan puuttumiselle.²⁶ Palkatulle henkilöstölle ja varusmiehille on laadittu toimintaohje epäasiallisen käyttäytymisen ja syrjinnän tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Esimiesten velvollisuus on aina ottaa puheeksi, selvittää ja tarvittaessa puuttua myös sotilaskurinpitomenettelyssä tietoon tullessiin epäasiallisen käyttäytymisen tapauksiin.

25 Lindqvist, M. (2017). Virallisesti hyväksytyjä, epävirallisesti ulossuljettuja – homo- ja bi-miesten kokemuksia varusmiespalveluksesta. Teoksessa Tallberg, T., Ojajarvi, A, & Laukkanen, T. (toim) .Puolustuskannalla – yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 197. Helsinki. Nuorisotutkimusseura r.y. Helsinki.

26 Yleinen palvelusohjesääntö, 2017, Sotilaan käsikirja 2020, Johtajan käsikirja 2012. Puolustusvoimat. <https://puolustusvoimat.fi/asiointi/aineistot/ohjesaannot-ja-oppaat>. Viitattu 18.10.2021.

Monimuotoisuus Puolustusvoimissa hankkeen suosituksen mukaisesti Puolustusvoimat on kehittänyt myös etukäteisviestintää palvelukseen astuville. Varusmiesoppaassa käsitellään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja asiallisen käytöksen vaatimusta sekä henkilön omaa ja esimiesten vastuuta asiallisesta käytöksestä.

Pääesikunta on velvoittanut kahdella erillisellä käskyllä (2017 ja 2018) joukko-osastoja toteuttamaan toimenpiteitä, joilla voidaan ennalta ehkäistä ja puuttua varusmiesten kokemaan epäasialliseen käyttäytymiseen. Nollatoleranssi epäasiallista käyttäytymistä kohtaan on sisällytettävä säännöllisesti varusmiehille ja henkilökunnalle pidettävien tilaisuuksien puheisiin. Esimiehillä ja kouluttajilla on erityinen vastuu oman yksikkönsä toimintatavoista ja ilmapiiristä. Esimerkiksi joukko-osaston komentajan tulee ottaa asiallisen käyttäytymisen vaatimus esille kausipuhutteluissaan tai vastaavissa tilaisuuksissa.

Perusyksikön päällikön on muistutettava asiallisen käyttäytymisen pelisäännöistä sekä epäasialliseen käyttäytymiseen, kiusaamiseen ja häirintään liittyvistä asioista säännöllisesti viikon aloituspuhutteluissa ja varusmiesesimiesten tiimipalaverissa. Epäasialliseen käyttäytymiseen liittyvät rikostunnusmerkistöt sekä tapausten ilmoitusmenettely ja seuraukset on otettava esille oikeudenhoidon oppitunneilla. Perusyksikön henkilökunnan on myös valvottava ja ohjattava varusmiesesimiesten toimintaa apuvalvojina, päivystäjinä ja yksikön palvelustapahtumien johtajina sekä tässä yhteydessä pyrittävä tunnistamaan ja poistamaan epäasialliset johtamistavat.

Johtajakoulutuksessa on kerrattava säännöllisesti johtajan vastuu alaisistaan sekä sotilasvalaan ja -vakuutukseen sisältyvä kunnollisen ja ryhdikkään käyttäytymisen vaatimus konkreettisilla esimerkeillä muun koulutuksen yhteydessä joukkueen johtajan tai kouluttajan toimesta. Varusmiesesimiehiä on velvoitettu havainnoimaan epäasiallisen käyttäytymisen esiintymistä omassa joukossaan ja tuomaan havaittu tai koettu epäasiallinen käytös henkilökunnan tietoon.

Varusmiestoimikunnan kokouksissa epäasialliseen käyttäytymiseen liittyvää teemaa on käsiteltävä säännöllisesti. Varusmiestoimikunnan yksikköedustajilla on tärkeä rooli perusyksikön varusmiesten palvelusolosuhteisiin liittyvien asioiden havainnoimisessa ja välittämisessä sekä perusyksikön päällikön, että varusmiestoimikunnan tietoon. Varusmiestoimikuntien tehtävänä on välittää epäasiallisen käyttäytymisen havainnot joukko-osaston komentajalle.

Ohjeistuksesta ja koulutuksesta huolimatta osa kielteisistä ilmiöistä jää pimentoon. Kielteisiä kokemuksia tai havaintoja ei aina tuoda henkilökunnan tietoon. Osa voi kokea, että ilmoittaminen ongelmista ei ole tarpeellista tai ajatellaan, että tietty määrä epäasiallista käyttäytymistä kuuluu organisaatiokulttuuriin ja se täytyy hyväksyä. Ilmoittamiskynnystä saattaa nostaa myös pelko, että epäkohdista ilmoittamisesta on haittaa palveluksessa olemiseen tai koulutusvalintoihin. Sekä varusmiesten loppukyselyt, että erilliset tutkimukset

osoittavat, että tasa-arvotyöhön, varusmiesten epäasiallisen käyttäytymisen ehkäisyyn ja koulutuskulttuurin kehittämiseen täytyy edelleen panostaa.

Viranomaisen velvollisuutena on edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuussuunnitelun avulla organisaatio arvioi ja kehittää toimintaansa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Puolustusvoimien hallintoyksiköiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia laadittaessa selvitetään hallintoyksikön tasa-arvotilanne ja suunnitellaan toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelmassa huomioidaan sekä asepalvelusta suorittavat, että Puolustusvoimien henkilökunta. Puolustusvoimat toteuttaa tasa-arvokyselyn kolmen vuoden välein ja päivittää tulosten perusteella paikallisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Siviilipalvelusjärjestelmässä ei ole vastaavaa joukkoasetelmaa kuin asepalveluksessa, eikä aiheesta ole tehty erillisiä tutkimuksia. Siviilipalvelusvelvollisten keskinäistä yhdenvertaisuutta sekä yhdenvertaisen kohtelun edellytyksiä työpalvelun aikana painotetaan lainsäädäntöä ja siviilipalvelusvelvollisen oikeuksia ja velvollisuuksia koskevassa opetuksessa. Sekä opetushenkilökunnalta, että velvollisilta edellytetään sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ja muut vähemmistöt huomioivaa toimintatapaa.

Siviilipalveluskeskuksen peruspohja yhdenvertaisuussuunnittelulle tulee ELY-keskusten sekä TE-toimistojen kehittämis- ja hallintokeskuksen (KEHA-keskus) kautta. Uusin suunnitelma on vuodelta 2019 ja sitä päivitetään säännöllisesti. KEHA-keskuksen yhdenvertaisuussuunnitelman lisäksi yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat läpileikkaavana kaikessa Siviilipalveluskeskuksen toiminnassa. Koulutusjakson sisällöissä yhdenvertaisuusteema toistuu kaikissa suuntautumisvaihtoehdoissa, kuten ihmisoikeuskoulutuksessa ja lähisuuhdeväki- ja valtakoulutuksessa. Siviilipalveluskeskus on Syrjinnästä vapaa alue ja ulkopuolisten kouluttajien ohjetta on päivitetty vuonna 2019, jonka yhteydessä on kiinnitetty erityistä huomiota yhdenvertaisuuteen ja Siviilipalveluskeskuksen arvoihin. Palveluskelpoisuusohje terveysklinikan toimijalle on laadittu vuonna 2018 ja se sisältää tasa-arvo-, ja yhdenvertaisuusteemojen läpikäynnin.

3.3 Nykytilan vahvuudet ja heikkoudet

Komitea on arvioinut nykytilaa kokonaisuutena asettamispäätöksessä asetettujen reuna-ehtojen ja tehtävien näkökulmista.

Nykyjärjestelmän vahvuutena on, että järjestelmä on rakennettu ja se vastaa tehokkaasti Suomen sotilaallisen puolustamisen tarpeisiin. Sotilaallisen maanpuolustuksen

näkökulmasta järjestelmässä ei ole merkittäviä muutostarpeita. Asevelvollisuusjärjestelmä tuottaa osaavan ja riittävän laajan reservin, jolla mahdollistetaan koko maan puolustaminen. Kasvaneisiin valmiusvaatimuksiin kyetään vastaamaan suorituskykyisillä välittömän valmiuden joukoilla, joiden ytimenä ovat palkatusta henkilökunnasta ja asevelvollisista muodostetut valmiusyksiköt.

Suomalaisilla on korkea yleinen ja henkilökohtainen maanpuolustustahto ja yhteiskunnan enemmistö kannattaa sotilaallisen maanpuolustuksen ratkaisuja ja järjestämisperiaatteita. Asevelvollisuusjärjestelmän kannatus on ollut vakaa ja luottamus Puolustusvoimiin on korkea.

Asevelvollisuusjärjestelmää kehitetään jatkuvasti osana Puolustusvoimien kehittämistä suhteessa toiminta- ja turvallisuusympäristön asettamiin vaatimuksiin. Nykyjärjestelmän vahvuudesta ja sen uudistumiskyvystä kertoo asepalveluksen suorittaneiden tyytyväisyys palvelusaikaan. Kotiutuneiden varusmiesten maanpuolustustahto, tyytyväisyys armeija-aikaan sekä luottamus joukon suorituskykyyn sodassa on korkealla tasolla.

Asevelvollisuusjärjestelmä on valtiolle kustannustehokas ratkaisu. Ammattiarmeijassa sotilaiden palkat näkyisivät suurempana kustannuksena valtionaloudessa. Kustannusvaikutus riippuisi siitä, kuinka paljon ammattisotilaita tarvittaisiin tuottamaan sama suorituskyky kuin asevelvollisuusarmeijassa. Keskeisiä asevelvollisuudesta johtuvia kustannuksia ovat asevelvollisen itse kantama vaihtoehtokustannus sekä yhteiskunnalle koituvat menetetyt verotulot. Palvelusaikaan liittyvät hyödyt, esim. erilaiset siviilissä hyödynnettävät koulutukset tai kertynyt sosiaalinen pääoma, alentavat asevelvolliselle koituvaa kustannusta.

Asevelvollisuuden vaikutus bkt:hen riippuu siitä, miten se vaikuttaa tehtävän ansiotyön määrään. Etlan arvion mukaan miesten keskimääräisellä palkkatasolla arvioituna asevelvollisuuden bkt-vaikutus olisi noin 0.4 prosenttia. Bkt kasvaisi myös mikäli asevelvollisuus korvattaisiin samalla määrällä ammattisotilaiden työtä, bkt:ta nostavien budjettimenojen johdosta²⁷.

Asevelvollisuuden kustannusta ei ole perusteltua tarkastella irrallaan sen tuottamasta turvallisuusvaikutuksesta. Hyvinvoinnin näkökulmasta bkt-menetyksen vastapainona on turvallisuuden vahvistuminen. Eri maat ovat turvallisuuden suhteen erilaisissa asemassa ja asevoimien henkilöstön hankinta riippuu kunkin valtion sotilashenkilöstön tarpeesta. Palkkaukseen perustuva vapaaehtoinen palvelus olisi kustannustehokas tapauksessa, jossa

---

27 Kaitila, V., Määttä, N. (2021). Asevelvollisuuden kustannukset. *ETLA Raportit – Reports 111*. <https://www.etla.fi/julkaisut/asevelvollisuuden-kustannukset>. Viitattu 18.10.2021.

sotilashenkilöstön tarve on pieni ja vastaavasti kun sotilashenkilöstön määrä on suuri, on pakollinen asepalvelus kustannustehokkaampi.²⁸

Siviilipalvelus on sidoksissa asevelvollisuusjärjestelmän kehitykseen ja siviilipalveluksesta aiheutuvat kustannukset olisi nähtävä osana asevelvollisuuden järjestämisen kokonaisratkaisua. Siviilipalveluksen eriteltyt kustannukset ovat marginaalisia verrattuna sotilaallisen maanpuolustuksen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin ja kansantaloudelliset kokonaisvaikutukset vastaavasti jäävät melko pieniksi.

Ongelmallista on, että noin kolmasosa miesikäluokasta ei suorita asevelvollisuutta. Eri syistä kasvaneella poistumalla voi olla asevelvollisuutta rapauttava vaikutus. Valtaosa kokonaispoistumasta johtuu terveydellisistä syistä. Nuorten mielenterveysongelmien lisääntyminen ja sosiaalisen toimintakyvyn haasteet heijastuvat myös Puolustusvoimien toimintaan. Varusmiespalvelusta edeltävän ja palveluksenaikaisen poistuman pienentäminen on yhteiskunnallinen haaste, joka vaikuttaa myös sotilaallisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiin.

Asepalveluksen aikana nuori ei pääsääntöisesti voi olla työelämässä tai opinnoissa. Tiettyissä tilanteissa taloudelliset tai opiskeluun liittyvät syyt voivat ratkaisevasti haitata palveluksen läpivientiä tai estää palvelukseen astumisen.

Kutsuntajärjestelmän kautta tavoitetaan miespuolinen ikäluokka. Kutsuntojen ensisijaisena tavoitteena on määrittää kutsunnanalaisten palveluskelpoisuus ja päättää palveluksesta. Kutsuntaprosessiin kuuluvalla terveystarkastuksella ja tukipalvelujen tarjoamisella (etsivä nuorisotyö) voidaan kuitenkin osaltaan tukea nuorten miesten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskiä. Vastaava kohtaaminen kutsuntajärjestelmässä toteutuu vain toisen sukupuolen kohdalla. Etsivä nuorisotyö on tarjolla kaikille alle 29-vuotiaille nuorille. Kutsuntajärjestelmän ulkopuolella etsivä nuorisotyö tavoittaa tukea tarvitsevat nuoret oppilaitosten, muiden viranomaisyhteistahojen tai nuoren oman yhteydenoton kautta.

Maanpuolustusvelvollisuuden näkökulmasta suomalaisen yhteiskunnan vahvuutena on kansalaisten korkea yleinen ja henkilökohtainen maanpuolustustahto, mikä ilmentää halukkuutta osallistua maanpuolustukseen tai sitä tukeviin tehtäviin. Asevelvollisuus koskee vain miehiä. Sukupuolittuneen asevelvollisuuden kautta naisille ei lähtökohtaisesti synny konkreettista kytkeä maanpuolustusvelvollisuuteen. Naisilla on mahdollisuus hakeutua palvelukseen vapaaehtoisesti. Myönteistä on, että naisten kiinnostus asepalvelusta kohtaan on kasvanut tasaisesti ja naiset ovat palveluksen loppukyselyn perusteella hyvin motivoituneita ja tyytyväisiä palvelusaikaan. Naisten laajempi osallistuminen

---

28 Kanniainen, V. (2020). Kansallinen turvallisuus, asepalvelus ja kansantalous. Miksi yleinen asevelvollisuus on välttämätön ratkaisu joillekin maille – ja miksi toisille taas ei? <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161578>. Viitattu 8.10.2021.

sotilaalliseen maanpuolustuksen osaltaan ilmentää maanpuolustusvelvollisuuden periaatetta sekä maanpuolustustahtoa. Naisten osallistuminen lisää myös mahdollisuuksia kasvattaa naisten osuutta sotilaallisessa kriisinhallinnassa, mikä on Suomelle tärkeä kriisinhallinnan painopiste. Velvollisuuksien epäsymmetriasta huolimatta tuki asevelvollisuusjärjestelmälle on vahva.

Erimuotoisella häirinnällä on kauaskantoisia kielteisiä seurauksia koko yhteiskunnalle. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet ja käyttäytymismallit heijastuvat myös asepalvelukseen. Ehdottomasta syrjinnän kiellosta huolimatta naiset kokevat epäasiallista kohtelua, kuten seksuaalista häirintää useammin kuin miehet. Mielikuvat tai ennakkoluulot Puolustusvoimien asenneilmapiiiristä voivat vaikuttaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien halukkuuteen suorittaa palvelus.

Siviilipalvelusjärjestelmä osana asevelvollisuusjärjestelmää tarjoaa vakaumukseen perustuvan tavan suorittaa maanpuolustusvelvollisuus. Siviilipalvelusjärjestelmän yhtenä myönteisenä vaikutuksena on siviilipalvelusvelvollisten työelämävalmiuksien vahvistaminen ja nuorten miesten syrjäytymisen ehkäiseminen. Keskustelua siviilipalveluksesta osana maanpuolustuksen ja kokonaisturvallisuuden kokonaisuutta on käyty järjestelmä uudistusten yhteydessä. Kysymyksiä on herännyt siviilipalveluksen liittymisestä kokonaisturvallisuuteen ja sen myötä maanpuolustuksen kokonaisuuteen, kuten myös kysymyksiä siviilipalveluksen yhteiskunnallisesta merkityksestä ja roolista erilaisten kriisien yhteydessä. Siviilipalvelusvelvollisten työpanosta ei ole huomioitu yleisesti yhteiskunnan poikkeusolojen varautumisjärjestelmissä. Kuva siviilipalveluksesta osana maanpuolustuksen kokonaisuutta ja kokonaisturvallisuutta on kuitenkin hahmottumaton ja siviilipalveluksen potentiaalia ei ole täysin käytetty. Nykyinen palveluspaikkajakauma ei kuvasta kytkentää maanpuolustusvelvollisuuteen.

Kansalaisten maanpuolustustietämys jakautuu epätasaisesti eri väestöryhmien ja sukupuolten kesken. Maanpuolustustietämyksellä tässä tarkoitetaan paitsi tietämystä sotilaallisesta maanpuolustuksesta niin myös kokonaisturvallisuudesta. Perusopetuksen jälkeen lukiokoulutuksessa opetus suunnitelmassa käsitellään varsin kattavasti turvallisuuden ja maanpuolustuksen teemoja osana historian ja yhteiskuntaopin opetusta. Ammatilliset tutkinnot puolestaan eivät sisällä maanpuolustustietoutta. Asevelvollisuuden koskiessa vain miehiä, ei naisille rakennu samanlaista kosketusta maanpuolustukseen.

Kokonaisturvallisuuden toimintamalli on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Maanpuolustusvelvollisuuden näkökulmasta vahvuutena näyttäytyy myös vahva perinne hyödyntää vapaaehtoisjärjestöjä kokonaisturvallisuutta tukevassa toiminnassa. Vapaaehtoistoimintaan on sukupuolesta riippumatta paljon mahdollisuuksia ja järjestökenttä on laaja. Vapaaehtoisen varautumisen ja maanpuolustustyön potentiaalia ei kuitenkaan ole kaikilta osin hyödynnetty. Vapaaehtoistoinnalla voisi olla entistä vahvempi rooli kokonaisturvallisuuden tuottamisessa.

4 Asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeet

Komitean tehtävänä oli selvittää asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeita maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamisen kannalta.

4.1 Kokonaispoistuman pienentäminen

Varusmiespalveluksen suorittaneiden miesten osuus on laskenut viimeisen viiden vuoden aikana noin 74 prosentista noin 65 prosenttiin. Suurin syy laskuun on jatkuvasti kasvanut terveydentilan perusteella vapautettujen asevelvollisten lukumäärä, kolmasosan ollessa kykenemättömiä suorittamaan palvelusta. Varusmiesikäluokasta palvelusta ei aloita 6 000 – 6 500 henkilöä johtuen joko terveydellisistä syistä tai hakeutumisesta siviilipalvelukseen. Lisäksi palveluksen aikana varusmiesikäluokasta palveluksen keskeyttää vuosittain 3 500 – 4 000 henkilöä. Palveluksen suurin yksittäinen keskeyttämisen syy on mielenterveyshäiriöt. Terveydellisten tekijöiden lisäksi poistumaan vaikuttaa myös muita tekijöitä, kuten siviilipalvelukseen hakeutumisen helppous esim. taloudellisista ja ihmissuhteisiin liittyvistä syistä.

Kokonaispoistumaan voidaan vaikuttaa toimenpiteillä ennen palvelusta, palveluksen aikana ja sen jälkeen. Nuorten terveyteen ja toimintakykyyn liittyvät haasteet ovat laajempi yhteiskunnallinen ongelma, joka heijastuu myös Puolustusvoimien toimintaan. Nykyisellään ongelmien juurisyyt eivät välttämättä tule riittäväällä tavalla esiin kutsunnoissa tai muissa tilanteissa ennen varusmiespalvelusta. Oppivelvollisuusiän nostaminen ja nuorille suunnattujen hyvinvoinnin ja terveyden tukipalvelujen vahvistaminen osaltaan tukevat myös maanpuolustuksen tavoitteita.

Puolustusvoimissa on jo käynnissä terveystarkastusohjeen päivittäminen, millä osaltaan pyritään parantamaan henkilön palveluskelpoisuuden arviointia. Valintajärjestelmää, ennakkokyselyitä ja terveystarkastusohjetta tulisi kehittää suuntaan, joka paremmin huomioi myös psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn liittyvät haasteet.

Yhteiskunta, Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos tarvitsevat tulevaisuudessa yhä monipuolisempaa osaamista. Muun muassa kyber-tehtäviin, teknisiin tukitehtäviin, viestintään ja tutkimusavustajiksi koulutetaan jo nyt varusmiehiä.

Terveystarkastusohjetta, toimintakykyvaatimuksia ja palveluskelpoisuusluokkia tarkasteltaessa olisi perusteltua harkita palveluskelpoisuusluokkaa, joka mahdollistaisi sellaisten palvelustehtävien suorittamisen, jotka eivät olisi varsinaisia taistelutehtäviä. Palvelustehtävien osalta tulisi selvittää mahdollisuuksia laajentaa tehtäväkirjoa sellaisiin tehtäviin, joiden menestyksellinen suorittaminen olisi mahdollista myös joillain terveydellisillä rajoitteilla. Kehittämisessä on kuitenkin ensisijaisesti painotettava henkilön oma ja muiden palvelusturvallisuus.

Poistuman pienentämisen kannalta tärkeää on saada hoidon piiriin ne henkilöt, joiden terveystilanne ei terveystarkastuksen perusteella mahdollista sillä hetkellä palvelusta, mutta on nähtävissä sen olevan mahdollista asiallisen hoidon toteutuessa. E-palvelusluokkaan määrättyistä vain noin neljännes suorittaa palveluksensa.

Varusmiesten valintajärjestelmää kehittämällä varmistetaan henkilön valikoituminen henkilölle parhaiten soveltuvaan tehtävään. Ennen palvelusta tehtävällä ennakkokyselyllä pyritään selvittämään henkilöiden osaaminen ja halukkuus eri tehtäviin ja erilaiset toimintakykyyn liittyvät haasteet. Ennakkovalintojen avulla saadaan myös varusmiehet sijoitettua paremmin perusyksiköihin ja joukkueisiin siten, että palveluksen aikaisia yksikön välisiä siirtoja toteutuu vähemmän. Tämä parantaa ryhmäkoheesion muodostumista ja toisaalta palveluksen mielekkyyttä, mitkä osaltaan tukevat motivaatiota suorittaa palvelus loppuun. Toimenpiteillä voidaan olettaa olevan myönteinen vaikutus henkilön palvelusmotivaatioon ja poistumaan.

Kokonaispoistuman pienentämisessä korostuvat ensimmäisten palvelusviikkojen aikana tehtävät toimenpiteet. Varusmieskoulutuksessa on huomioitava paremmin varusmiesten sopeutumista tukevat toimenpiteet sekä koulutusjärjestelyiden tulee mahdollistaa niin fyysisesti kuin henkisesti toteutettava nousujohteinen koulutus.

Puolustusvoimat on jo käynnistänyt palautejärjestelmän kehittämistyön. Palautejärjestelmä tukee koulutuksen jatkuvaa parantamista ja varusmiesten sopeutumista palvelukseen. Uuden järjestelmän ytimessä on palautteen kerääminen ja analysointi heti kurssien ja jaksojen jälkeen siten, että mahdollisiin epäkohtiin voidaan reagoida jo palveluksen aikana. Komitea pitää systemaattisen palautejärjestelmän kehittämistä tärkeänä. Palautejärjestelmän kehittäminen on sekä koulutustavoitteita tukeva, että keskeinen väline palveluksessa ilmenevien ongelmien, kuten epäasiallisen kohtelun tai häirinnän tunnistamisessa ja vähentämisessä.

Palvelus yhtäältä viivästyttää opintoja mutta toisaalta mahdollistaa osaamista, jota voidaan hyödyntää siviiliopinnoissa sekä työelämässä. Nykytilassa ei kuitenkaan ole yhdenmukaisia kriteerejä tai toimintatapoja palveluksessa saavutetun osaamisen kuvaamisesta ja tunnustamisesta opinnoissa. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytäntöjä tulisi kehittää valtakunnallisesti viranomaisten yhteistyönä siten, että opintojen tunnistamisen ja tunnustamisen käytännöt perustuvat yhdenmukaisiin käytänteisiin. Lisäksi on tärkeää huolehtia siitä, että opiskelijoilla on myös riittävä tietämys hyväksi lukemisen käytännöistä. Valtakunnallisessa kehittämisessä tulisi systemaattisesti huomioida myös asevelvollisuuden kautta hankittu osaaminen kaikissa eri palvelusmuodoissa.

Kokonaispoistuman pienentämisellä voidaan arvioida olevan myönteinen vaikutus maanpuolustustahtoon, mikäli toimenpiteillä kyetään kannustamaan suorittamaan palvelus ja vahvistamaan palvelusmotivaatiota. Maanpuolustustahdon kannalta olennaista on varmistaa, että toimenpiteiden koetaan olevan maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden kannalta perusteltuja. Tämä edellyttää, että kansalaisilla on realistinen ja ajantasainen tietämys maanpuolustuksesta ja omasta roolistaan siinä.

4.2 Syrjintään ja epäasialliseen kohteluun puuttuminen

Syrjintä tai epäasiallinen kohtelu eivät edistä palvelusmotivaatiota tai ryhmäkiinteyttä, ja voivat olla yksilön toimintakykyä ja joukon suorituskykyä heikentävä tekijä.

Asepalvelus ajoittuu tyypillisesti aikuistumisen vaiheeseen, jossa yksilön sosiaalinen toimintakyky ja vastuullisuus kehittyvät sekä itseluottamuksen ja hallinnan tunteet kasvavat.²⁹ Puolustusvoimien johtamisellaan ja toiminnallaan antama malli on tässä vaiheessa tärkeä paitsi palveluskokemuksen niin myös laajemminkin yhteiskunnan kannalta.

Yhdenvertainen ja myönteinen palveluskokemus on keskeistä koko järjestelmän hyväksyttävyyden kannalta. Koulutuksessa ja palvelusjärjestelyissä on perusteltua kiinnittää erityistä huomiota ryhmäkiinteyteen, jonka merkitys korostuu myönteisissä palveluskokemuksissa. Myönteinen palveluskokemus, palvelusmotivaatio ja luottamuksen vahvistuminen ovat keskeisiä maanpuolustustahtoa rakentavia tekijöitä.

Syrjinnästä ja epäasiallisesta käytöksestä ilmoittamiseen on systemaattisesti ja aktiivisesti rohkaistava ja vahvistettava käytössä olevia tukiverkostoja varuskunnissa. Puolustusvoimien on mahdollistettava epäasiallisesta kohtelusta ilmoittaminen nimettömästi.

²⁹ Leskinen, J., Sinkko, R., Virtanen, V., Yhteiskuntasuhteiden muutokset ja aikuistuminen varusmiespalvelusaikana. *MPKK Julkaisusarja 1 nro 2/2012*.

Nollatoleranssi epäasiallista käyttäytymistä kohtaan on pidettävä säännöllisesti esillä varusmieskoulutuksessa ja henkilökunnalle pidettävissä tilaisuuksissa.

Palautetieto on keskeistä myös palveluksessa ilmenevien ongelmien, kuten epäasiallisen kohtelun ja häirintäkokemusten vähentämisessä. Johtamisella on tuettava toimintakulttuuria, joka kannustaa ilmoittamaan häirinnästä, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta jo palveluksen aikana, jotta tilanteeseen voidaan asianmukaisesti heti puuttua. Johtamisosaamista kehitetään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-osaamisen lisäämiseksi.

4.3 Reservin kehittäminen

Uudistuvassa paikallispuolustuksessa korostuvat reserviläisten laaja osaaminen, paikallistuntemus ja verkostoituminen sekä viranomaisyhteistyö. Paikallisjoukoilla suojataan puolustukselle ja yhteiskunnan muulle toiminnalle tärkeitä kohteita ja osallistutaan häiriötilanteiden jälkeiseen toimintojen palauttamiseen yhdessä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Paikallisjoukoissa hyödynnetään aiempaa paremmin reserviläisten paikallistuntemus ja siviilissä hankittu osaaminen. Reserviläisten osaamisen tunnistaminen mahdollistaa entistä paremmin heidän sijoittamisensa paikallispuolustuksen eri tehtäviin.

Puolustusvoimien tiedot reserviläisestä ja reserviläisen tiedot omasta sodan ajan tehtävästään ovat hyvin selvillä ensimmäisiin, muutaman vuoden päähän palveluksen päättymisestä painottuviin kertausharjoituksiin saakka. Tämän jälkeen yhteys Puolustusvoimien ja reserviläisen välillä usein vähenee. Puolustusvoimien ja reserviläisten välistä yhteydenpitoa ja viestintää on tiivistettävä ja kehitettävä toimivammaksi. Asevelvollisilla tulee olla käytössään sähköiset palvelut, joiden avulla yhteydenpito, tiedottaminen ja ajantasainen tietojen saatavuus on varmistettu. Reserviläisten osaaminen ja toimintakyky, halukkuus tehtäviin sekä käytettävyyttä pitää tunnistaa paremmin.

Nykyinen reservin ikäraja jossa asevelvollinen kuuluu reserviin miehistön osalta 50-vuotiaaksi ja johtajakoulutuksen saaneiden osalta 60-vuotiaaksi on syytä tarkastella. On entistä enemmän reserviläisiä, joiden toimintakyky on edelleen erinomaisessa kunnossa edellä mainituissa reservin ikärajojen täytyessä. Ikärajaa nostamalla saataisiin pidettyä toimintakykyiset osaavat reserviläiset pidempään Puolustusvoimien reservissä. Tästä hyötyisivät niin motivoituneet reserviläiset kuin Puolustusvoimat. Ikäraja tulee huomioida myös siviilivarantoon kuulumisessa.

Reserviläisten nykyistä joustavampaa käyttöä muiden viranomaisten tukemiseksi tulisi tarkastella erityisesti lainsäädännön näkökulmasta. Reservistä on löydettävissä paljon osaamista, jota muut viranomaiset voisivat hyödyntää nopeasti kehittyvissä häiriötilanteissa, mutta tällaisessa tilanteessa kyky hyödyntää reserviläisiä ja tarvittaessa käskä heidät

nopeasti palvelukseen ovat puutteelliset. Lainsäädännön tulisi myös mahdollistaa koulutettujen reserviläisten hyödyntäminen virka-aputehtäviin nykyistä paremmin.

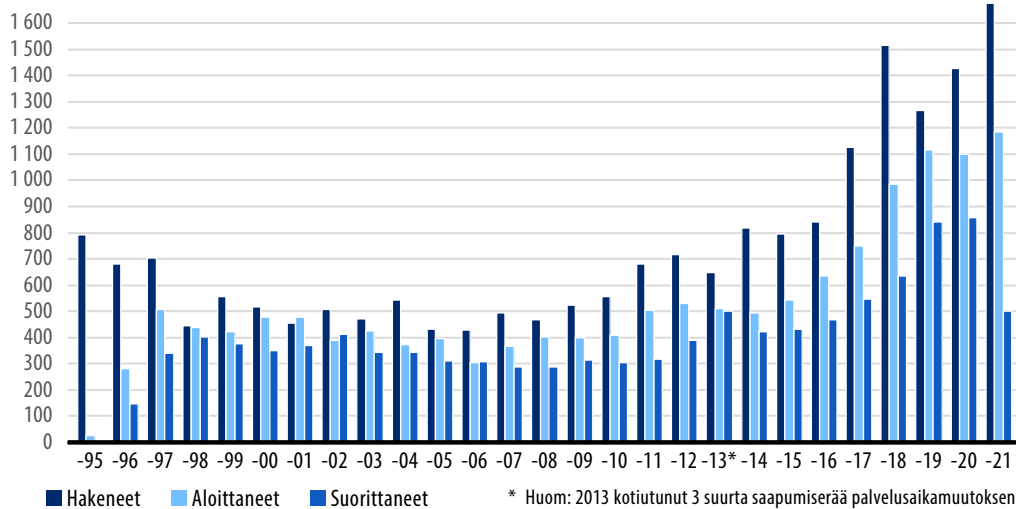
Reservin kehittämisellä voidaan arvioida olevan myönteinen vaikutus maanpuolustustahoon. Reserviläisten laajempi vastuu paikallispuolustuksesta voi vahvistaa osaamisen ja toimijuuden kokemusta sekä luottamusta maanpuolustuksen järjestelyihin. Yhteydenpidon tiivistämisellä kyetään vahvistamaan myönteistä asennetta maanpuolustukseen ja motivaatioon ylläpitää ja kehittää omaa osaamistaan maanpuolustuksen tarpeisiin.

4.4 Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittäminen

Ikäluokkien pienenytessä naisten määrää lisäämällä kyetään varmistamaan reservin koko ja laatu. Kokemukset naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ovat hyviä ja kiinnostus naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen on kasvanut.³⁰

Naisten vapaaehtoinen asepalvelus

Hakeneet, aloittaneet ja suorittaneet

* Huom: 2013 kotiutunut 3 suurta saapumiserää palvelusaikamuutoksen takia ja vuoden 2021 suorittaneista puuttuu loppuvuonna kotiutuvat!

Naisten osallistumista maanpuolustukseen vahvistetaan ja asepalvelukseen hakeutuvien määrää on pyrittävä lisäämään. Naisten määrän lisäämisellä edistetään sukupuolten tasa-arvon ja maanpuolustustahdon vahvistamisen tavoitteita.

30 Huom: 2013 kotiutunut 3 suurta saapumiserää palvelusaikamuutoksen takia. Vuoden 2021 suorittaneista puuttuvat loppuvuonna kotiutuvat.

Puolustusvoimat on jo kehittänyt naisten hakuprosessia ja valintatilaisuuksia suuntaan, joka tukee naisten tiedonsaantia palveluksesta ja palvelukseen hakeutumisesta. Aktiivisella rekrytointiviestinnällä ja kutsuntajärjestelmän kehittämällä voidaan kannustaa naisia hakeutumaan asepalvelukseen. Puolustusvoimien sosiaalisen median kampanjoiden ja esimerkiksi Naissotilaat-televisiosarjan kautta on pyritty tiedon lisäämiseen naisten palveluksesta. Puolustusvoimat on toiminut aktiivisesti myös Studia-messuilla, joka on suunnattu erityisesti toisen asteen opiskelijoille.

Naisten valintatilaisuuksissa on järjestetty mahdollisuus keskusteluun ja kysymyksiin vain naisten kesken. Kutsuntajärjestelmän kehittämässä on naisten määrän lisäämisen suhteen olennaista, että naisille saadaan tieto palvelusmahdollisuudesta riittävän ajoissa ennen palvelukseen hakeutumisikää.

Palvelukseen hakeutumisen kannalta olennaista on varmistaa, että palveluskulttuuri, sukupuoli rajoittavat kielteiset stereotypiat tai ennakkoluulot eivät ole esteenä naisten hakeutumisella vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Komitea painottaa, että Puolustusvoimien tulee johtamisellaan ja viestinnällään selkeästi osoittaa, että syrjintä, häirintä ja epäasiallinen käytös eivät kuulu asepalvelukseen.

Miesten ja naisten yhteismajoituskokeilun seurantatutkimuksen mukaan yhteismajoitus on vahvistanut joukon ryhmäkiinteyttä ja yhteishenkeä. Ryhmäkiinteyden ja taistelutahto ovat keskeisiä sotilaan maanpuolustustahdon osatekijöitä. Tutkimus antaa tukea tulkin-
nalle, että yhteismajoitus edistää mies- ja naisvarusmiesten yhteistoimintasuhdetta ja vähentää miesten naisiin kohdentamaa epäasiallista kohtelua. Tämä saattaa vaikuttaa myönteisesti naisten palvelushalukkuuteen ja -motivaatioon. Toisaalta yhteismajoitus tuo naiset suuremman miesjoukon keskelle ja tämä puolestaan näyttää lisäävän häirinnän kokemuksia. Yhteismajoituskokeilun tulokset ovat lupaavia, mutta käytäntöä vakiinnuttaessa tulisi systemaattisesti tutkia käytännön vaikutuksia palvelushalukkuuteen, palveluskulttuuriin ja ryhmädynamiikkaan sekä kiusaamiseen, ahdisteluun ja häirintään.

Vapaaehtoisuuteen perustuva asepalvelus on lähtökohtaisesti naiselle mahdollisuus ja sen myötä palvelusmotivaatio on korkea. Kehittämistoimien voidaan arvioida olevan myönteinen vaikutus naisten maanpuolustussuhteen osatekijöihin, toimijuuteen, luottamukseen, asenteeseen ja osaamiseen, ja sitä kautta maanpuolustustahtoon.

5 Siviilipalveluksen kehittäminen kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin

Komitea on selvittänyt kehittämistarpeita siviilipalveluksen ja sen aikana hankitun osaamisen hyödyntämisestä kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin ottaen huomioon maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen, maanpuolustustahdon ylläpitämisen sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamisen.

Siviilipalvelusjärjestelmä mahdollistaa perustuslaissa säädetyn maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen vakaumuksen huomioivassa palveluksessa siviilihallinnon ohjaamana. Vakaumuksen suojasta säädetään siviilipalveluslain 36 §:ssä. Siviilipalvelusjärjestelmässä huomioidaan jatkossakin, etteivät palvelustehtävät ole ristiriidassa siviilipalvelusvelvollisen vakaumuksen kanssa. Siviilipalveluspaikkana ei siten voisi toimia puolustusministeriö taikka sen hallinnonalan virasto tai laitos nykytilaa vastaavasti.

Siviilipalvelusjärjestelmä tulee nykyistä selkeämmin nähdä valtion tarpeista lähtevänä järjestelmänä, minkä tulee heijastua myös koulutuksen ja palveluspaikkojen suuntaamiseen. Komitea katsoo myös, että siviilipalvelusjärjestelmä voidaan kiinnittää tiiviimmin kokonaisturvallisuuteen ja yhteiskunnan varautumiseen. Samalla on tärkeää säilyttää tasapaino palvelusmuotojen välillä siten, että kyky ja valmius sotilaalliseen maanpuolustukseen säilyy.

5.1 Siviilipalvelusaika

Koulutusjakson kehittäminen

Siviilipalveluksen nykyisen peruskoulutusjakson opetuksessa huomioidaan pääsääntöisesti yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, mutta kokonaisturvallisuuden kokonaiskuva ei selkeästi välity opetuksen nykyisistä sisällöistä.

Siviilipalveluksessa annettavaa koulutusta on syytä kehittää suuntaan, joka systemaattisesti tukee kokonaisturvallisuusmallin toteuttamista ja yhteiskunnan varautumista.

Kokonaisturvallisuus ja varautumisen perusteet voidaan rakentaa koulutuskokonaisuudeksi, joka antaa nykyistä laajemmat perustiedot varautumisesta, häiriötilanteiden hallinnasta ja valmiussuunnittelusta kaikille siviilipalvelusvelvollisille. Varautumisen erikseen määriteltävillä koulutussisällöissä vahvistetaan siviilipalvelusvelvollisten kokonaisturvallisuusosaamista.

Uudistus voidaan toteuttaa nykyistä neljän viikon mallia painottamalla tai laajentaa koulutusta kuuteen viikkoon.

Työpalvelujakson kehittäminen

Nykyinen järjestelmä ei sisällä siviilipalvelusta kokonaisturvallisuuden periaatteeseen kytkevää ohjeistusta palvelupaikoille. Komitea katsoo, että työpalvelun sisältöä olisi perusteltua suunnata siten, että palvelu suoritetaan varautumista ja valmiutta tukevissa, kokonaisturvallisuuden periaatteen näkökulmasta keskeisissä avustavissa tehtävissä. Lisäksi koulutusjakson ja työpalvelun kiinteämpää liityntää toisiinsa voidaan kehittää työpalveluun integroitavien oppimistehtävien avulla.

Siviilipalvelusvelvollisten laajamittaisempaa käyttöä julkisessa hallinnossa on syytä selvittää tarkemmin. Selvitettäväksi tulee ainakin virkavastuuseen liittyvä sääntely ja sen muutostarpeet, tarkemmat kustannukset sekä siviilipalvelusvelvollisten käyttäminen ko. tehtäviin, jotka julkinen hallinto hankkii usein ostopalveluina.

Siviilipalveluspaikkojen toimialat

Siviilipalveluslain tavoitteena on, että velvollisia sijoittuisi etenkin pelastustoimen, väestösuojelun, ympäristönsuojelun, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetus-, liikunta-, ja kulttuuritoimen tehtäviin. Siviilipalveluspaikkojen jakautuminen eri toimialoille on kuitenkin epätasaista tiettyjen toimialojen edustuksen jäädessä marginaaliseksi. Kehittämisessä on tarve selvittää keinoja, joilla painotettaisiin tiettyjen kokonaisturvallisuuden kannalta keskeisten sektoreiden kattavuutta työpalvelupaikkoina.

Yhteiskunnan normaaliolojen toiminnalla ja normaalioloissa tapahtuvilla erilaisilla häiriötilanteilla on vahva liittymä varautumiseen. Varautuminen normaaliaikaisiin häiriöihin perustuu viranomaisten tehtäviä koskeviin säädöksiin, joiden mukaan tehtävät on hoidettava kaikissa olosuhteissa. Julkisen hallinnon ja yhteisöjen varautuminen suunnitellaan kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä.

Työpalvelupaikkojen suuntaamista kokonaisturvallisuuden viitekehyksen kannalta keskeisille sektoreille voidaan kehittää siten, että palvelupaikkoina toimivat ensisijaisesti kokonaisturvallisuuden kannalta olennaiset julkisen hallinnon organisaatiot ja niiden

liikelaitokset. Toimijoina painotetaan hyvinvointialueita, valtion virastoja sekä kuntia varautumisen toimialoilla.

Kokonaisturvallisuuden kannalta keskeisten viranomaisten ja Siviilipalveluskeskuksen välille voidaan laatia ns. jatkuvan haun toiminto helpottamaan palvelupaikan hakua.

Pelastusalalla suoritettava siviilipalvelus

Pelastusalalla on tarpeita siviilipalvelusvelvollisten käytölle pelastuslaitoksissa, jolloin siviilipalvelun suorittaneita voitaisiin hyödyntää pelastuslaitosten reservissä sekä sopimuspaikuntatoiminnassa. Siviilipalveluksen suorittaa pelastusalan työpalvelupaikoissa vuosittain keskimäärin muutama velvollinen vuodessa ja pelastusalan sekä väestönsuojelun toimialan palveluspaikat kattavat 2 % kaikista siviilipalveluspaikoista.

Pelastusalalla toteutettavan siviilipalveluksen sisältö edellyttää linjauksia tehtävistä, joihin velvollisia on tarkoitus kouluttaa. Siviilipalvelusvelvollisten määrää pelastustoimen ja väestönsuojelun alalla, sekä toimialan kattavuutta siviilipalveluksessa voidaan luontevimmin kehittää erillisen pelastusalan pilottikokeilun avulla.

Palveluksesta toiseen siirtyminen

Jo aloitetusta siviilipalveluksesta tai täydennyspalveluksesta ei voimassa olevan sääntelyn mukaan voi siirtyä suorittamaan varusmiespalvelusta. Asevelvollisuuslain mukainen palvelus on siviilipalveluslain mukaiseen palvelukseen nähden ensisijainen palvelusmuoto. Velvollisten yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi jo aloitetusta siviilipalveluksesta tai täydennyspalveluksesta tulisi olla mahdollista siirtyä varusmiespalvelukseen.

Huomioiden varusmiespalveluksen luonne, koulutussisältö ja sen tavoitteet sekä palveluturvallisuus, palvelusaikaa ei voida lyhentää eikä palvelukseen voida siirtyä kesken palveluksen. Suoritettuja siviilipalvelusvuorokausia ei siten ole mahdollista hyväksi lukea asepalvelukseen siirryttäessä.

Varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen siirryttäessä on huomioitava myös siviilipalveluksen sisällön uudistaminen kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin palveluksen muuttuessa vaativammaksi. Uudistuvan koulutussisällön sekä työpalvelutehtävien uudelleen suuntaamisen johdosta on perusteltua luopua hyväksi lukemisesta myös tähän suuntaan siirryttäessä, jotta myös siviilipalvelusvelvoitteet voidaan täyttää.

Palveluksesta toiseen siirtymistä on perusteltua kehittää siten, että jo aloitetusta siviilipalveluksesta tai täydennyspalveluksesta siirtyminen varusmiespalvelukseen ja Puolustusvoimien reserviin mahdollistetaan. Velvollisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta jo

suoritettujen palveluspäivien hyväksi lukemisesta tulee järjestelmässä luopua molemmissa palvelusmuodoissa.

Siviilipalvelusrekisteri

Siviilipalveluslain mukaan siviilipalvelusrekisteriä pidetään palvelukseen hakemista, määräämistä, palveluksen suunnittelua ja järjestämistä, palveluskelpoisuuden määrittämistä, valvontaa sekä siviilipalvelusvelvollisten poikkeusolojen aikaista sijoittamista varten.

Siviilipalveluslain mukaan rekisteriin merkitään muun muassa velvollisen palvelustehtävien suorittamiseen liittyviä tietoja, kuten velvollisen työtehtävät ja annettu koulutus. Siviilipalveluspaikkojen lakisääteisenä tehtävänä on muun muassa velvollisten rekisteritietojen ylläpitäminen palveluksen aikana. Rekisteritietojen toimeenpano ei kuitenkaan nykyisellään toteudu kaikilta osin ja siviilipalveluspaikat eivät tallenna velvollisten työpalvelutehtäviä tai koulutuksia siviilipalvelusrekisteriin. Siviilipalvelusrekisteri ei tarjoa siten nykyisellään luotettavaa tapaa nähdä työpalvelun sisältöä, kertyvää osaamista tai työkokemusta. Komitean saaman selvityksen mukaan siviilipalvelusrekisteriä voidaan kehittää toimeenpanemalla tehokkaammin voimassaolevan lain mukaisia siviilipalvelusrekisteriin tallennettavia tietoja.

Täydennyspalvelus

Siviilivarannossa on noin 5 000 täydennyspalveluksen suorittanutta henkilöä ja täydennyspalveluksen suorittaa vuosittain noin 300–400 henkilöä. Täydennyspalveluksella ei ole virallista toteuttamisen mallia tai opetussuunnitelmaa.

Täydennyspalveluskoulutusta on perusteltua kehittää siten, että opetussisältöihin lisätään uudistettavan peruskoulutusjakson varautumisen opintokokonaisuudet. Koulutuksen kehittämisessä ja koordinoinnissa tulee hyödyntää velvollisten Puolustusvoimissa aiemmin hankkimaa osaamista.

Virka-aputehtävät

Voimassa olevassa siviilipalveluslainsäädännössä ei ole säännöksiä siviilipalvelusvelvollisten käyttämisestä viranomaisten tukena virka-aputehtävissä.

Valtion keskusvirastoille teetetyyn kyselyn mukaan siviilipalvelusvelvollisten käytölle virka-aputehtävissä normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on tarvetta. Virastot painottivat velvollisten osaamisen, koulutus- ja kokemustaan tunnistamisen tärkeyttä. Lisäksi tunnistettiin tarve säätää lailla mahdollisuudesta käyttää velvollisia virka-aputehtävissä.

Siviilipalvelusjärjestelmän luonteen ja toisaalta velvollisten optimaalisen käytettävyyden kannalta määräävää ei olisi niinkään nopeasti saatavat ja johdettavat joukot, kuten Puolustusvoimissa, vaan pikemminkin asiantuntija-apu ja tukeminen avustavissa tehtävissä julkisen hallinnon organisaatioissa. Siviilipalvelusvelvollisten käyttö virka-avussa olisi siten luonteeltaan ja tarkoitukseltaan erityyppistä kuin Puolustusvoimien antama virka-apu.

Palveluksessa olevien siviilipalvelusvelvollisten käytettävyys virka-aputehtävissä mahdollistetaan lainsäädäntömuutoksella. Julkisen hallinnon organisaatioissa palvelustaan suorittavat velvolliset ovat käytettävissä virka-apuun omalla alueellaan.

Siviilipalvelusvelvollisten käytettävyyttä virka-aputehtävissä voidaan kehittää siten, että palveluksessa olevien siviilipalvelusvelvollisten ja siviilivarantoon kuuluvien käytettävyys virka-aputehtäviin mahdollistetaan. Muutoksessa huomioidaan lisäksi velvollisten täydennyskoulutustarpeet.

5.2 Siviilivarantoaika

Siviilipalvelusvelvolliset erityyppisissä valmiustilanteissa

Siviilipalvelusvelvollisilla ei ole sijoitussuunnitelmaa liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen. Myöskään työ- ja elinkeinoministeriön ja siviilipalveluksen välillä ei ole valmiussuunnitelmaa siviilipalvelusvelvollisten käytöstä erityyppisissä valmiustilanteissa. Valtion keskusvirastoille teetetyin kyselyn mukaan siviilipalvelusta ei ole huomioitu niiden valmiussuunnittelussa.

Siviilipalveluslaissa ei ole säännöksiä varannon käyttämisestä muissa kuin liikekannallepanon aikaisissa olosuhteissa. Liikekannallepanosta säädetään perustuslain 129 §:ssä. Siviilipalveluslain säännökset muodostavat kokonaisuuden yhdessä muun säädöskehikon kanssa erityisesti suhteessaan yleistä tai osittaista liikekannallepanoa ja ylimääräistä palvelusta koskeviin säädöksiin muualla lainsäädännössä. Palvelukseen määräämisen edellytykset eivät ole yksinomaan valmiuslain tarkoittamiin poikkeusoloihin sidoksissa.

Siviilipalveluslaissa säädetään liikekannallepanotilanteeseen sovellettavasta etusijajärjestyksestä mahdollisten päällekkäisten varausten suhteen. Liikekannallepanopalvelukseen määrääminen ei estä muiden lakisääteisten varausten ja velvollisuuksien täyttämistä, kuten esim. VAP-varatut (varattu työnantajan käyttöön), varatut terveydenhuollon ammattihenkilöt, valmiuslain nojalla yleistä työvelvollisuutta tai terveydenhuollon työvelvollisuutta suorittamaan määrättyt. Siviilipalveluskeskuksella on poikkeusoloissa oikeus saada työvelvollisuusrekisteristä tieto niistä siviilipalvelusvelvollisista, joille on annettu valmiuslain mukainen työmääräys toimia työvelvollisena.

Siviilipalveluslaki ei huomioi sotilaallisen konfliktin tai uhkan lisäksi muun tyyppisiä kriisejä, joita ovat väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, erityisen vakava suuronnettomuus sekä vaikutuksiltaan erityisen vakava suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti. Asevelvollisuuslaissa on säädetty reserviläisten käyttämisestä valmiuslain 3 §:n 4 ja 5 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa, kuten erityisen vakavan suuronnettomuuden sekä pandemioiden varalta. Asevelvollisuuslaissa on myös säädöksiä virka-aputehtäviin osallistumisesta normaalioloissa.

Komitea katsoo, että valtion tarpeisiin vastaamiseksi siviilipalveluksen potentiaalin hyödyntämistä erityyppisissä valmiustilanteissa voidaan kehittää siten, että siviilipalvelus kytketään osaksi julkisen hallinnon varautumistyötä ja yhteensovittamista muiden varautumisesta vastuussa olevien viranomaisten kanssa. Siviilivarannon käytettävyyks muissakin kuin sotilaallisissa kriiseissä olisi perusteltua kehittää.

Muutoksella on vaikutuksia eri viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön, velvollisten täydennyskoulutustarpeeseen ja kehittämisellä on selvä pidemmän aikavälin kytkös sekä rekisterin kehittämiseen, yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa, että resursointiin. Muutos vaikuttaa myös Siviilipalveluskeskuksen rooliin, joka kytkee siviilipalvelusviranomaisen yhdeksi varautumisesta vastaavaksi tahoksi, sekä velvoitteen koordinoida siviilivarantoa viranomaisten käyttöön.

Täydennyskoulutusjärjestelmä

Nykyiseen siviilipalvelukseen ei sisälly säännöksiä kertausharjoituksiin verrattavasta täydennyskoulutuksesta. Täydennyskoulutuksella on kiinteä kytkös siviilivarannon käytön kehittämiseen eri valmiustilanteissa mukaan lukien virka-aputehtävät.

Komitea katsoo, että siviilipalvelusvelvollisten käytettävyyttä voidaan kehittää täydennyskoulutusjärjestelmän avulla. Koulutuksen tarkoituksena on kokonaisturvallisuustaitojen osaamisen täydentäminen ja ylläpitäminen yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden tukemisessa ja häiriötilanteiden hallinnassa. Muut ehdotettavat siviilipalvelusjärjestelmän kehittämistoimenpiteet muodostavat täydennyskoulutuksen kanssa tasapainoisen toiminnallisen kokonaisuuden.

Aluehallintovirastojen roolia täydennyskoulutuksen ja siviilipalvelusrekisterinkin osalta selvitetään tarkemmin. Virastokohtaisia koulutuksia selvitetään myös tarkemmin.

5.3 Siviilipalveluksen kesto

Siviilipalvelusaika on voimassa olevan lain mukaan 347 päivää ja näin ollen saman pituinen kuin pisin varusmiespalvelusaika.

Siviilipalveluksen kestoa arvioidaan lainsäädännössä yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan eri palvelusmuotojen tulee olla keskenään yhdenvertaiset kokonaisrasittavuudeltaan. Kokonaisrasittavuuden kannalta merkityksellisiä seikkoja ovat palveluksen fyysinen ja psyykinen rasittavuus, palvelusajan pituus, työ- ja koulutusajan menetys, perheestä erottaminen, palvelukseen liittyvät asuinpaikan ja liikkumisvapauden rajoitukset. Palvelusmuotojen rasittavuutta vertailtaessa on otettava huomioon niiden erilaiset lähtökohdat ja toteuttamistapa. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota eri palvelusmuotojen kokonaisrasittavuuteen siviilipalveluslain hallituksen esitykseen antamassaan lausunnossa (PeVL 18/2007 vp).

Komitea ei ehdota muutoksia nykyiseen siviilipalveluksen keston. Lyhyemmällä siviilipalvelusajalla voisi olla heijastusvaikutuksensa asepalvelukseen ja sitä kautta kokonaispoistuman pienentämisen tavoitteeseen. Mikäli siviilipalvelusta suunnataan tulevaisuudessa siten, että järjestelmän sisällä on erilaisia palveluspolkuja ja erityisiä tehtäviä, on syytä tarkastella palvelusaikoja uudelleen. Keston arviointiperusteena on aina palveluksen kokonaisrasittavuus suhteessa asepalvelukseen.

5.4 Naisten vapaaehtoinen siviilipalvelus

Naiset voivat voimassa olevan sääntelyn mukaan hakea siviilipalvelukseen keskeyttämällä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen 45 vuorokauden palveluksen jälkeen. Tällä tavoin siirtyviä naisia suorittaa siviilipalveluksen vuosittain keskimäärin yksi nainen. Naisten asepalvelus järjestetään asevelvollisuuslaissa (1438/2007) säädetyn varusmiespalveluksen yhteydessä ja se suoritetaan samalla tavalla kuin varusmiespalvelus sekä rinnastetaan siihen kaikissa suhteissa joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.

Asepalveluksesta siirtymisen kautta tulee siviilipalvelukseen niin vähän naisia, että naisten vapaaehtoisen siviilipalveluksenkin suosion voidaan arvioida jäävän kokonaisuuden näkökulmasta marginaaliseksi. Siviilipalveluksen tiiviimpi kytkeminen kokonaisturvallisuuden toimintamalliin voi osaltaan pitkällä aikavälillä lisätä palveluksen kiinnostavuutta ja lisätä sekä hakeutuvien miesten, että naisten määrää.

Naisten vapaaehtoinen siviilipalvelus ei lisääisi sukupuolten tasa-arvoa velvollisuuksien osalta, sillä kyse olisi määritelmän mukaisesti vapaaehtoisesta mahdollisuudesta. Vapaaehtoinen palvelus voisi avata naisille luontevan mahdollisuuden hankkia

kokonaisturvallisuusosaamista, mikäli siviilipalvelusta siihen suuntaan voimakkaasti vietäisiin. Naisten panos vahvistaisi yhteiskunnan kokonaisturvallisuusosaamista.

Siviilipalvelus on säädetty vakaumukselliseksi vaihtoehdoksi suorittaa miehille säädetty asevelvollisuus. Komitea katsoo, että nainen joka haluaa ottaa osaa maanpuolustusvelvollisuuden suorittamiseen, tulisi tehdä valintansa ensisijaiseksi palvelusmuodoksi säädetyn asepalveluksen kautta ja mikäli vakaumus estäisi asepalveluksen suorittamisen, voisi hän hakeutua siviilipalvelukseen. Pelkästään kokonaisturvallisuustaitojen kehittämistä varten on mahdollisuus hakeutua vapaaehtoiseen varautumistoimintaan.

Asevelvollisuuttaan suorittavien varusmiesten ja siviilipalvelusmiesten palveluksen aikaiset oikeudet ja velvollisuudet on säädetty yhdenvertaisiksi. Myös vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuvia naisia koskee samat oikeudet ja velvollisuudet kuin asepalvelusta suorittavia miehiä joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Komitea katsoo, että ase- ja siviilipalvelusta suorittavien miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi naisten vapaaehtoisen siviilipalveluksen säätäminen tulisi toteuttaa johdonmukaisella menettelyllä oikeuksien ja velvollisuuksien osalta.

Komitea pitää perusteltuna, että naisille voidaan avata mahdollisuus vapaaehtoiseen siviilipalvelukseen.

Maanpuolustustahdon näkökulmasta siviilipalvelus antaa vakaumukseen perustuvan mahdollisuuden ilmaista maanpuolustustahtoaan. Siviilipalvelusjärjestelmän nykyistä parempi huomioiminen hallinnonalojen valmiussuunnittelussa voi vahvistaa siviilipalvelusta suorittavien maanpuolustusuhteen osatekijöitä ja kokemusta toiminnan merkityksellisyydestä maanpuolustusvelvollisuuden kontekstissa. Naisten vapaaehtoinen siviilipalvelus laajentaa naisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden vahvistamiseen. Tältä osin vaikutuksen naisten maanpuolustusuhteeseen voidaan olettaa olevan myönteiset.

6 Kutsuntajärjestelmän kehittäminen

Komitean tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia kutsunnoissa edistää nuorten tietämystä maanpuolustusvelvollisuudesta ja asevelvollisuudesta. Komitean tuli lisäksi selvittää mahdollisuuksia myös naisia koskeviin kutsuntoihin.

Komitean lähtökohtana kutsuntajärjestelmän kehittämisessä on, että perustuslain mukaan maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia sukupuolesta riippumatta. Kaikki kansalaiset tulee nykyistä vahvemmin liittää tähän velvollisuuteen.

Kutsuntajärjestelmän kehittämisellä voidaan edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Komitea katsoo, että yhteiskunnassa vallitseva käsitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta edellyttää selkeää askelta suuntaan, jossa naisten osallisuutta maanpuolustuksessa aktiivisesti vahvistetaan. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen lisäksi kehitys vahvistaa maanpuolustusvelvollisuuden ydintä, isänmaan puolustamista.

Sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta kehittämisen tavoitteena on vahvistaa nuorten maanpuolustussuhdetta ja maanpuolustustahtoa sekä lisätä asevelvollisuuden suorittavien miesten ja vapaaehtoisesti asepalvelukseen hakeutuvien naisten määrää.

Laajemmin yhteiskunnan tavoitteena on edistää nuorten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisriskiä. Tältä osin kutsuntajärjestelmä kiinnittyy tiiviisti sosiaali- ja terveystoimen järjestämään opiskeluterveydenhuoltoon oppivelvollisuusaikana.

Kutsuntajärjestelmä ja koulujärjestelmä muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla rakennetaan nuorten maanpuolustustietämystä. Koulujärjestelmässä annettava opetus on luonteeltaan yhteiskuntaopin aihepiiriin ja tavoitteisiin soveltuvaa. Opetuksen tavoitteena on ensisijaisesti tukea yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen omaksumista. Koulujärjestelmässä edistetään nuorten maanpuolustussuhteen kehittymistä ja luodaan pohjaa maanpuolustustahdolle. Kutsuntajärjestelmään liittyvässä viestinnässä korostuvat maanpuolustusvelvollisuuteen, asevelvollisuuteen ja kokonaisturvallisuuteen liittyvät teemat.

Selvitysten perusteella komitea on hahmotellut kutsuntajärjestelmää prosessina, joka rakentuu koko ikäluokkaa koskevista kutsuntoja tukevista toiminnoista, koko ikäluokkaa koskevasta velvoittavasta kutsuntapäivästä sekä erillisestä tilaisuudesta palveluksesta päättämislle asevelvollisille sekä palvelukseen vapaaehtoisesti hakeutuville naisille.

Kutsuntoja tukevat toiminnot

Kutsuntoja tukevilla toiminnoilla selvitetään koko ikäluokan toimintakyky ja varmistetaan tarvittavat tukitoimenpiteet, jotka edistävät nuorten hyvinvointia ja siten myös sotilaallisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä. Vaihe ajoittuu oppivelvollisuusajaksi ja toteutuu opiskeluterveydenhuollon osana. Opiskeluterveydenhuollossa pyritään saamaan kokonaiskuva nuoren terveydestä (ml. mielenterveys) ja hyvinvoinnista sekä terveysohjauksen tarpeesta.

Yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi on huolehdittava siitä, että opiskeluterveydenhuollossa on valtakunnallisesti riittävät ja yhdenvertaiset resurssit, jotta ongelmien varhainen havaitseminen ja nopea interventio on mahdollista.

Opiskeluterveydenhuollon rooli ennakkoterveystarkastusten toteuttajana tulisi lainsäädännössä ja viranomaisohjeissa selkeyttää. Terveydenhuollon resurssien tehokkaan käytön kannalta tulee selvittää kutsuntoihin liittyvien ennakkoterveystarkastusten integroimista toisen asteen terveystarkastuksiin.

Kutsuntapäivä

Koko ikäluokalle järjestetään maanpuolustusvelvollisuuteen kiinnittyvä kutsuntapäivä. Kutsuntapäivä on velvoittava tapahtuma.

Kutsuntapäivän tavoitteena on informoida koko ikäluokkaa maanpuolustusvelvollisuudesta, asevelvollisuudesta ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Kutsuntapäivänä annetaan tietoa eri palveluvaihtoehdoista ja -tehtävistä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustustyön mahdollisuuksista. Kutsuntapäivänä tietoa annetaan myös kokonaisuusturvallisuuden toimintamallista ja vapaaehtoisesta varautumisen mahdollisuuksista. Yhteinen kutsuntapäivä ilmentää yhteistä vastuuta maanpuolustuksesta ja kaikkia koskevasta maanpuolustusvelvollisuudesta.

Kutsuntapäivä ajoittuu oppivelvollisuusikään. Ajoitus on perusteltu, jotta nuorille saadaan tarvittava tieto ennen kutsunta- tai palvelukseen hakeutumiskäynnin. Tilaisuudesta vastaa puolustusministeriön hallinnonala yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Palveluksesta päättäminen

Asevelvollisuuslain mukaan kutsuntojen tehtävänä on asevelvollisten palveluskelpoisuuden arvioiminen ja palveluksesta päättäminen. Tämä osa kutsunnoista on perusteltua säilyttää vain niille, jotka ovat asevelvollisia tai vapaaehtoisesti hakeutuvat asepalvelukseen.

7 Yleinen koulutusjärjestelmä ja maanpuolustustietämys

Komitea on selvittänyt yleisen koulujärjestelmän mahdollisuuksia edistää nuorten tietoisuutta kokonaisturvallisuuteen, maanpuolustusvelvollisuuteen ja yleiseen asevelvollisuuteen liittyvissä asioissa.

Maanpuolustustietämys liittyy olennaisesti maanpuolustusvelvollisuuteen. Täyttääkseen velvollisuutensa, yksilön tulee tiedostaa maanpuolustusvelvollisuuden merkitys ja päämäärä sekä oma roolinsa kansalaisena maanpuolustuksen kokonaisuudessa. Maanpuolustustietämyksellä tässä tarkoitetaan paitsi tietämystä maanpuolustusvelvollisuudesta ja sotilaallisesta maanpuolustuksesta niin myös kokonaisturvallisuudesta. Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Mallin vahvuus on, että se kattaa kaikki yhteiskunnan tasot. Yksilöillä on siten keskeinen rooli omatoimisessa varautumisessa ja yhteiskunnan kokonaisresilienssin vahvistamisessa.

Maanpuolustustietämys ja -osaaminen ovat kansalaisen maanpuolustussuhteen keskeinen osa-alue, johon voidaan koulutuksella ja viestinnällä vaikuttaa. Ymmärrys maanpuolustuksen ja kokonaisturvallisuuden päämääristä sekä riittävät omat tiedot ja taidot vaikuttavat käsitykseen järjestelmän toimivuudesta ja omasta toimintakyvystä erilaisissa häiriötilanteissa.

Nuorten maanpuolustustietämystä vahvistetaan sekä koulutusjärjestelmän että kutsuntajärjestelmän kautta. Kutsuntajärjestelmä on koulujärjestelmään verrattuna rajallinen tilaisuus edistää nuorten maanpuolustussuhdetta. Maanpuolustussuhteen kehittymiselle tulisi luoda riittävät tiedolliset perusteet jo koulujärjestelmässä. On tärkeää, että koulujärjestelmän ja kutsuntajärjestelmän kautta annettavan opetuksen sisältö ja toimijoiden vastuunjako on selkeästi määritelty.

Komitean saamien selvitysten mukaan perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa käsitellään jo varsin kattavasti turvallisuuden ja maanpuolustuksen teemoja. Perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa maanpuolustus on osa turvallisuuspolitiikan kokonaisuutta, johon perehdytään pääosin yhteiskuntaopin yhteydessä. Kaikissa keskeisissä peruskoulun ja lukion historian ja yhteiskuntaopin oppimateriaaleissa avataan Puolustusvoimien

toimintaa ja asevelvollisuutta sekä kansalaisen velvollisuutta kantaa vastuunsa turvallisuuden ja maanpuolustuksen saralla. Perusopetuksessa saadaan perustietopaketti, jonka tavoitteena on antaa aineksia oppilaan oman arvo- ja asennemaailman muotoutumiseen.

Maanpuolustustietämystä syvennetään lukiokoulutuksessa mm. eräillä kaikille pakollisilla historian kursseilla. Yhteiskuntaopin kursseihin sisältyy turvallisuuspolitiikan moduuli, jossa käsitellään paikallista ja kansallista turvallisuutta, turvallisuuspolitiikkaa sekä muuttuvia turvallisuussuhkia ja niiden ratkaisumahdollisuuksia. Kokonaisuudessa tarkastellaan myös mm. maanpuolustusta ja Puolustusvoimia, kyber-turvallisuutta ja kriisinhallintaa.

Ammatilliset tutkinnot eivät sisällä maanpuolustustietoutta. Työelämässä tarvittavaa turvallisuusosaamista on sisällytetty tutkintoihin alakohtaisen tarpeen mukaan. Komitean saaman selvityksen mukaan maanpuolustustietämystä voisi olla mahdollista lisätä tutkinnon osien valinnaisiksi osaamistavoitteiksi.

Opetussuunnitelman perusteet ovat opetuksen lähtökohta ja kehys. Opetuksen järjestäjät (pääsääntöisesti kunnat) konkretisoivat ja lisäävät opetettavia sisältöjä paikallisiin opetussuunnitelmiinsa. Koulut ja opettajat päättävät itsenäisesti pedagogiikasta ja mm. oppimateriaaleista sekä koulun ulkopuolisista yhteistyökumppaneista. Paikallisesta liikkumavara- ja johtuen koulujen välillä on eroja maanpuolustusopetuksen laajuudessa ja painotuksissa.

Nykyisellään maanpuolustustietämys jakautuu liian epätasaisesti eri väestöryhmien ja sukupuolten kesken. Asevelvollisuuden koskiessa vain miehiä, ei naisille rakennu samanlaista tietämystä ja kokemusta aihepiiristä. Yksin kutsunnoissa ei kyetä antamaan kattavaa kokonaiskuvaa maanpuolustuksen ja kokonaisturvallisuuden laajasta kentästä kytkien aihepiiri osaksi yhteiskuntaopin kokonaisuutta.

Komitea pitää tärkeänä, että koulujärjestelmässä maanpuolustusopetus ajoittuisi kohtaan, jossa se saavuttaa yhdenvertaisesti koko ikäluokan ja että opetuksen laajuus ja painotukset olisivat mahdollisimman samanlaisia. Oppivelvollisuusiän nostaminen luo tähän aiempaa paremmat edellytykset. Komitea painottaa, että koulujärjestelmässä annettava opetuksen tulee luonteeltaan olla yhteiskuntaopin tavoitteisiin ja aihepiiriin soveltuvaa, joka osaltaan rakentaa nuorten maanpuolustussuhdetta ja tukee valmiuksia täyttää maanpuolustusvelvollisuus.

On tärkeää, että kaikilla kouluilla on käytössään teemaan liittyvää ajankohtaista ja monipuolista opetusaineistoa opettajien käytettäväksi opetussuunnitelmien toteuttamisessa. Tietoa pitää olla saatavilla kaikista eri palvelumuodoista. Komitean saamien selvitysten mukaan konkreettisesti asiaa voitaisiin edistää esim. alueellisten maanpuolustuskurssien järjestämistä rehtoreille ja relevanttien oppialojen opettajille. Samalla on syytä kehittää Puolustusvoimien viestintää eri kohderyhmille sekä Maanpuolustuskoulutuksen (MPK) tiedotus-, valistus- ja tutustumistoimintaa.

8 Kansalaispalveluksen toteuttamismahdollisuudet

Komiteatyössä on tarkasteltu kansalaispalvelusmallin toteuttamismahdollisuuksia sekä itsenäisenä vaihtoehtona että yhdessä siviilipalveluksen kanssa muodostettavana kokonaisuutena ja asepalvelusta täydentävänä mallina. Arvioinnissa on tarkasteltu esitettyjä malleja suhteessa komitealle annettuihin reunaehtoihin yleisen asevelvollisuuden ylläpitämisestä sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin ja operatiivisen lisäarvon tuottamisesta, maanpuolustustahdon ylläpitämisestä ja vahvistamisesta sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamisesta.

8.1 Kansalaispalvelus itsenäisenä mallina

Kansalaispalvelusavaukset³¹ ovat rakenteellisesti pitkälti toistensa kaltaisia muodostaen sukupuolineutraalin kahden palveluksen mallin, joka koostuu asepalveluksesta ja kansalaispalveluksesta. Kansalaispalvelusvelvollisuus koskisi koko ikäluokkaa ja palvelus alkaisi ennakkokyselyllä, jonka jälkeen velvolliset osallistuvat kutsuntoihin. Kutsuntojen jälkeen velvolliset jakautuvat asepalvelukseen ja kansalaispalvelukseen. Palveluksen suorittaneista muodostetaan rekisteri ja reservi.

Malleille yhteisiä piirteitä ovat maanpuolustustietoisuuden tehokkaampi jakaminen, kutsuntojen kehittäminen, kokonaisturvallisuusosaamisen lisääminen, sukupuolten välisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen, sekä sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeiden täyttäminen.

Eroavaisuuksia malleissa on muun muassa molemmista palveluksista kieltäytyneiden kohtelussa. Osassa malleista totaalikieltäytyjien vapausrangaistukset on pysytetty, osassa niistä on luovuttu ja joihinkin on sisällytetty vankeusrangaistuksen tilalle muita ohjaukskeinoja, kuten veroseuraamukset. Mallit eroavat toisistaan palveluksen keston suhteen.

Mallien keskeinen ero nykyjärjestelmään on, että ne ovat sukupuolineutraaleja ja velvollisuus osallistua joko varusmiespalvelukseen tai kansalaispalvelukseen koskisi koko

31 Esim. Kansalaispalvelus kokonaisturvallisuuden tueksi -selvitys (2018). Elisabeth Rehn Bank of Ideas. <https://www.bankofideas.fi/raportit/>. Viitattu 18.10.2021.

ikäluokkaa. Merkittävänä eroina verrattuna nykyjärjestelmään voidaan pitää myös kansalaispalvelukseen valikointia ja palveluksen suorittaneiden yhteistä rekisteriä ja reserviä.

Sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta mallit lähtevät siitä, että Puolustusvoimille annetaan oikeus valita sotilaalliseen koulutukseen tarpeellinen määrä eri tehtäviin sopivia henkilöitä. Tarkempi tapa valikoida ja jakaa velvolliset eri palvelumuotojen välillä ja eri tehtäviin jää avoimeksi. Valintaan perustuva malli antaisi periaatteessa nykyistä vahvemman mahdollisuuden huolehtia siitä, että palvelukseen valitaan sopivimmat henkilöt, mutta valikoivaan malliin liittyy ilmeisiä haasteita niin yhdenvertaisuuden kuin maanpuolustustahdon näkökulmasta.

Mallit keskittyvät kokonaisturvallisuuden toimintamallin kehittämiseen ottamatta siviilipalveluksen ominaispiirteitä juuri huomioon. Mallien toteuttaminen itsenäisenä vaihtoehtona tekisi todennäköisesti nykyisen siviilipalveluksen tarpeettomaksi. Tällöin olisi ratkaistava kysymys siitä, kuinka vakaumus tulee ottaa huomioon uudessa järjestelmässä.

Asevelvollisuusjärjestelmässä velvollisuuden vastinparina on palveluksesta kieltäytymisen rangaistavuus, jolla on merkittävä vaikutus järjestelmän toimivuuden näkökulmasta. Rangaistavuuden poistaminen veisi järjestelmää käytännössä kohti vapaaehtoisuutta. Eräissä kansalaispalvelusmalleissa esitetty rangaistuksen korvaaminen veroseuraamuksilla tai palveluksen suorittaville henkilöille myönnettävillä veroeduilla vaatisi tarkempaa arviointia niin oikeudellisesta kuin yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Esitetyt mallit lähtevät siitä, että kansalaispalvelus toteutetaan kurssimuotoisena kokonaisturvallisuustaitojen opiskeluna. Kansalaispalveluksen kesto ja käytännön toteutustavat vaikuttaisivat siihen, kuinka houkuttelevaksi vaihtoehdoksi kansalaispalvelus muodostuisi. Samalla näillä kansalaispalveluksen ominaisuuksilla olisi vaikutusta kansalaisten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen kannalta.

Arvio kansalaispalveluksen toteuttamisesta itsenäisenä vaihtoehtona

Siirtyminen järjestelmään, jonka keskeiset elementit olisivat koko ikäluokan velvoittaminen palvelukseen ja palveluksen suorittamisen vaihtoehtoina aseellinen palvelus tai kansalaispalvelus, vaikuttaisi perustavaa laatua olevalla tavalla maanpuolustusjärjestelmän perusrakenteisiin ja -ratkaisuihin. Kun tehtävänä on samalla tarkastella kansalaispalvelusta asevelvollisuutta täydentävänä mallina ja kun kehittäminen tulee tehdä sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeista lähtien, vaikuttaa ilmeiseltä, ettei esitettyjen kansalaispalvelusmallien toteuttamiselle ole näiden reunaehtojen valossa riittäviä perusteita.

Sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeet toteutuvat erittäin hyvin nykyisessä puolustusjärjestelmässä, jossa miesten yleinen asevelvollisuus ja naisten vapaaehtoinen sotilaallinen

palvelus muodostavat puolustusjärjestelmän perustan. Sillä on myös kansalaisten laaja hyväksyntä ja kannatus, mikä on asevelvollisuuteen ja reserviin perustuvassa järjestelmässä erittäin merkittävää. Vaikka itsenäinen kansalaispalvelusmalli tarjoaa sotilaallisten tarpeiden täyttämiseen vastaavan aineksen, on mallissa piirteitä, jotka pidemmällä tähtäimellä voivat rapauttaa sotilaallista maanpuolustusta. Kansalaispalveluksesta voi muodostua palvelusmuoto, jota tavoitellaan raskaaksi koetun asepalveluksen sijasta. Tällä voisi olla vaikutuksia sekä operatiiviseen suorituskykyyn että yleiseen maanpuolustustahtoon. On mahdollista, että maanpuolustuksen tarpeisiin ei saataisi riittävää määrää henkilöitä.

Lähtökohtaisesti koko ikäluokan velvoittaminen samalla tavalla aktiiviseen palvelukseen parantaisi kansalaisten välistä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa nimenomaan velvoitteiden tasolla. Käytännössä voisi kuitenkin olla vaativaa toteuttaa kahta palvelusmuotoa rinnakkain erityisesti velvollisten eri tehtäviin valikoinnin osalta siten, että yhdenvertaisuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo tosiasiallisesti vahvistuisivat. Malli saattaisi myös vahvistaa miesten ja naisten sukupuolittunutta työnjakoa.

Turvallisuuskomitean sihteeristö toteutti vuonna 2019 virkamiesselvityksen eri hallinnonalojen tarpeista ja mahdollisuuksista kouluttaa koko ikäluokka kokonaisturvallisuuden edistämiseksi.³² Selvityksessä ei tunnistettu tarvetta koko ikäluokan kouluttamiseen ja sen mahdollisesti tuottamaan häiriötilanteiden tai poikkeusolojen henkilöreserviin. Useissa vastauksissa korostettiin yksilöiden osaamista ja resilienssiä tukevan koulutuksen merkitystä ja järjestökentän aktiivisempaa hyödyntämistä.

Vastaavaa kansalaispalvelusjärjestelmää ei ole käytössä muissa Euroopan maissa.

8.2 Kansalaispalvelus siviilipalveluksen kanssa muodostettavana kokonaisuutena

Komitean tehtävänä oli myös arvioida vaihtoehtoa, jossa kansalaispalvelus ja siviilipalvelus muodostaisivat kokonaisuuden. Vaihtoehdon keskeinen ero suhteessa itsenäiseen kansalaispalvelusmalliin olisi se, että kaikille yhteinen kansalaispalvelus täydentäisi nykyjärjestelmän palvelusmuotoja. Asevelvollisuus ja sen vaihtoehtona siviilipalvelus pysyy miehiä velvoittavana. Tällöin voitaisiin huomioida perustuslaissa turvattu siviilipalveluksen tarjoama vakaumuksen suoja.

³² Virkamiesselvitys kansalaispalveluksen viranomaistarpeesta. Selvitys. 20.3.2019. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/virkamiesselvitys-kansalaispalveluksen-viranomaistarpeesta-julkaistu>. Viitattu 15.10.2021.

Vaihtoehdon keskeinen ero verrattuna nykyjärjestelmään olisi kaikille yhteinen velvollisuus lyhyehkön kansalaispalveluksen suorittamiseen sekä siihen liittyvät ennakkokysely ja myös siviilipalveluksen suorittaneiden yhteinen rekisteri sekä uudenlaisen reservijärjestelmän luominen. Vaihtoehto muodostuu koko ikäluokkaa velvoittavasta neljän kohdan kokonaisuudesta, jonka ensimmäisessä vaiheessa maanpuolustustietoisuuden lisäämisen tarpeeseen vastataan koulujärjestelmän kautta. Seuraavaksi koko ikäluokalle jaetaan ennakkoinformaatiota eri palvelusmuodoista ennakkokyselyn muodossa ja kysytään muun muassa osallistumishalukkuudesta. Kolmanneksi koko ikäluokka osallistuu kutsuntoihin. Kutsuntojen jälkeen kansalaispalveluksen voi suorittaa vaihtoehtoisesti joko sotilaallisen maanpuolustuksen tai kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisena koulutuksena. Kansalaispalveluksen jälkeen jatkuu nykyjärjestelmän mukainen miehiä velvoittava yleinen asevelvollisuus ja naiset voivat hakeutua asepalvelukseen vapaaehtoisesti.

Arvio toteuttamismahdollisuuksista siviilipalveluksen kanssa muodostettavana kokonaisuutena

Vaihtoehto pyrkii vastaamaan keskeisiin komitean tehtäville asetettuihin tavoitteisiin. Koko ikäluokan velvoittaminen ja osallistaminen, esivalintakirjeet, kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeet, yhteisen rekisterin luominen ja poikkeusolojen tehtävät ovat elementtejä, jotka on otettu mallissa huomioon. Samalla on säilytetty komitean reunaehto kansalaispalveluksesta asepalvelusta täydentävänä mallina ja siviilipalvelusjärjestelmän vakaumuksen suojaan pohjautuva luonne.

Lähtökohtaisesti koko ikäluokan velvoittaminen samalla tavalla aktiiviseen palvelukseen parantaisi kansalaisten välistä yhdenvertaisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa nimenomaan velvoitteiden tasolla, kuten itsenäisessä kansalaispalvelusmallissa. Lyhyehkö kansalaispalvelus voitaisiin toteuttaa kurssimuotoisena tai vaihtoehtoisesti sisällyttää esimerkiksi koulujärjestelmään. Koulujärjestelmään integroitu kokonaisuus poissulkisi sotilaalliset sisällöt ja koulutus muodostuisi kokonaisturvallisuustaidoista. Lyhyehkö yleisen asevelvollisuuden rinnalla järjestettävä kansalaispalvelu ei kuitenkaan ratkaisisi yhdenvertaisuusongelmaa eri palvelusmuotojen välillä eikä sukupuolten välistä tasa-arvo-ongelmaa.

Puolustusvoimien koulutusjärjestelmä on suunniteltu siten, että koulutettu sotilas kykenee suoriutumaan sodan ajan tehtävistä. Asepalveluksen keston lyhentäminen kaikille yhteisen kansalaispalveluksen kestoja vastaavan pituuden heikentää heikentävän sotilaallisen maanpuolustuksen suorituskykyä ja palvelusturvallisuutta. Palveluksen lyhentämisestä aiheutuvat paineet siirtyisivät reservi-aikaan ja kertausharjoituksiin.

Koko ikäluokkaa velvoittavan kansalaispalveluksen järjestäminen olisi laaja ja resurssija edellyttävä tehtävä, muttei kuitenkaan saman mittakaavan toimi kuin itsenäisen kansalaispalveluksen toteutus. Vaihtoehdon suurimmat haasteet liittyvät pitkälti samoihin

kysymyksiin kuin itsenäisten kansalaispalveluksen mallien osalta. Yksi keskeinen ratkaisua edellyttävä kysymys tällaisessa mallissa – samalla tavalla kuin itsenäisissä kansalaispalvelusmalleissa – olisi palveluksesta kieltäytyminen ja sen sanktiointi. Lisäksi on ilmeistä, että erityisesti asepalveluksen keston lyhentäminen olisi toimenpide, joka ei täyttäisi kansalaispalveluksen selvittämisvaihtoehdoille asetettua edellytystä, jonka mukaan kehittäminen tulee suorittaa sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeista. Samoin kuin itsenäisen mallin kohdalla, vaihtoehto saattaisi myös vahvistaa miesten ja naisten sukupuolittunutta työnjakoa.

8.3 Arvio kansalaispalveluksen toteuttamismahdollisuuksista

Itsenäisen kansalaispalveluksen tai siviilipalveluksen kanssa kokonaisuutena suoritettavan kansalaispalveluksen toteuttamiskelpoisuuteen liittyy perustavaa laatua olevia kysymyksiä erityisesti sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeiden näkökulmasta. Mallit eivät myöskään ole ongelmattomia yhdenvertaisuuden tai maanpuolustustahdon vahvistamisen kannalta. Ottaen huomioon komitealle annetut reunaehdot, siirtymistä kokonaan uuteen velvollisuusrakenteeseen ei pidetä toteuttamiskelpoisena.

9 Vapaaehtoisen varautumisen kehittäminen

Tausta ja tavoitteet

Kansalaispalvelusavauksissa on esitetty useita komitean tehtäviin liittyviä ja kannatettavia tavoitteita, joita voidaan edistää muilla kehittämistoimilla. Komiteatyössä on selvitetty vaihtoehtoa, jossa näitä tavoitteita voitaisiin edistää velvollisuusrakennetta täydentävällä järjestelmällä. Selvitystehtävää on ohjannut komitean linjaus, jonka mukaan asevelvollisuus säilyy nykyjärjestelmän mukaisena sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin, mutta vahvistetaan yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden osaamista ja lisätään mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan turvallisuuden tuottamiseen ja maanpuolustustyöhön.

Parlamentaarisen komitean työskentelyllä pyritään vahvistamaan asevelvollisuusjärjestelmää. Vapaaehtoista varautumista kehittämällä ei ole tavoitteena luoda rakenteita ja järjestelyitä, jotka heikentäisivät nykyistä asevelvollisuusrakennetta. Kansalaisen osallistuminen vapaaehtoiseen varautumiseen ei ole korvaava vaihtoehto varusmiespalvelukselle tai siviilipalvelukselle. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa täydentäviä tapoja osallistua maanpuolustustyöhön ja yhteiskunnan varautumiseen omien motivaatiotekijöiden mukaisesti, omia valmiuksia kehittämällä ja syvimmillään sitoutumalla turvallisuustoimijoiden normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja kriisin aikana. Vapaaehtoistoiminta ja asevelvollisuusjärjestelmä muodostavat yhdessä kansalaisten aktiivisen osallisuuden varautumiseen ja viranomaistoiminnan tukeen kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä.

Vapaaehtoisen varautumisen kehittämisellä pyritään vahvistamaan nykyistä vapaaehtoisjärjestöjen kenttää siten, että toiminta tukisi aiempaa tehokkaammin maanpuolustusta ja yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Järjestöjen antama koulutus tulisi olla yhteismitallisempaa ja koulutuspolkuja tavoitteellisia. Sitoumuspohjaista toimintaa tulisi laajentaa uusille aloille.

9.1 Vapaaehtoistoiminta kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä

Järjestöt ovat osa kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallia. Ne ovat mukana Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa ja Sisäisen turvallisuuden strategiassa. Järjestöillä on rooli varautumisessa, ennaltaehkäisyssä ja palautumisessa. Järjestöt tuottavat palveluja, koordinoivat vapaaehtoisia, pitävät yllä erityisosaamista, kouluttavat vapaaehtoisia ja

henkilöstöä viranomaisten tueksi valmius ja auttamistehtäviin sekä kanavoivat järjestöihin kuulumattomien kansalaisten auttamishalua.

Järjestöjen rooli häiriötilanteisiin varautumisessa ja onnettomuuksien hallinnassa sekä henkisen kriisinkestävyuden ylläpitämisessä on merkittävä. Järjestöillä on erityisosaamista, kokemusta vapaaehtoistoiminnan johtamisesta ja valmiudet tuottaa erityisiä kriisipalveluita.

Järjestöt tekevät yhteistyötä Turvallisuuskomitean kanssa. Vuodesta 2015 lähtien järjestöjen edustaja on osallistunut asiantuntijajäsenenä Turvallisuuskomiteassa ja sivutoimisena sihteerinä Turvallisuuskomitean sihteeristössä. Järjestöjä edustavat Maanpuolustuskoulu- tusyhdistys (MPK), Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry ja Suomen Punainen Risti (SPR). Muut järjestöt (25) osallistuvat Turvallisuuskomitean järjestöverkoston kautta.

Järjestöjen koulutus tuottaa vapaaehtoiselle toiminnassa tarvittavia taitoja ja kykyjä. Koulutetut vapaaehtoiset lisäävät kansalaisten ja viranomaisten luottamusta vapaaehtoisiin ja heidän taitoihinsa. Järjestöt tekevät yhteistyötä koulutus- ja harjoitustoiminnassa viranomaisten kanssa.

Vapaaehtoistyö lisää paitsi avunsaajien myös vapaaehtoisten itsensä hyvinvointia³³. Myös vapaaehtoistyön taloudellinen arvo on merkittävä, vaikka se jää nykyisin monesti puutteellisen tilastoinnin takia näkymättömiin. YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030:n tavoitteena on tehdä näkyväksi ihmisten tekemä palkaton työ sekä mitata ihmisten hyvinvoinnin kehitystä. Suomessa vapaaehtoistyön vuosittaiseksi arvoksi voidaan arvioida kolme miljardia euroa eli 1,5 prosenttia BKT:n arvosta.

Taloustutkimus tutki yli 15-vuotiaiden Suomessa asuvien vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Tutkimuksen mukaan yleisimpiä vapaaehtoistehtäviä ovat auttaminen, talkootyö, neuvonta ja ystävätoiminta. Noin 40 % tekee vapaaehtoistyötä, 54 % niistä, jotka eivät tee vapaaehtoistyötä, voisi tulla mukaan, jos heitä pyydetäisiin. Naiset tekevät miehiä enemmän vapaaehtoistyötä. Ikäryhmistä 15–24 -vuotiaat ovat aktiivisimpia. Kaikesta Suomessa tehdystä vapaaehtoistoiminnasta 57 % on organisoitua. Suuri osa vapaaehtoistoiminnasta mahdollistuu jonkin tahon, kuten järjestön, järjestämänä.³⁴

Vapaaehtoistoiminnan keskeisin arvo on sen itseisarvo, jota palkkatyöllä ei voida korvata. Vapaaehtoiset haluavat toimia yhteiskunnan hyväksi. Osallistuminen vahvistaa yksilön ja

33 Hirvonen, S – Puolitaival, S: Vapaaehtoistoiminnan arvo. Kansalaisareenan julkaisu 2/2019. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/12/Vapaaehtoistoiminnan_arvo_PageView_WEB.pdf

34 Rahkonen, J: Vapaaehtoistyön tukeminen Suomessa, 2018. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2018/05/Vapaaehtoistyö_tutkimusraportti-2018.pdf. Viitattu 19.10.2021.

yhteisön osallisuutta ja yhteiskunnan henkistä kriisinkestävyyttä. Vapaaehtoista ei voi velvoittaa osallistumaan. Moni järjestö ja toiminta kuitenkin tarvitsevat toteutuakseen ja toiminnan jatkumiseksi sitoutuneita tekijöitä.

Lainsäädäntö

Keskeiset pelastusalaan ja pelastustoimintaa säätelevät säännökset ovat pelastuslaista. Pelastuslain (379/2011) mukaan vapaaehtoisia organisaatioita ja henkilöitä voidaan käyttää koulutus-, neuvonta- ja valistustehtävissä sekä pelastustoiminnassa. Tehtävät, joihin sisältyy merkittävää julkisen vallan käyttöä, kuten tarkastus- tai valvontatoimintaa, on vapaaehtoisten osalta rajattu pois.

Poliisilaki (872/2011) sisältää keskeiset poliisitoimintaa säätelevät säännökset. Lain säännökset mahdollistavat toimivallan luovuttamisen toimivallan rajoissa sellaisiin tarpeellisiin tehtäviin, joihin siviilejä voidaan lain mukaan käyttää. Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ja myös sanotussa laissa tarkoitettuun palvelukseen osallistuvia henkilöitä apunaan etsintätehtävissä sekä muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Meripelastuslakia (1145/2001) sovelletaan Suomen meripelastustoimen vastuualueella vaarassa olevien ihmisten etsimiseen ja pelastamiseen, heille annettavaan ensihoitoon sekä vaaratilanteeseen liittyvän radioviestinnän hoitamiseen. Rajavartiolaitoksen toiminnassa meripelastuslain 6 § mahdollistaa vapaaehtoisten yhdistyksien ja yhteisöjen käytön meripelastustoimen tehtävissä. Tähän eivät kuitenkaan sisälly tehtävät, joihin sisältyy merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007) säädetään viranomaisten valvonnassa ja ohjauksessa järjestettävästä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta, jolla kehitetään kansalaisten ja viranomaisten valmiuksia osallistua yhteiskunnan tukemiseen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää maanpuolustuskykyä.

Järjestöjen rahoitus

Valtionavustukset ovat valtion varoista myönnettävää harkinnanvaraista julkista rahoitusta, jolla tuetaan yhteiskunnallisesti tarpeelliseksi katsottavaa toimintaa tai hanketta. Valtionavustuksia myönnetään vuosittain lähes 4 miljardia euroa yli 300 valtionavustushaussa. Valtionapuviranomaisia ovat kaikki ministeriöt ja noin 30 keskusvirastoa.

Kokonaisturvallisuuden kentällä keskeisiä valtionapuviranomaisia tai valtionavustusta hallinnoivat tahot ovat Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA), Palosuojelurahasto sekä Maanpuolustuskoulutusyhdistys.

STEA on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen valtionapuviranomainen. STEA-avustuksia voidaan myöntää oikeuskelpoisille, rekisteröidyille ja yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. Vuonna 2021 STEA jakoi avustuksia yhteensä noin 360 miljoonaa euroa.

Palosuojelurahasto on valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Rahastosta voidaan myöntää yleis- ja erityisavustuksia pelastusalan järjestöille ja muille vastaaville yhteisöille sekä erityisavustuksia kunnille ja pelastustoimen alueille, sopimuspalokunnille (vapaaehtoisille palokunnille) sekä apurahoja ja stipendejä. Rahastosta voidaan myöntää myös muille erityisavustuksia mm. oppimateriaalin tuotantoon ja hankintaan, tutkimus- ja kehittämishankkeisiin sekä valistukseen ja neuvontaan. Keskeisimpiä avustuskohhteita ovat olleet pelastusalan järjestöjen koulutus- ja valistustoiminta, alaa tukevat tutkimushankkeet sekä kaluston hankinta ja paloasemien rakentaminen. Vuonna 2020 myönnettiin avustuksia yhteensä 11,9 miljoonaa euroa, joista kunnille yhteensä noin 4,3 miljoonaa euroa, pelastusalan järjestöille noin 4,5 miljoonaa euroa, sopimuspalokunnille noin 1 miljoonaa euroa ja muille tahoille noin 2,1 miljoonaa euroa.

Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle myönnettävään valtionavustukseen sovelletaan valtionavustuslakia (688/2001). Määrärahaa saa käyttää maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukemiseen, Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle (MPK) sille laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuskoulutuksesta (556/2007) säädettyjen julkisten hallintotehtävien hoitamisesta aiheutuviin menoihin ja kaatuneiden muiston vaalimistyöstä aiheutuviin menoihin. Vuonna 2021 myönnettiin määrärahaa yhteensä 5,052 milj. euroa, josta 4,804 milj. euroa valtionavustusta Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle (MPK) säädettyjen julkisten hallintotehtävien hoitamisesta aiheutuviin toimintamenoihin.

9.2 Arvio vapaaehtoisen varautumistoiminnan nykytilasta ja kehittämistarpeista

Suomessa on vahva perinne hyödyntää vapaaehtoisjärjestöjä kokonaisturvallisuutta tukevassa toiminnassa, erityisesti pelastuspalvelutoiminnassa. Vapaaehtoistoimintaan on paljon mahdollisuuksia ja järjestökenttä on laaja. Toimialakohtaiset erot koulutuskokonaisuuksissa ovat kuitenkin suuria ja sitoutumisessa sekä sitoumuksissa on eroja toimialoitain. Kaikille kokonaisturvallisuuden toimialoille sitoumusmalli ei välttämättä sovi. Ministeriötason ohjaus vaihtelee lainsäädäntöpohjaisesta sopimuksellisiin toimintatapoihin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla varautumisen ja valmiuden osalta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä järjestöjen yhteistyöstä on pääsääntöisesti sovittu sopimuksin. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla tarvitaan järjestöjen panosta. Yleisessä yhteiskunnan varautumisen kehittämisessä ja varautumisessa, normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan tukena, sekä tilanteiden jälkihoidossa järjestöillä on luonnollinen rooli. Mahdollisia tehtäviä liittyy kolmeen osakokonaisuuteen; ennaltaehkäisevä työ, avustaminen häiriötilanteissa ja jälkihoito. Jälkihoidon osalta sosiaali- ja terveydenhuollon alalla järjestöt voivat täydentää julkista sektoria innovatiivisilla toimintatavoilla.

Sisäministeriön hallinnonalalla laajamittaisen maahantulon tilanteeseen varautumisen kannalta lainsäädäntö mahdollistaa järjestöjen käyttämisen viranomaisten tukena lähinnä maahantulijoiden vastaanottamisen käytännön järjestelyihin liittyvissä tehtävissä. Tilanteessa tarvitaan nopeasti työvoimaa monenlaisiin tehtäviin. Osa tehtävistä on sellaisia, joita koulutetut tai ohjeistetut vapaaehtoistyöntekijät voivat hoitaa ainakin aluksi.

Pelastustoimen osalta sisäministeriön hallinnonalalla on vakiintunutta yhteistyötä useiden vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Pelastustoiminnassa voidaan käyttää palokuntien lisäksi muita yhdistyksiä ja yhteisöjä, kuten meri- ja järvipelastusyhdistyksiä ja Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (Vapepa) organisaatioita kunkin yhteisön oman koulutusjärjestelmän tuottaman pätevyyden perusteella määräytyvissä tehtävissä. Pelastuslaitoksilla on tiivis yhteistyö sopimuspalokuntien kanssa, mutta pelastustoiminnassa muiden kuin sopimuspalokuntien vapaaehtoisten käyttö on rajoittunutta osin pelastustoiminnan koulutus, toimintakyky- ja osaamisvaatimusten sekä osin toimintavalmiusaikoihin liittyvien vaatimusten vuoksi.

Poliisin tehtäväkentässä voidaan käyttää Vapepan alla olevia järjestöjä ja niiden suorituskykyä. Vapaaehtoisjärjestöjä voidaan käyttää tukena poliisin toimialaan kuuluvien tehtävien yhteydessä syntyvissä avustamistehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä. Poliisi saa Vapepan kautta tehtävilleen monenlaista tukea ja suorituskykyä, joita ovat muun muassa kadonneen etsintähenkilöstö, etsintäkoirat, meri- ja järvipelastus, lennoppelastus, poliisin tilanneorganisaation huoltotehtävät sekä vaativa liikenteen ohjaus.

Rajavartiolaitoksen toiminnassa meripelastuslain 6 § mahdollistaa vapaaehtoisten yhdistyksien ja yhteisöjen käytön meripelastustoimen tehtävissä. Ympäristövahinkojen torjunnassa vapaaehtoistoimijoita käytetään pelastuslain mukaisesti.

Valmistelun aikana kuultiin Suomen Punaista Ristiä, Suomen Pelastusalojen keskusliittoa ja Maanpuolustuskoulutusyhdistystä sekä Naisten Valmiusliittoa. Järjestöissä kehittämiskohdeksi on tunnistettu tarve selkeämmälle kuvaukselle järjestöjen moninaisesta roolista ja tehtävistä kokonaisturvallisuuden tukena. Järjestöillä on paljon kapasiteettia, jota voitaisiin nykyistä laajemmin hyödyntää. Vapaaehtoisten täysipainoinen hyödyntäminen

edellyttää suunnittelua muun muassa vapaaehtoisten roolin määrittelyssä, yhteistä harjoittelua ja kouluttautumista. Vapaaehtoisten roolin määrittely eri asiakirjoissa sekä lainsäädäntötyössä edesauttaisi vapaaehtoisten järjestelmällisempää hyödyntämistä turvallisuustehtävissä. Toiminnan kehittämisessä on kuitenkin huomioitava velvollisuus pohjaisen ja vapaaehtoistoiminnan ero.

Tieto vapaaehtoisista ja heidän osaamisestaan on järjestöillä. Järjestöillä on sisällöltään ja tarkkuudeltaan erilaisia rekistereitä. Koulutettujen vapaaehtoisten rekisteri mahdollistaa vapaaehtoisten nopean kutsumisen ja hyödyntämisen viranomaisten tueksi yhteiskunnan normaaliajan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tämä edellyttää, että rekisteriin kerättävät tiedot ovat ajantasaisia ja yhdenmukaisia.

Vapaaehtoistoiminta on kansalaisyhteiskunnan merkittävä voimavara ja sitä tulee aktiivisesti edistää myös kokonaisturvallisuuden kentällä. Järjestötoiminnalle tulisi selkeä ja vahvempi taustatuki ja viranomaisille järjestötoiminnan kautta lisää tukea toiminnalleen. Kehittämistä tulee rakentaa nykyisen järjestökentän pohjalle.

Vapaaehtoisten resurssien tehokkaampi hyödyntäminen sekä toiminnan tukeminen ja jatkuvuus edellyttävät selkeämpiä rakenteita kaikilla tasoilla. Selvitystyössä on arvioitu tarpeelliseksi luoda selkeä ohjausmekanismi toiminnan ja rahoituksen koordinoimiseksi yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseksi. Vapaaehtoisen varautumisen ohjausta tulee vahvistaa ja yhdenmukaistaa määrittelemällä selkeä ohjaava taho tai tahot. Tarkoituksena on vahvistaa järjestöjen roolia ja rahoitusta kokonaisturvallisuuden kentällä ottaen huomioon järjestöjen autonomian ja vapaaehtoistoiminnan luonteen. Tavoitteena on lisäksi luoda vapaaehtoistoimintaan nykyistä tavoitteellisempia koulutuspolkua, jotka johtavat sitoumukseen.

Vapaaehtoisen varautumisen kehittäminen edistää yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta, jonka osa sotilaallinen maanpuolustus on. Vapaaehtoisuus täydentää nykyistä velvollisuusrakennetta. Vapaaehtoinen varautumistoiminta ei voi olla korvaava vaihtoehtoja varusmiespalvelukselle tai siviilipalvelukselle, vaan se vahvistaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnan varautumiseen omien motivaatiotekijöiden mukaan. Velvollisuuden ja vapaaehtoisuuden pohjautuvat järjestelmät tulee erotella selkeästi. Rajapinnat tulee tunnistaa ja ratkaista siten, että asevelvollisuusjärjestelmä ei heikkene.

Vapaaehtoisen toiminnan kehittäminen luo yksilölle mahdollisuuksia kehittää omaa osaamistaan ja vahvistaa toimijuuttaan kokonaisturvallisuuden kentällä. Tältä osin mielekkään vapaaehtoistoiminnan ylläpitämisellä ja vahvistamisella arvioidaan olevan myönteinen vaikutus kansalaisten maanpuolustussuhteeseen ja maanpuolustustahtoon.

10 Tavoitetilat

Ohjaavat periaatteet

Asevelvollisuus on Suomen puolustusratkaisun keskeinen perusta. Asevelvollisuusjärjestelmän ensisijaisena tehtävänä on tuottaa reservi, jolla mahdollistetaan koko maan puolustaminen. Laajalla reservillä luodaan puolustuksella alueellista kattavuutta ja toimintakykyä pitkäkestoisessa tai laajamittaisessa kriisissä. Asevelvollisuusjärjestelmä kouluttaa asevelvollisille tiedot ja taidot Suomen puolustamiseksi. Reservistä muodostettavat joukot tuotetaan asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen kautta.

Paikallispuolustuksen kehittäminen luo uusia osaamis- ja valmiusvaatimuksia ja laajentaa reserviläisten mahdollisuuksia osallistua sotilaallisen maanpuolustuksen eri tehtäviin. Uudistus korostaa reserviajan merkitystä osana asevelvollisuutta.

Asevelvollisuutta voidaan pitää kansallisena instituutiona, jonka historiallinen rooli kansakunnan rakentamisessa on säilynyt vahvana. Maanpuolustustahto on puolestaan Suomen sotilaallisen puolustamisen henkinen kulmakivi. Asevelvollisuus ja maanpuolustustahto ovat vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Asevelvollisuuden tulee järjestelmänä ja toimintatavoiltaan olla yhteiskunnassa laajasti hyväksytty, jotta se ylläpitää kansalaisten maanpuolustustahtoa.

Maanpuolustustahto liittyy laajemmin siihen, miten sotilaallista puolustusta koskevat valinnat heijastavat yhteiskunnan arvoja ja kansalaisten hyväksymiä käsityksiä yksilön vapaudesta ja velvollisuudesta. Suomalainen yhteiskuntajärjestelmä perustuu tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen maanpuolustuksessa osaltaan tukee asevelvollisuusjärjestelmän legitimitettiin yhteiskunnassa. Komitea pitää tärkeänä edistää mahdollisuuksia ja luoda askelmerkkejä, joilla voidaan paremmin jakaa vastuuta maanpuolustuksesta koko ikäluokalle.

Siviilipalvelus on osa asevelvollisuusjärjestelmää. Komitea pitää tärkeänä, että siviilipalvelus tulee nähdä valtion tarpeista lähtevänä järjestelmänä, joka tarjoaa väylän nuorille ilmaista yhteisöön kuulumista ja edistää kokonaisturvallisuutta. Tämän tulee heijastua myös koulutuksen ja palveluspaikkojen suuntaamiseen kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin. Siviilipalvelusjärjestelmän yhtenä myönteisenä vaikutuksena on siviilipalvelusvelvollisten työelämävalmiuksien vahvistaminen ja nuorten miesten syrjäytymisen ehkäiseminen.

Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Asevelvollisuusjärjestelmä on rakennettu ja sitä ylläpidetään sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin. Järjestelmän kehittämisestä on hahmoteltu erilaisia kansalaispalvelusmalleja, joissa motiivina on ollut pyrkimys vahvistaa kokonaisturvallisuutta sekä edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Komitea on arvioinut, ettei kansalaispalvelus velvollisuusrakenteena ole tällä hetkellä toteuttamiskelpoinen. Malleissa on kuitenkin nostettu esille tavoitteita ja elementtejä, joita voidaan edistää mm. ase- ja siviilipalveluksen kehittämislinjauksilla.

Yksilöt ovat halukkaita ja heillä on mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan turvallisuuden rakentamiseen ja ylläpitoon vapaaehtoisesti järjestötoiminnassa. Komitea katsoo, että velvollisuusrakennetta täydentävää ja kokonaisturvallisuuden toimintamallia tukevaa tavoitteellista vapaaehtoistoimintaa tulee edistää. Vapaaehtoinen toiminta edistää sekä kansalaisyhteiskunnan että yhteiskunnan kokonaisresilienssin tavoitteita.

Turvallisuus on hyvinvointiyhteiskunnan keskeinen edellytys. Komitea pitää tärkeänä, että nuorilla on riittävä ymmärrys maanpuolustuksen ja kokonaisturvallisuuden päämääristä sekä riittävät tiedot ja taidot toimia erilaisissa häiriötilanteissa.

Nuorten hyvinvointiin ja toimintakykyyn liittyvät haasteet ovat yhteiskunnallinen ongelma, joka heijastuu myös maanpuolustuksen toimintaedellytyksiin. Yhteiskunnallisesti on huolehdittava siitä, että nuorilla on riittävät valmiudet, toimintakyky ja motivaatio täyttää maanpuolustusvelvollisuus ja asevelvollisuus.

Komitealle on asetettu reunaehdoiksi, että kehittämisen tulee tuottaa sotilaalliselle maanpuolustukselle operatiivista lisäarvoa, tukea maanpuolustustahdon ylläpitämistä ja vahvistamista sekä tukea kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamista. Komitea on tulkinnut toimeksiantoa siten, että kehittämisellä ei tule heikentää asetettujen reunaehtojen nykytilaa. Komitea painottaa, että asevelvollisuusjärjestelmän kehittämisellä ei tule luoda vaihtoehtoja, jotka heikentävät asevelvollisuuden merkitystä Suomen puolustuskyvyn kannalta.

1) Nuorten maanpuolustussuhteen kehittämiseksi luodaan kaikille nuorille tiedolliset perusteet

- Maanpuolustustietämys ja -osaaminen ovat kansalaisen maanpuolustussuhteen keskeinen osa-alue, johon voidaan koulutuksella ja viestinnällä vaikuttaa. Maanpuolustustietämyksellä tässä yhteydessä tarkoitetaan paitsi tietämystä maanpuolustusvelvollisuudesta ja sotilaallisesta maanpuolustuksesta niin myös kokonaisturvallisuudesta.

- Koulujärjestelmässä annettava opetuksen tulee luonteeltaan olla yhteiskuntaopin tavoitteisiin ja aihepiiriin soveltuvaa, joka osaltaan rakentaa nuorten maanpuolustussuhdetta ja tukee oppilaiden valmiuksia täyttää kansalaisen maanpuolustusvelvollisuus sekä toimintakykyä yhteiskunnan erilaisissa häiriötilanteissa. Vastuunjako koulujärjestelmän ja maanpuolustustoimijoiden välillä tulee kaikilta osin olla selkeä.
- Maanpuolustustietämystä tukevan opetuksen tulee ajoittua ajankohtiin, jossa se saavuttaa koko ikäluokan.

2) Kutsuntajärjestelmän ulottaminen koko ikäluokalle

- Perustuslain mukaan maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia sukupuolesta riippumatta. Kaikki kansalaiset tulee nykyistä vahvemmin liittää tähän velvollisuuteen. Vallitseva käsitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta edellyttää selkeää askelta suuntaan, jossa naisten osallisuutta maanpuolustuksessa aktiivisesti vahvistetaan.
- Koko ikäluokalle järjestetään maanpuolustusvelvollisuuteen kiinnittyvä velvoittava kutsuntapäivä.
- Kutsuntoja tukevilla toiminnoilla selvitetään koko ikäluokan toimintakyky ja varmistetaan tarvittavat tukitoimenpiteet, jotka edistävät nuorten hyvinvointia ja siten myös sotilaallisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä. Terveystarkastukset toteutetaan sukupuolisensitiivisesti ja koko ikäluokalle samassa vaiheessa.
- Palveluskelpoisuuden arvioiminen ja palveluksesta päättäminen säilytetään niille, jotka ovat asevelvollisia tai vapaaehtoisesti hakeutuvat asepalvelukseen.
- Uudistuksen valmistelu on syytä aloittaa viipymättä niin, että uudistus voitaisiin ottaa käyttöön seuraavan vaalikauden puoliväliin mennessä.

3) Asepalveluksen aloittavien määrä nousee nykytasosta

- Palvelukseen määrättävien osuuden kasvattaminen edellyttää yhteiskunnallisia toimenpiteitä nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi, Puolustusvoimien terveystarkastusohjeen tarkistamista sekä sellaisten palvelustehtävien tunnistamista, joissa palvelus on mahdollista suorittaa myös terveydellisin rajoittein. Palveluskelpoisuusarvioinnissa tärkein kriteeri on kuitenkin oltava henkilön oman ja muiden palvelusturvallisuuden varmistaminen.
- Naisten osallistumisesta maanpuolustukseen voidaan vahvistaa ja asepalvelukseen hakeutuvien määrää lisätä. Naisten määrää lisäämällä voidaan vahvistaa

naisten kiinnostusta ja osallistumista maanpuolustukseen. Naisten määrän lisääminen laajentaa rekrytointipohjaa Puolustusvoimien eri tehtäviin ja edistää myös tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen aloittavien määrää pyritään osaltaan lisäämään kohdennetulla aktiivisella viestinnällä ja rekrytoinnilla.

4) Palvelusaika on entistä yhdenvertaisempi ja tasa-arvoisempi

- Yhdenvertainen ja myönteinen palveluskokemus on keskeistä koko järjestelmän hyväksyttävyyden ja toimivuuden kannalta. Puolustusvoimien johtamisen tulee toimia mallina, jonka avulla syrjintään ja häirintään sekä toimintakulttuurin epäkohtiin puututaan välittömästi.
- Tutkimustietoon ja palautejärjestelmään perustuvaa yhdenvertaisuuden arviointia ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua tulee aktiivisesti edistää. Yhdenvertaisuuden edistämiseksi on arvioitava tosiasiallisen yhdenvertaisuuden kannalta tarpeellisia erityistoimenpiteitä ja pyrittävä poistamaan yhdenvertaisuutta haittaavia esteitä. Puolustusvoimien joukkojen koulutus- ja kasvatustehtävässä tulee huomioida yhdenvertaisuuden kokemus keskeisenä osana joukon henkeä. Johto- ja esihenkilöt koulutetaan systemaattisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-osaamisen edistämiseksi.
- Syrjinnän ja häirinnän kieltä, johtamiskoulutus sekä toimenpiteet, joilla yhdenvertaisuutta edistetään ja epäkohtiin järjestelmällisesti puututaan, tulee viestiä selkeästi jo ennakkoinformaatiossa ja kutsuntaprosessin aikana. Oikea-aikaisen ja tavoittavan tiedon avulla kyetään myös vähentämään mahdollisia ennakkoluuloja tai pelkoja. Puolustusvoimien on mahdollistettava epäasiallisesta kohtelusta ilmoittaminen nimettömästi.
- Yhteismajoituskokeilun vakinaistamisessa tulee tarkoin arvioida käytännön vaikutukset palvelushalukkuuteen ja ryhmädynamiikkaan sekä kiusaamiseen, ahdisteluun ja häirintään.

5) Entistä harvempi keskeyttää palveluksen

- Palveluksen keskeyttämiseen taustalla vaikuttavat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät, joista osaan voidaan Puolustusvoimien toimin vaikuttaa. Ennakkokyselyn ja valintajärjestelmän kehittämisellä tuetaan henkilöiden valikoitumista hänelle parhaiten soveltuvaan tehtävään sekä palvelusmotivaatiota, ottaen huomioon henkilöiden aiempi osaaminen ja halukkuus eri tehtäviin sekä erilaiset toimintakykyyn liittyvät haasteet. Valintajärjestelmän lähtökohtana ovat kuitenkin sotilaallisen maanpuolustuksen operatiiviset

tarpeet, palvelustehtävän edellyttämät toimintakykyvaatimukset sekä palvelusturvallisuus.

- Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tulee kehittää. Valtakunnallisessa kehittämisessä tulee systemaattisesti huomioida myös asevelvollisuuden kautta hankittu osaaminen kaikissa palvelusmuodoissa.

6) Reserviajan merkitys osana asevelvollisuutta vahvistuu

- Reservi on merkittävä maanpuolustuksen voimavara. Reserviläisiä on kyettävä sijoittamaan heidän erityisosaamistaan vastaaviin tehtäviin. Reserviläisten osaamista ja käyttöä myös normaaliolojen häiriötilanteissa sekä viranomaisyhteistyötehtävissä tulee kehittää suuntaan, joka mahdollistaa koulutetun voimavaran nopean ja joustavan käyttämisen.
- Reservin kehittämisen tavoitteet edellyttävät yhteydenpidon tiivistämistä reserviläisiin. Jokaisen reserviläisen tulisi kokea, että henkilö on merkityksellinen osa maanpuolustusta. Kertausharjoituksia, Puolustusvoimien vapaaehtoisia harjoituksia, vapaaehtoista maanpuolustusta ja omatoimista osaamisen kehittämistä tulee kehittää kokonaisuutena.
- Reserviin kuulumisen ikärajaa tulee tarkastella. Tavoitteena tulee olla ikärajan nostaminen.

7) Siviilipalveluksella on kiinteämpi rooli yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden vahvistamisessa

- Siviilipalvelusjärjestelmä kytketään tiiviimmin kokonaisturvallisuuden toimintamalliin ja yhteiskunnan varautumiseen, ottaen kuitenkin huomioon siviilipalveluksen vakaumukseen perustuvan luonteen. Samalla on tärkeää säilyttää tasapaino palvelusmuotojen välillä siten, että kyky ja valmius sotilaalliseen maanpuolustukseen säilyy. Siviilipalvelus huomioidaan osana julkisen hallinnon valmiussuunnittelua.
- Siviilipalveluksen peruskoulutusjakso uudistetaan varautumisen ja häiriötilanteiden hallinnan sisältökokonaisuuksilla kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti. Täydennyspalveluskoulutuksen opetussisältöihin lisätään varautumisen opintokokonaisuuksia.
- Työpalveluspaikkoina toimivat ensisijaisesti kokonaisturvallisuuden kannalta olennaiset varautumisesta vastaavat organisaatiot. Työpalvelu suoritetaan varautumista ja valmiutta tukevissa, kokonaisturvallisuuden periaatteen näkökulmasta keskeisissä avustavissa tehtävissä.

- Pelastustoimen ja väestönsuojelun toimialan kattavuutta siviilipalvelusjärjestelmässä kehitetään erillisen pilottikokeilun avulla.
- Aloitetusta siviilipalveluksesta tai täydennyspalveluksesta on mahdollista siirtyä kerran varusmiespalvelukseen ja Puolustusvoimien reserviin. Suoritettujen palvelusvuorokausien hyväksilukemisesta tulee järjestelmässä luopua palvelusmuotojen luonteen ja sisällön eriytyneisyyden vuoksi.
- Luodaan mahdollisuus naisten vapaaehtoiselle siviilipalvelukselle. Lähtökohdana on, että miehiä ja naisia koskevan sääntely on mahdollisimman lähellä toisiaan.
- Palveluksessa olevien siviilipalvelusvelvollisten ja siviilivarantoon kuuluvien käytettävyys virka-aputehtäviin mahdollistetaan. Siviilivarannon käytettävyys muissakin kuin sotilaallisissa kriiseissä mahdollistetaan. Siviilipalvelusvelvollisten käytettävyyden kehittämiseksi eri valmiustilanteita varten perustetaan täydennyskoulutusjärjestelmä.
- Siviilipalveluksen kestoa tarkastellaan, mikäli siviilipalvelusta kohdennetaan joihinkin erityisiin tehtäviin tai erikoiskoulutukseen.

8) Edistetään vapaaehtoistoimintaa kokonaisturvallisuutta tukevassa toiminnassa

- Vapaaehtoinen varautuminen tarjoaa tavan osallistua yhteiskunnan varautumiseen ja maanpuolustustyöhön omien motivaatiotekijöiden mukaisesti, omia valmiuksia kehittämällä ja syvimmillään sitoutumalla turvallisuustoimijoiden tukemiseen normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja kriisin aikana.
- Vapaaehtoistoiminta ja asevelvollisuusjärjestelmä muodostavat yhdessä kansalaisten aktiivisen osallisuuden varautumiseen ja viranomaistoiminnan tukeen kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä. Koulutetun ja sitoutuneen vapaaehtoishenkilöstön tilannekuvan ylläpitämiseksi rekistereitä kehitetään joko keskusjärjestöissä tai luodaan erillinen kokonaisturvallisuusrekisteri. Lakisääteiset varaukset ja velvoitteet ovat ensisijaisia kokonaisturvallisuuskoulutuksen kautta muodostettuun sitoumukseen nähden.
- Vapaaehtoinen varautumistoiminta rakentuu nykyisen vapaaehtoistoiminnan ja järjestökentän varaan. Tavoitteena on, että toiminta tukee aiempaa tehokkaammin maanpuolustusta ja yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.
- Yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseksi luodaan vapaaehtoisen varautumistoiminnan valtakunnallinen ohjausmekanismi.

Liitteet

ERIÄVÄ MIELIPIDE: Kansanedustaja Jari Myllykoski (Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä)

Perustelut

Vasemmistoliiton mielestä on epäoikeudenmukaista, ettei komitea ole valmis ehdottamaan siviilipalveluksen keston lyhentämistä, vaikka komitean ehdotukset siviilipalveluksen uudistamiseksi lisäisivät siviilipalvelusvelvollisten velvollisuuksia ja lisäisivät siviilipalveluksen kokonaisrasittavuutta asepalvelukseen nähden. YK:n ihmisoikeuselimet ja ihmisoikeusjärjestö Amnesty International pitävät nykyistä siviilipalvelusaikaa (347vrk) rangais-
tusluontoisena. Lisäksi pitkä palvelusaika lykkää opintojen aloittamista ja työelämään siirtymistä, mikä heikentää työllisyyttä. Vasemmistoliiton mielestä siviilipalveluksen kesto tulisi lyhentää tavalla, joka ottaa huomioon Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet. Lisäksi totaalikieltäytyjien vankeusrangaistuksista tulisi luopua.

Vasemmistoliiton mielestä komitean ehdottama siviilipalveluksen uudistus mahdollistaa siviilipalveluksen viemisen väärään suuntaan. Siviilipalvelusjärjestelmä on luotu vakaumuksellisille aseistakieltäytyjille soveltuvaksi palvelusmuodoksi. Nyt siviilipalvelus ollaan kuitenkin kytkemässä tiiviimmin kokonaisturvallisuuteen ja yhteiskunnan varautumiseen. Mietinnön mukaan *”siviilipalvelusjärjestelmä tulee nykyistä selkeämmin nähdä valtion tarpeista lähtevänä järjestelmänä, minkä tulee heijastua myös koulutuksen ja palveluspaikkojen suuntaamiseen.”* Epäsuorasti asevoimia tai sotilaallista valmistautumista tukeva palvelus on vastoin monien aseistakieltäytyjien vakaumusta. YK:n ihmisoikeuskomitea on myös ilmaissut huolensa siitä, että siviilipalveluksen tulee pysyä siviililuonteisena ja sotilaallisen vaikutusvallan ulkopuolisena palvelusmuotona.

Vasemmistoliitto painottaa, että mikäli komitean mietinnön mukaisia kokonaisturvallisuutta edistäviä askeleita otetaan, niin on varmistettava, että siviilipalvelus säilyy sisältönsä puolesta vakaumuksellisille aseistakieltäytyjille sopivana palvelusmuotona. Perustuslaki ja ihmisoikeussopimukset asettavat myös tiukat rajat sille, miten nykyistä siviilipalveluslakia voidaan muuttaa.

Vasemmistoliitto suhtautuu kriittisesti myös ehdotuksiin, joilla pyritään militarisoimaan yhteiskuntaa. Esimerkiksi opetukseen ei pidä lisätä maanpuolustustietämystä, sillä komitean saaman opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetushallituksen lausunnon mukaan perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmat sisältävät jo

kokonaisturvallisuutta ja maanpuolustustietoutta, eikä ole perusteltua sisällyttää uusia kokonaisuuksia yleiseen koulujärjestelmään. Kannatettavaa ei myöskään ole mietinnössä ehdotettujen alueellisten maanpuolustuskurssien järjestäminen rehtoreille ja relevanttien oppialojen opettajille.

On ehdottoman tärkeää, että komitean mietinnössä kiinnitetään huomiota siihen, että palvelusajan tulee olla entistä yhdenvertaisempi ja tasa-arvoisempi ja johto- ja esihenkilöt myös koulutetaan systemaattisesti näiden arvojen edistämiseksi. Lisäksi mietinnön mukaan puolustusvoimien johtamisen tulee toimia mallina, jonka avulla syrjintään ja häirintään sekä toimintakulttuurin epäkohtiin puututaan välittömästi. Nämä ovat oikeita edellytyksiä, joiden toteuttamista tulee edistää mahdollisimman nopeasti.

Komitean mietinnössään esille tuoma painotus asevelvollisuuden kautta saadun koulutuksen hyväksi lukemisesta on myös tärkeää, jotta palveluksessa saatu koulutus ja oppiminen voidaan hyödyntää siviiliopinnoissa sekä työelämässä.

Helsingissä 5.11.2021,
Jari Myllykoski

Palveluskelpoisuusluokitukset

A-luokkaan kuuluva on terve ja hyväkuntoinen. Henkilöllä ei ole sairautta, joka aiheuttaisi lisääntyneen riskin palvelusturvallisuutta ajatellen ja henkilö soveltuu koulutettavaksi turvallisesti taistelijan tehtäviin. Hänellä voi olla jokin vähäinen terveydellinen haitta, joka ei kuitenkaan käytännössä alenna hänen palveluskelpoisuuttaan taistelijan tehtävissä. Henkisen tasapainon on oltava hyvä. Soveltuvuus eri tehtäviin arvioidaan tarvittaessa tapauskohtaisesti asianomaisen terveydelliset edellytykset huomioon ottaen. Eräisiin tehtäviin annetaan lisäksi tarkentavia terveydellisiä vaatimuksia A-luokituksen lisäksi (esim. lentävä henkilökunta, sukeltajat).

B-luokkaan kuuluvalla on jokin sellainen sairaus, vamma, vika tai häiriö, joka on terveydellinen este taistelijan tehtävissä toimimiselle. Tämä ominaisuus voi aiheuttaa tavallista suuremman riskin yksilölle palvelusturvallisuutta ajatellen (esim. alentunut kuulo ja mahdollinen altistuminen melulle) tai ominaisuus voi aiheuttaa lievästi lisääntyneen riskin muille koulutettaville tai kouluttajille. Luokituksen perusteena voi tällöin olla vähäistä suorituskyvyn rajoitusta jatkuvasti tai ajoittain aiheuttava sairaus tai ominaisuus. B-luokitus ei ole este sijoittamiselle.

C-luokka vapautetaan rauhanaikaisesta palveluksesta, mutta voidaan tarvittaessa luokitella uudelleen. Henkilöllä on sairaus tai ominaisuus, joka rajoittaa merkittävästi suorituskykyä, aiheuttaa huomattavan terveysperusteisen riskin joko henkilölle itselleen ja/tai ympäristölle tai vaatii jatkuvasti olosuhteita, joiden järjestäminen ei ole Puolustusvoimien olosuhteissa mahdollista tai tarkoituksenmukaista. Luokituksen käyttämistä suositellaan, mikäli sairaus tai ominaisuus on luonteeltaan usein toistuva tai pysyvä. Kutsuntaan tai aluetoimiston tarkastukseen määrätty asevelvollinen, jota ei ole todettu palveluskelpoiseksi tai vapautettu palveluksesta rauhan aikana viimeistään sinä vuonna, jona hän täyttää 25 vuotta, vapautetaan palveluksesta rauhan aikana. Asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana terveydellisestä syystä vapautettu asevelvollinen voidaan yleisen liikekannallepanon aikana määrätä kutsuntaan tai aluetoimiston järjestämään tarkastukseen sekä määrätä palvelukseen, jos hänet todetaan palveluskelpoiseksi.

E-luokkaan määrätään asevelvollinen, jolla todetaan jokin sellainen sairaus, vamma, vika tai rakenteellinen heikkous, joka toistaiseksi on esteenä palvelukseen hyväksymiselle, mutta joka todennäköisesti kuitenkin paranee. E-luokkaan voidaan määrätä myös asevelvollinen, jonka terveydellisten edellytysten arviointi edellyttää lisätutkimuksia tai seuranta. Yleensä E-luokkaan määrätään 1–3 vuodeksi kerrallaan. Mikäli kysymyksessä on todennäköisesti pitkäaikainen sairaus tai ominaisuus, on yleensä perusteltua esittää E-luokkaa 3 vuodeksi ja tehdä sen jälkeen päätös palveluskelpoisuudesta. Vammoissa tai sairauden paranemisvaiheissa käytetään yleisiä työkyvyn arviointiperusteita määräaikaisuuden perusteena. E-luokkaa ei suositella käytettäväksi toistuvasti. Kutsuntaan tai

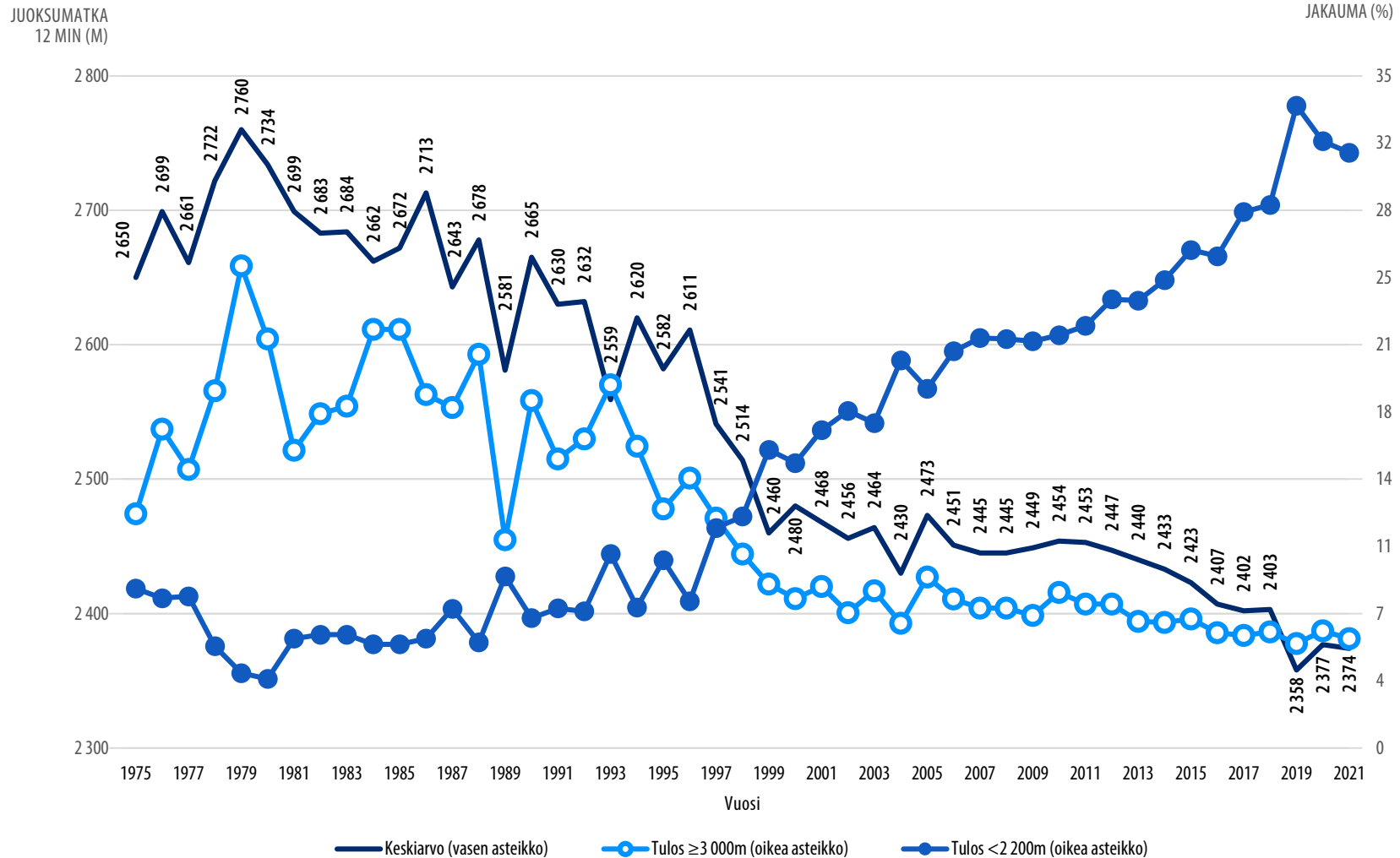
aluetuimiston tarkastukseen määrätty asevelvollinen, jota ei ole todettu palveluskelpoiseksi tai vapautettu palveluksesta rauhan aikana viimeistään sinä vuonna, jona hän täyttää 25 vuotta, vapautetaan palveluksesta rauhan aikana (C-luokka). Mikäli varusmiespalveluksessa oleva asevelvollinen todetaan pitkähköksi ajaksi palvelukseen kykenemättömäksi, hänet määrätään E-luokkaan. Määräys E-luokkaan voidaan uudistaa yhden tai useamman kerran sen vuoden loppuun, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Sama koskee varusmiespalvelukseen määrättyä asevelvollista, joka terveydentilan muututtua ennen palvelukseen astumista on määrätty E-luokkaan. Reserviläistä, joka sairauden, vamman tai vian vuoksi ei voi toistaiseksi ottaa osaa reservin kertausharjoituksiin, ei määrätä E-luokkaan, vaan aluetuimisto määrää hänet uuteen jälkitarkastukseen 1–3 vuoden kuluttua. Reserviläinen voidaan siirtää C-luokkaan samoin perustein kuin varusmies.

T-luokkaan määrätään asevelvollinen, jonka terveydentilaa tutkittaessaan lääkäri ei ole todennut palveluskelpoisuutta rajoittavaa lääketieteellistä diagnoosia, mutta kutsuntalautakunnalla tai aluetuimistolla on muita perusteita epäillä palvelusturvallisuuden vaarantuvan, mikäli kyseinen asevelvollinen määrätään palvelukseen. Muut perusteet tulevat pääsääntöisesti asevelvollisuuslain 96 § perusteella muilta viranomaisilta saaduista tiedoista. Palveluskelpoisuusluokka T ei ole lääkärin esittämä, eikä siihen liity lääketieteellistä diagnoosikoodia. Lääkärin todetessa palvelusturvallisuutta vaarantavan terveydellisen esteen, käytetään C-luokkaa.

Fyysisen kunnon kehittyminen ennen varusmiespalvelusta

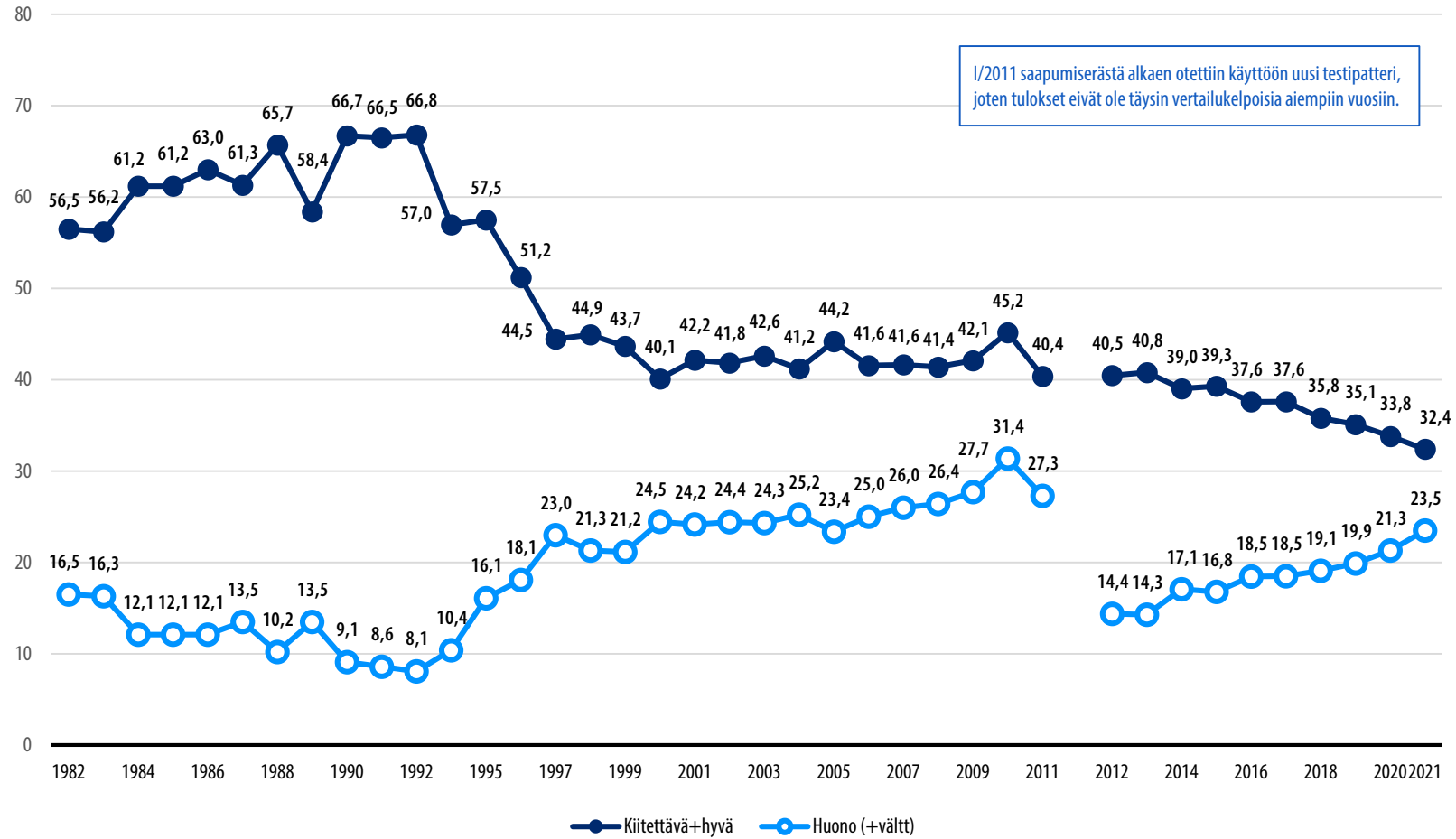
Palvelukseen astuvien kuntotilastoja on seurattu 12 minuutin juoksutestin osalta vuodesta 1975 ja lihaskunnon osalta vuodesta 1982. Regressio-malliennusteet vuosille 2015–2030 osoittavat, että nuorten miesten kestävyyskunto laskee myös tulevien vuosien aikana. Mikään ennustemalli ei osoita sitä, että kunnon lasku olisi tasaantumassa tai jopa loppumassa. Lihaskuntotestien osalta on havaittavissa heikkenevää trendiä.

Palvelukseen astuneiden varusmiesten 12 minuutin juoksutestin tulos vuosina 1975 – 2019.

Palvelukseen astuneiden varusmiesten lihaskunnan kehittyminen vuosina 1982–2019. Saapumiserästä 1/2011 alkaen otettiin käyttöön uusi testipatteri, joten tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia tätä aiempiin uusiin.

LIHASKUNTOINDEKSI
JAKAUMA (%)

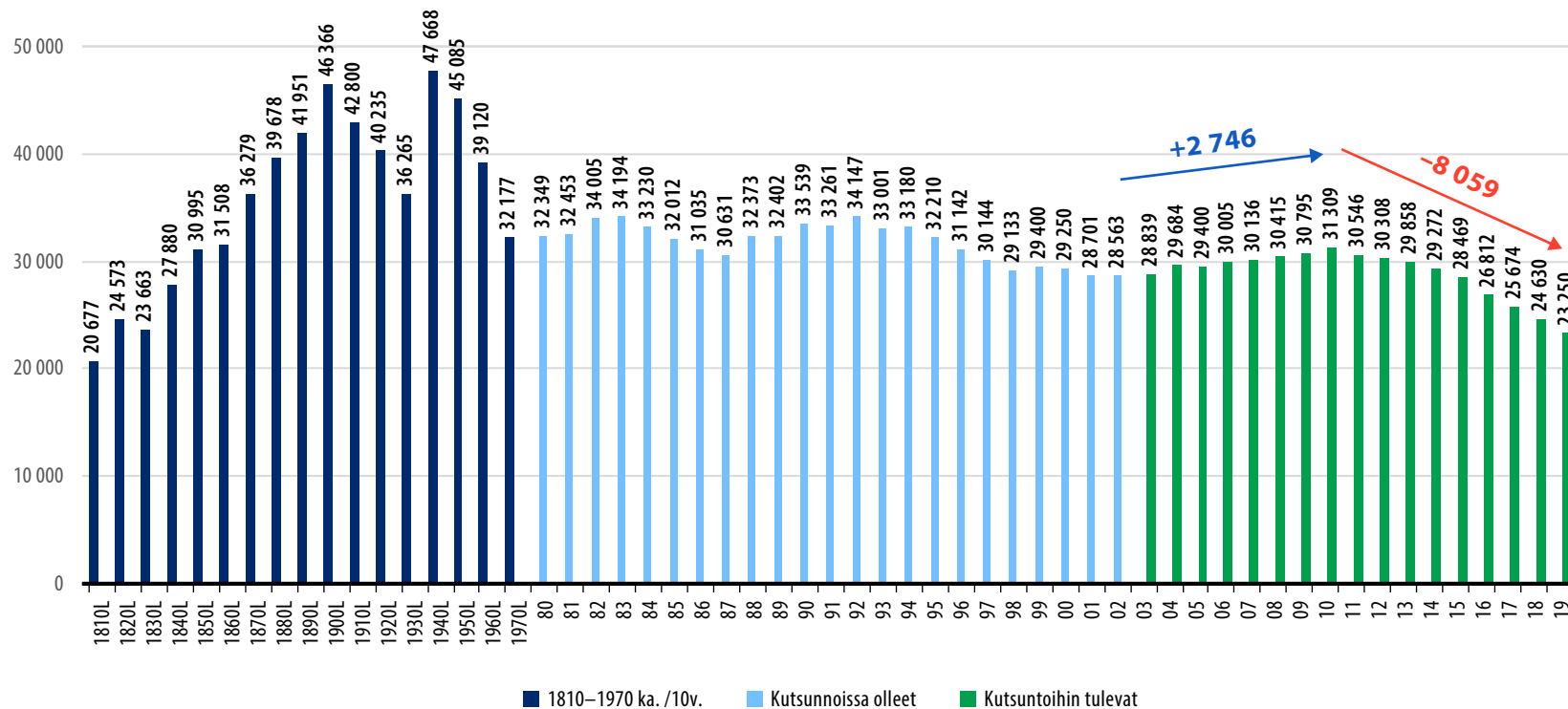

Syntyneiden poikien määrä ja kutsuntaikäluokat

Taulukon tiedot poimittu Suomen tilastollisesta vuosikirjasta 2019 (taulukko 24.40). Kutsuntaikäluokkien koko kasvaa vuoteen 2028 asti, jonka jälkeen ikäluokkien koko pienenee.

Syntyneiden poikien määrä 1810–2019

Suomen tilastollinen vuosikirja 2019 (taulukko 24.40)

Kansainvälinen vertailu

	Suomi 	Ruotsi 	Norja 	Viro 	Sveitsi
Asevelvollisuusjärjestelmä	Yleinen asevelvollisuus miehille. Naisilla mahdollisuus hakeutua vapaaehtoisesti. Siviilipalvelus vakaumuksellisenä vaihtoehtona.	Sukupuolineutraali asevelvollisuus. Palvelukseen valitaan vapaaehtoisuuden pohjalta, mutta tarvittaessa voidaan määrätä (valikoiva asevelvollisuus). Ei siviilipalvelusjärjestelmää.	Sukupuolineutraali asevelvollisuus. Palvelukseen valitaan vapaaehtoisuuden pohjalta, mutta tarvittaessa voidaan määrätä (valikoiva asevelvollisuus). Ei siviilipalvelusjärjestelmää.	Pakollinen, valikoiva asevelvollisuus miehille. Naisilla mahdollisuus hakeutua vapaaehtoisena. Siviilipalvelus vakaumuksellisenä vaihtoehtona	Yleinen asevelvollisuus miehille. Naisilla mahdollisuus hakeutua vapaaehtoisesti. Siviilipalvelus vakaumuksellisenä vaihtoehtona.
Kutsuntajärjestelmä	Vain miehille. 1) ennakkokysely 2) ennakkoterveystarkastus 3) kutsuntatilaisuus: palveluskelpoisuuden määrittäminen ja palveluksesta päättäminen	Ei jaottelua sukupuolen perusteella. 1) info-lehti 18v täyttäneille 2) verkkokysely koko ikäluokalle 3) kutsuntatilaisuus määrättyille: terveystarkastus, kuntotesti, psykologiset testit	Ei jaottelua sukupuolen perusteella. 1) itsearviointi verkossa 19v täyttäneille 2) kutsuntatilaisuus määrättyille (n. 17 500 - 19 000): terveystarkastus, kuntotesti, psykologiset testit, haastattelu	Kutsuntatilaisuuksia miehille läpi vuoden. Terveystarkastus kutsunnoissa. Vapaaehtoisesti hakeutuvat naiset osallistuvat kutsuntatilaisuuksiin.	Miehille pakollinen. Naiset osallistuu, mikäli ovat hakeutumassa palvelukseen. 1) kaikille 17-vuotiaille ennakkoinformaatio 2) 18-vuotiaille orientaatiopäivä 3) kutsunat 2-3 päivää: terveystarkastus, psykologiset testit, kuntotesti ja turvallisuusselvitys.
Koulutettavat/vuosi (noin)	21 000	4 500	8 000	3 200	31 300
Koulutettavien jakauma	Miehiä: 99% Naisia: ≤1%	Miehiä: 84% Naisia: 16%	Miehiä: 71% Naisia: 29%	Miehiä: 99% Naisia: ≤1%	Miehiä: 99% Naisia: ≤1%
Reservi ml. vapaaehtoinen maanpuolustustyö	Puolustusvoimien harjoitukset ja vapaaehtoiset harjoitukset. Vapaaehtoinen maanpuolustus järjestetty erityisesti MPK:n kautta.	Reservi jaettu kahteen osaan: 1) Puolustusvoimille osa-aikaisesti työskentelevät 2) Sodan ajan yksiköihin sijoitetut Vapaaehtoinen maanpuolustus organisoitu alueellisesti 40:een pataljoonaan.	Pääosa reserviläisistä on sijoitettu alueellisesti organisoituihin kodinturvajoukkoihin (vahvuus 40 000). Nopean toiminnan joukot harjoittelevat vähintään 2-3 vk/vuosi.	Pääosin pakollisia, mutta myös vapaaehtoisia harjoituksia. Vapaaehtoinen maanpuolustus järjestetty Kaitseliitin (vrt. MPK) kautta.	Kertausharjoituspäivien määrä vaihtelee tehtävistä ja sotilasarvosta riippuen (260 – 730 vrk). Kertausharjoitukset aina sodan ajan kokoonpanossa.

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVESTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-975-5 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF